

ЗЛАТНА ГРЕДА © БРОЈ 258-259-260

лист за књижевност, уметност, културу и мишљење

САДРЖАЈ

Ванеса Гињери

**"УЗГРЕД" – ФРАГМЕНТИ ИСТОРИЈЕ:
ИСТОРИЈА СВЕТА У 10 ½ ПОГЛАВЉА**

Гојко Божовић

**ПОД СУНЦЕМ КОЈЕ СЕ РАСПРСКАВА /
РАЗМЕНА / ДВЕ РУКЕ /
ТАЧАН БРОЈ ЗРНА (поезија)**

Адам Котско

ШТА СЕ ДОГОДИЛО ЂОРЂУ АГАМБЕНУ?

Били Колинс

**ДАНИ / УПУТСТВА / ГВОЗДЕНИ МОСТ /
НАВРШИТИ ДЕСЕТ ГОДИНА (поезија)**

Драган Р. Млађеновић

**ТУЖНА ЈЕ НЕДЕЉА
SZOMORÚ VASÁRNAP**

Јелена Марићевић Балаћ

**ТРАХИЊАНКА / "АНТИНОЈЕ ЈЕ УМРО" /
КАЛИНА ЈЕ ХАДРИЈАН (поезија)**

Оља Рајић Пајин

БЕЛУШИЋ, БИО ЈЕ СВЕТ (проза)

Бојан Јовановић

**ХОД КРОЗ СНОВЕ / ВАРКА / ИЗА /
ПРОГЛАС / ТАЈНА ПАДА / ТВОРЕВИНА /
ТИЊАЈУЋИ ОБЛИЦИ / ЕГЗОДУС (поезија)**

Радован Влаховић

**ШТА БОГ ДА И ПАОРИ КАД СЕ СМИЛУЈУ /
О ВОЂИ И ПОДЗЕМНОМ ПОЗОРИШТУ /
ЛЕТЕЋИ КРЕВЕТ ИЛИ ЈЕДНА САСВИМ
ИЗМИШЉЕНА ПРИЧА (проза)**

25

Сања Петровић

ХИТНО / МАКАР ДЕО ПУТА (поезија)

26

4

Марко Милеуснић

**ЈА НЕМАМ БРАТА / ДВАДЕСЕТОГ МАРТА /
ВЕЋ ОД РАНОГ ЈУТРА / БУКА (поезија)**

27

6

Душан Пајин

**ПОСТМОДЕРНА И РЕЛИГИЈА
– ОД ДЕКОНСТРУКЦИЈЕ ДО ДЕНЕГАЦИЈЕ**

28

7

Светозар Савковић

**МИР / СИМЕТРИЈА / НЕСТАЈУ ЕСЕЈИ /
КРШТЕН / О ЉУБАВИ / ЗАМАХ /
ПЕСМО МОЈА / ПОТРЕБА (поезија)**

33

11

КРИТИКА

Давид Кецман Дако

ТАЈНЕ ЧИСТЕ ДУШЕ

34

13

Момчило Голијанин

ДОСЛУХ СА ИРАЦИОНАЛНИМ

35

17

Мирјана Штефанички Антонић

У МИСЛИМА ЖИВО ВРЕМЕ

36

18

Давид Кецман Дако

ПРИ ПОГЛЕДУ У ПРИПРЕКЛО СУНЦЕ

37

23

Јелена Марићевић Балаћ

НЕУХРАЂЕНА МЕТАФОРА

38

ВЕСТИ

40

ЗЛАТНА ГРЕДА ©

лист за књижевност, уметност, културу и мишљење

Излази тромесечно

Издавач: Друштво књижевника Војводине, Нови Сад,
Браће Рибникар бр. 5

Главни и одговорни уредник: Јован Зивлак

Редакција: Владимир Гвозден (заменик главног уредника),
Алпар Лошонц, Стеван Брадић и Бранислав Живановић

Секретар редакције: Јони

Лектура и коректура: Јони

Design: Colight

Припрема: Car@jova

Стални сарадници: Драган Проле, Душан Пајин, Дамир Смилјанић,
Михал Ђуга, Драган Бабић, Корнелија Фараго, Весна Савић,
Јелена Марићевић Балаћ, Вирџинија Поповић

Телефон редакције: 021-6542-431 и 021-6542-432

Интернет: www.dkv.org.rs

E-mail: zlatnagreda@neobee.net

Текући рачун: 340-2030-48, Ерсте банка

Рукописи се примају до 20-ог у месецу за наредни број. Пожељно је да се до-
ставе на CD-у или на e-mail у програму Word for Windows, тајмс ћирилица.**Рукописи се не враћају.**Прештампавање, фотокопирање, у деловима или у целини, репродуковање
или јавно коришћење објављених текстова без сагласности листа и аутора
подлеже закону о ауторском праву и праву интелектуалне својине.Дистрибуција: Лагуна, Змај Јовина 3, Нови Сад; Мала велика књижа,
Игњата Павласа 4, Нови Сад; Зенић books, Његошева 24, Нови Сад; Вул-
кан, ТС Mercator, Булевар ослобођења 102, Нови Сад; Делфи – Књижара
СКЦ, Краља Милана 48, Београд; Zepher Book World, Краља Петра I 32,
Београд; Вулкан, ТС Delta City, Јурија Гагарина 16, Нови Београд; Књи-
жара Театар, Трг Слободе 7, Зрењанин; Делфи, Вождова 4, Ниш; Лагу-
на, Градско шеталиште ББ, Чачак; Лагуна, Краља Петра I 46, Крагује-
вац; Градска књижара Данило Киш, Трг Републике 16, Суботица

Штампа: Арт принт, Нови Сад

Издавање ове публикације подржало је:

Министарство културе и информисања Републике Србије,
Покрајински секретаријат за културу АП Војводине
и Управа за културу града Новог Сада.Лист је уписан у регистар јавних гласила Решењем Мини-
старства правде и локалне самоуправе Републике Србије
број 651-01-244/2001-09 од 22. 8. 2001. године.

ISSN 1451-0715

Министарство културе
Републике Србије

Ванеса Гињери

"Узгред" – Фрагменти историје: Историја света у 10 ½ поглавља

Скоро сви радни наслови романа *Историја света у 10 ½ поглавља* укључивали су разломак који је указивао на полу-поглавље које се прво називало "Пауза", а затим "Узгред". Када се у својим белешкама говорио о "дидактичком уделу" писца и његовом статусу у овом полу-поглављу, Барнс је написао: "Посао романтијера није да говори о себи, већ да наведе друге да говоре. Али понекад жели да узвикне: 'Слушајте ме, слушајте ме'" (1.6.8¹). Ово је веран опис онога

што је приказано у овој исповести из првог лица у којој се име Џулијана Барнса појављује у потпуности – "ако ја кажем 'ја', кроз пасус-два пожелете да знате мислим ли на Џулијана Барнса или на некога измишљеног"² – о чему је аутор писао у својим белешкама: "само поглавље у ком се јавља ауторски глас" (1.7.2) и "То се мора се завршити лично – и да се појави још таквих делова, разбацаних у тексту" (1.6.8). Полу-поглавље заиста завршава лично с приказом мужа и жене у кревету – "Осећам мапу њеног

тела крај себе у мраку" – чим се враћа на почетак – "Она лежи на боку, окренута ми је леђима" – и укључује неколико аутобиографских детаља. Међутим, коначна верзија полу-поглавља "Узгред" испоставила се мање личном од првобитног нацрта у којем је Барнс био прецизнији у вези са неколико одређених елемената.

У објављеној верзији, приповедач примећује: "Волео сам двапут у животу (и чини ми се да је то поприлично), једном срећно, једном несрећно. [...] Датуми и детаљи – додајте их по вољи", а десетак страница касније инсистира да не препоручује један облик љубави у односу на други: "Не знам да ли је боља опрезна љубав или несмотрена". У раној верзији, ова два одвојена детаља написана су у истој реченици: "Волео сам двапут, једном несмотрено, једном опрезно (мислим на начин на који су осећаји развијали, као и на особу коју сам волео), и не знам који је начин бољи" (1.6.8). Иако реченица није откривала одређени датум или име, прилози "несмотрено" и "опрезно", као и детаљи дочаран између заграда, били су нешто конкретнији од неодређенијих антипода "срећно" и "несрећно". Касније, у објављеној књизи, приповедач пише: "Морамо бити прецизни кад је љубав у питању. А, хоћете можда описе? Какве су јој ноге, груди, усне, какве јој је боје коса? (Е, па, жао ми је.)". Рукописна верзија није укључивала кратак и недвосмислен коментар "(Е, па, жао ми је.)", већ две варијанте: "(Ако желите такве ствари, мораћете их потражити другде у мојој прози – чак и тада нећете знати да сте их пронашли.)", те други, ручно написан: "(Одговор је да су све добре јер их волим)" (1.6.8). Друга опција је вероватно била превише лична и стога је одбачена, док је прва, посебно референца на "моју прозу", разјаснила идентитет приповедача, што је Барнс делом држао амбивалентним.

Поред ових мањих промена, избачен је цео један лични пасус (осим прве реченице) који се односи на употребу језика. Појавио се након пасуса који почиње речима: "Тренутно нисам крај ње; можда сте већ погодили. Прекоокеански телефон производи подругливи одјек типа све-сам-ово-већ-чуо. 'Волим те' и, пре но што

она стигне да одговори, чујем како моје метално друго ја одговара 'волим те'.³

"Морамо бити прецизни с љубављу, њеним језиком и гестовима. Јесте ли чули некад оне мајмуне у оделима који се снисходљиво обраћају својим супругама, називајући их 'најдражим анђелом' или како год, подсмехујући се женској неспособности да разуме неки механички процес? То неће проћи. Како ће тај мајмун у оделу користити фразу 'најдражи анђео' следећи пут, усред неке страсне ноћи, а да његова жена не чује то као подсмевајући телефонски одјек? Не знам. Изговориће он те речи опет, наравно, и можда мислити оно што каже, али шта ће његова жена мислити?"

Морамо бити прецизни са љубављу. Фраза ми се враћа из песме о брачној љубави: *шум њене одеће док пада на под*. Да ли чујеш тај нежни шум на меком тепиху у спаваћој соби? Завидим савршенству те фразе; иако не желим да је украдем. Прво, зато што она обично обеси одећу пре него што дође у кревет; и друго, зато што би у журби одећу вероватно оставила на столици. Не можеш имати *шум* док одећа пада на столицу. *Шум* се мора чути са пода. Морамо бити прецизни, као што каже песник.

Ево шта ради када дође у кревет. Скида грудњак и ноктима лагано пређе преко својих ребара, тамо где је кожа благо стегнута. То није гребанье, то је тренутак преласка. Заправо не преласка – то је варка, јер, видите, користи равну страну ноктију и креће се на доле. Њене руке праве троуглове са њеним трупом, и она прелази преко меса изнад ребара, истовремено га померајући и гладећи. Видео сам је како то ради у сенци током раног поподнева. Чуо сам је, у полусну, док је око нас мрак. Меко прелажење ноктима... Долази у кревет." (1.6.8)

Фраза "мајмуни у оделима", коментари о фрази о "шуму одеће" и интимна сензуална анегдота о његовој супрузи која у кревет обрисане су, упркос важности развоја рукописа за

Џулијан Барнс

разматрања у полу-поглављу "Узгред". Барнс је изоставио први пасус у случају да се неки од његових пријатеља препознао у опису и последњи зато што је био превише личан.⁴ Што се тиче еротске конотације "шума одеће", она би очигледно означила самог Барнса јер се појављује два пута у његовом белешкама. Цитат је преузет из последњег стиха песме "Твор" Шејмуса Хинија – објављене у збирци *FieldWork* (1979) – коју је писао док је био раздвојен од супруге током 1970. и 1971. године. У то време, Хини је био предавач на Универзитету Калифорнија у Берклију, што је слично поставци приповедача овог полу-поглавља који је у Мичигену. Како песник тугује због одсуства своје супруге и размишља о њој, последња строфа почиње овако: "Све ми се вратило синоћ, узбуркано / Од шума твоје одеће док пада на под пре спавања." Барнс се присећа: "Увек сам мислио да је 'шум' доњег рубља био Хинијев сјајан, сјајан проналазак (или ослушкивање) и хтео сам да га укључим у текст", али би уклањањем трећег пасуса (оцењеног као превише личног) други остао "да виси сам за себе".⁵ То би такође могло бити зато што Барнс "не жели да украде" фразу (како је истакнуто у средини другог пасуса), што доводи до потпуног изостављања ов референце. Инсистирање писца на прецизности језика у овој избрисаној деоници и другим деоницама у полу-поглављу такође може објаснити зашто је изоставио ре-

ченицу "Пусти ме да уђем у твоје снове", која се појављује два пута међу раним белешкама, као и у првој верзији рукописа, подвучена и истакнута (1.6.8). Фраза је вероватно превише подсећала на неку врсту романтичних клишетизираних фраза које користе љубавници, а које наратор презире због њихове што наратору смета због њихове испраности.

Превео Драган Бабић

НАПОМЕНЕ:

¹ Бројеви у загради означавају класификацију истраживачке грађе о делу Џулијана Барнса у Центру Херија Рансома на Универзитету Тексас у Остину, организовано у нумерисане одељке и под-одељке. (Прим. прев.)

² Сви преводи из романа пренети су из издања: Џулијан Барнс. *Историја света у 10 ½ поглавља*, превели Ивана Ђорђевић и Срђан Вујица. Београд: Геопоетика, 2014. (Прим. прев.)

³ У полу-поглављу "Узгред", приповедач истиче "Љубав и истина, то је она кључна веза, љубав и истина. [...] Љубав чини да видимо истину, намеће нам као дужност да говоримо истину." Тридесет година касније, у роману *Једина прича*, приповедач записује: "Истина и љубав, то је био мој кредо. Волим је и увиђам истину. Мора бити тако једноставно."

⁴ Приватна кореспонденција са аутором од 10. јануара 2017.

⁵ Приватна кореспонденција са аутором од 10. јануара 2017. У другој верзији рукописа, само је трећи пасус обрисан, а први и други су задржани (1.7.1). У последњој верзији, сва три су уклоњена.

*Тојко Божовић*ПОД СУНЦЕМ
КОЈЕ СЕ РАСПРСКАВА

На почетку рат изгледа
 Као савршена немогућност
 Којом плаше децу и наивне
 Док они који знају знање
 Знају и да рат није на помолу.
 Сви траже решење које измиче
 Као војска која се повлачи
 Уз повремене јалове покушаје
 Не би ли макар добила на времену
 Када већ губи на достојанству.
 Времена, међутим, нема.
 Само времена нема.
 И баш тада рат постаје решење.
 Јер друго решење није нађено,
 А историја тражи место под сунцем
 Које се распрскава на хоризонту
 Као насумична паљба из неког
 Заосталог артиљеријског одељења.

РАЗМЕНА

Ратар постаје војник,
 Војник се претвара у трговца,
 Трговци говоре на трговима.

Док се ствари из горњих соба
 Размењују, једна по једна,
 За ствари из подрума.

ДВЕ РУКЕ

Једна је рука против друге,
 Каже Шилер описујући
 Тридесетогодишњи рат
 У коме издани издају,
 Прогнани прогоне,
 Омражени мрзе,
 Убијени пре тога постају убице,
 А они који су се
 Заклињали на верност,
 Позивајући за сведоке
 Небеса и све што је на земљи
 Данас и одувек,
 Не верују више
 Ни у заклетву
 Ни у веру.
 Те две руке
 Нису, међутим,
 Руке непомирљивих ратника
 Које одлучују исход битке
 Или крвљу спирају част,
 Или свом страху
 Утврђују цену.
 То су руке
 Једног истог тела.
 Већ подељеног.
 Огрезлог у рат.
 Закрвљеног са собом.
 Нема помирења.
 Мржња је дошла у госте
 И већ се осећа
 Као код своје куће.

ТАЧАН БРОЈ ЗРНА

У градском парку у Будимпешти,
 Сећао се зрели Тесла као да је јуче било,
 Штапом на песку нацртао је
 Нерве свог првог открића.
 Све је било ту, на свом месту,
 Песак је држао ствари на окупу.
 Годинама је трагао за решењем,
 Које се примицало и одмицало,
 Нестајало као нада, указивало се као илузија.
 Очај је улазио у поре шема.
 Завист се гасила у лаком смењу сапутника.
 А ту у парку дошло је као муња
 Док је говорио стихове из *Фауста*.
 Увек сам страшно волео поезију,
 Сећао се Тесла који је у младости
 Читаве књиге знао напамет, реч по реч,
 Откриће по откриће које га је одвајало
 Од земље и враћало на земљу,
 Све док му напакон у руке није дало штап,
 Пред њега прострло песак и у песку
 Тачан број зрна, од сваког по двоје.

Адам Котско

Шта се догодило Ђорђу Агамбену?

What Happened to Giorgio Agamben?

У фебруару 2020. године, веома утицајни филозоф је увидео да блокада поводом Covida личи на нацистичку Немачку. Од тада бесне последице у академским круговима и шире.

Проблем је почео, изненађујуће бројним блог постовима. Ђорђо Агамбен, италијански филозофски гигант који је помало попут Џонатана Франзена на терену – једна је врста врхунске, али идиосинкратичне фигуре за коју осећате да морате да одговорите, свиђало вам се то или не – дуго је водио блог на којем је објављивао кратке објаве о актуелним догађајима и другим размишљањима. Понекад би коментарисао Грету Тунберг; други пут би писао поетске медитације о друштвеном паду. Ово је углавном прошло незапажено – све док није направио своју прву интервенцију у дебасти о ванредном стању за заустављање ширења корона вируса у фебруару 2020.

"Изум епидемије", како је пост насловљен, почео је тако што је реакцију на вирус назвао "френичном, ирационалном и потпуно неутемељеном", и ту се није зауставио. Запаљивим аргументом је у суштини оптужио државне органе да намерно обмањују јавност о претњи Covidom 19, који је Агамбен, као и многи други који долазе, одбацио као ништа опасније од грипа. "Скоро као да је тероризам исцрпљен као разлог за ванредне мере", каже енглески превод, "изум епидемије понудио је идеалан изговор за њихово ширење ван било каквог ограничења". Другим речима, тврдио је, власти су настојале да ојачају сопствени распаднути легитимитет и испробају нове облике друштвене контроле. Још више узнемирујући од овог грабљења власти, рекао је, био је скоро потпуни недостатак отпора. У каснијем тексту у којем се осврнуо на италијански одговор, тврдио је: "Очигледно је да су Италијани склони да жртвују практично све – нормалне услове живота, друштвене

односе, посао, чак и пријатељства, наклоности и верска и политичка убеђења – због опасности да ће се разболети". У другом посту, осудио је спремност људи да прихвате масовно нарушавање сваког аспекта сопственог живота "искључиво у име ризика који није било могуће прецизирати" – то је фраза коју он понавља као мантру.

Ти приступи су били сензација. Уследила је поплава блогова, интервјуа и обраћања италијанском Сенату. Чак и док су месеци пролазили и пандемија је постајала све оштрија и оштрија, Агамбен је непрестано удвостручавао своју критику ванредних мера пандемије. На крају, у пролеће 2021. објавио је збирку неколико својих дијатриба у краткој књизи да их трајно учврсти.

Као професор, био бих забринут да видим такав заокрет у каријери било ког уваженог колеге. Али мој лични улог је много већи. Ово није било дело неког изолованог опседивног човека. Агамбен је колосална интелектуална фигура чији опсег и ерудиција су га учинили великим и утицајним у суштински свим областима у оквиру хуманистичких и теоријски информисаних друштвених наука у последње две деценије или дуже. Иако је докторирао на правима, Агамбен је на почетку своје каријере стекао име првенствено у филозофији и студијама књижевности, делом захваљујући стипендији на престижном Варбург институту Универзитета у Лондону и, што је још важније, због учешћа на ексклузивном семинару са Мартином Хајдегером, који је био најутцајнији филозоф 20. века у континенталној Европи. Већ деценијама, Агамбенови списи су обавезни у низу хуманистичких и друштвених научних дисциплина, али он је постао права академски славна личност тек када је почео да се бави политиком крајем 90-их. Google scholar наводи око 24.000 цитата за његово најпознатије дело "Homo sacer. So-

Адам Котско

vereign Power and Bare Life" (1998), укључујући ангажовање врхунских научника у више области. Већина академика има срећу да добије цитате у 100-им а још мање да краси странице водећих публикација у неколико дисциплина.

Сада те исте идеје имале су огроман утицај у коришћењу за унапређење теорија завере и осуду наводног прогона антиваксера. Аутор који је познатији по провоцирању суптилних нијанси између Платона и Аристотела на оригиналном грчком, који је звучао узнемирујуће као десничар – до тачке у којој је прави десничар хвалио његове списе у Њујорк Тајмсу, врло десничарски политичари у његовој земљи позивали су се на његов значајан интелектуални ауторитет да би се залагали за свој циљ, а онлајн антиваксери су правили мимове који га позивају да постане председник Италије.

Ја сам научник и преводилац Агамбеновог дела, које је дубоко утицало на моје. Иако смо лично блиски, ми смо у контакту, и ја сам први научио његов приступ Covid скептицизму када ме је питао да преведем неке од његових постова на блогу. Ја сам се сложио, надајући се да ћу представити његове аргументе у најбољем светлу покушавајући (и напослетку нисам успео) да га убедим да преиспита свој положај. На крају, зажалио сам што сам се убацио у тако спорну аферу, и почео да размишљам

да ли његово параноично писање о пандемији доводи његов рад у питање.

Што сам више забасавао у то; моји су погледи били мрачнији. Агамбенови нови аргументи о ковид рестрицијама су експлицитније утемељени у књизи која га је највише учинила славним. У *Homo Saceru*, Агамбен аргументује да је политичка моћ у западним друштвима заснована на одлуци да се неки људи укључе у сврху заштите закона и да се остали искључе, скидајући им друштвене привилегије и доводећи их у стање које он именује као "голи живот". Ово није једноставна подела на инсајдере и аутсајдере, као што је он схвата. По овој схеми, они који су сведени на голи живот нису искључени из друштва него су уврштени у поткласу која их искључује из формалне правне заштите што је ни више ни мање него заснивање новог друштвеног поретка.

Агамбенов првобитни пример продукције голог живота је у нацистичкој катастрофи, која је оголела Јевреје и друге жртве који су били изложени безграничном насиљу у концентрационим логорима. Иако су искључени из друштва на један начин, кроз губљење држављанства, ове групе су ушле у поредак интересовања нациста у другом смислу, тако да је читаво друштво организовано у спровођењу Коначног решења.

Агамбен верује да је нацистичка Немачка, далеко од ванредног одступања, парадигматична за модерну политику. Наводно "нормалне" операције увек носе са собом претњу од претварања, изненада и без упозорења, у нови концентрациони логор. Део његових аргумената за овако експлозивни исказ је да се све што се дешавало под нацистима било, довољно узнемирујуће, потпуно легално, у једном смислу. Нацисти су легализовали своје акције према Хитлеровој декларацији као ванредно стање, које им је дозволило да суспендују права цивила и нормалне легалне процесе.

У истраживачкој књизи, *Стање искључености* (чији наслов је базиран на буквалном преводу немачке речи за "ванредно стање"), Агамбен је расправљао о свим главним западним нацијама које су већином одбиле да се влада на начин стања процеса и

основе ослања на ванредно стање, чак и у одговору на обичне проблеме као што је економска криза. Цитирам Агамбеновог идола Валтера Бењамина – немачког, јеврејског интелектуалца који је сведочио о уздизању Хитлера и који је напоследку умро извршивши самоубиство када је "стање изопштености постало норма".

У време њеног објављивања у САД, у најмрачнијим данима рата Бушове администрације против тероризма, дијагноза стања изузетка деловала је мање хиперболично него пророчанско. Као што је Агамбен напоменуо неколико пута у самом тексту, Џорџ В. Буш је исказивао да су експанзивна овлашћења за ванредне ситуације, заснована и на законима као што је Патриотски закон о тврдњи о интринзичким снагама председништва. Како је коришћена моћ да се створи нова класа људских бића – такозваних непријатељских бораца који су били заробљени, мучени, и убијани путем напада дроновима са мало или нимало уложене одговорности. У неким случајевима, чак и на грађане Сједињених Држава су вршени атентати од стране јединог налогодавца. У 90-им, када је *Homo Saceru* био објављен у првом издању, Агамбенов аргумент је био да је западним силама било наређено да створе концентрационе логоре, то је било сматрано као екстремно схватање или апсурд. Али због Абу Грејба и Залива Гвантанамо, то је упозорење постало веродостојно.

Овај аргумент о односу између суверених овлашћења за ванредне ситуације и производње "голог живота" за једнократну употребу је самостално покренуо Агамбена до међународне академске славе. Постао је незаобилазна референтна тачка за академску анализу рата против тероризма – посебно у књизи Џудит Батлер *Прекаријатски живот* – а научници су преузели идеју и применили је на друга места државног насиља, као што су затвори, границе и избеглички кампови. Чак су и критичари његове тезе често прихватили многе њене премисе. Истраживач црних студија Александар Вехелије тврдио је 2014. године, у *Habeas Viscusu*, да је Агамбенов фокус био превише евроцентричан и да је плантажа робова заправо прикладнија парадигма од концентраци-

Ђорџо Агамбен

оног логора – али није доводио у питање идеју да је ултранасилна дехуманизација темељ за Западне структуре моћи. Сада је овај преузео искривљен нови облик у Агамбеновим рукама. У прошле две године, антиваксери и противници изолације, протестанти, изнова су злоупотређавали сећање на холокауст поредећи своју ситуацију са оном о европским Јеврејима из средине 20. века. Агамбеново писање у скороје време о пандемији представља најбоље артикулисано, академски напредну верзију ове расправе – и овај утицај је узнемирио Агамбенове савременике.

Агамбенови академски обожаваоци би можда желели да се одвоји његово писање о пандемији од рада који га је учинио познатим. Али сада се јасно види садашња ситуација као радикална потврда његове тезе. Где су претходна становишта утицала на специфичне друштвене групе, он аргументује, мере пандемије су захватиле целу популацију, ускраћујући људима "голи живот" лишавајући их (на врхунцу изолације) свих њихових правно-политичких, економских, религијских, чак и правних разлога, да сахране своје мртве – на име њиховог голог биолошког опстанка. А оно што је још горе, из Агамбенове перспективе, јесте да сви делују загрижено што пристају на то, потврђујући да медицинска диктатура чак захтева, као СС командант Адолф Ајхман, да је сарадња морална дужност.

Када ме је Агамбен замолио да преведем есеј у коме је сараднике поводом пандемије упоредио са Ајхманом, убедио сам га да ми допусти да искључим распаљиво поређење из енглеског превода, иако остаје неизмењено у италијанском оригиналу. Чак и недискутовање о реторичком приступу упоређивања са нацизмом, био сам узнемирен колико су пандемичне критике деловале поједностављено на његове погледе из *Homo Sacer*, када је провео последње две деценије у продубљивању и компликовању његових анализа западне политике.

Кроз рад из тог периода – многи текстови које сам превео за Станфорд универзитет и Seagull Books – имали су мањи утицај, они су по мом мишљењу били суптилнији и интереснији. *Homo Sacer* се фокусирао само на најекстремније ситуације, књиге као што су "Краљевство и слова", или *Opus Dei* су концентрисане на то како наше свакодневне активности учествују у економији подражавајући деструктивне моћне Западне структуре. Као прво, покушао сам да лоцирам ту истанчаност у његовом новом писању. Послао сам емејл Агамбену да питам зашто су анализе капитализма, на пример, изостављене у његовом писању о пандемији; надао сам се да је можда подстакнут да се то одражава на начине који захтевају слободу од пандемичних рестрикција и да могу служити да се жртвују радници који би били присиљени да буду изложени вирусу. Никад ми није одговорио, али следећи есеј за који сам питан да га преведем је била дискусија о економији – он је само захтевао да чак и капитализам "сада у потпуности потврђује тобожњу "религију" медицине. Од тог тренутка, престао сам да покушавам да променим његово мишљење, а он је престао да тражи да преводим његове есеје. (Приступио сам Агамбену да дам коментар на овај чланак. У почетку би говорио са мном, али напослетку је престао да одговара.).

Када сам писао, питао сам моје академске колеге о Агамбеновом скоријем писању, сви су се сложили да нико не треба да очекује од њега да верује мотивима политичара и ауторитетима јавног здравља. Карло Салзани, истраживач Универзитета у Бе-

чу, који је објавио прву студију на италијанском језику о Агамбену (и помогао ми да организујем вишеауторску збирку есеја његовог рада), рекао ми је да је Агамбен увек био забринут због "начина на који влада и сила више уопштено претварају бактерије у оружје и кризе да би стегнули свој стисак на животима људи." Али он се жалио на начин на који је Агамбен дозволио да његов "морални гнев" претвори "његову политичко-филозофску анализу у крсташки рат". Упитан да ли су филозофови списи о пандемији природни резултат Агамбеновог претходног рада, Салзани је одговорио: "Можда је начин на који он види пандемију природна последица његових претходних анализа, али верујем да се заглавио у крутом и ограничавајућем обрасцу из којег је неспособан (и невољан) да побегне". Ерик Сантнер, професор на Универзитету у Чикагу, који се више пута ослањао на Агамбенове концепте у бројним делима књижевне критике и политичке теорије, понудио је сличан лaments због ове интелектуалне нефлексибилности: Видим Агамбенове изјаве о пандемији као трансформацију његовог сопственог рада у неку врсту идеологије, нешто што га чини превише лаком метом за његове критичаре. Више од свега, ово ме растуђује", рекао је он.

Мене је највише збуњивало то што Агамбен не види очигледну разлику између нацистичког режима, који је имао за циљ да истреби живот, и мера пандемије које су имале за циљ да га спасу. Али политика јавне здравствене заштите је дуго била бременита проблемима, а искуство професије може се тешко славити свим срцем, као што су неке моје колеге приметиле. Професорка Пен Стејта Клер Колбрук, коауторка књиге о Агамбеновој политици, рекла је да сматра да је жалосно што га Агамбенов скептицизам према науци и медицини аутоматски доводи у везу са десничарском позицијом у САД, облицима науке којима су владе изабрале да се баве", рекла ми је, "посебно када су занемариле одржавање система здравствене заштите, како истиче Агамбен". Андреј Каплан, дипломирани студент на Универзитету Емори, чији рад повезује Агамбена са дебатама у црним студијама, такође цени Агамбеново

радикално преиспитивање и каже да је "конзервативни/либертаријански протест против било какве интервенције или регулативе монополизовао јавни дискурс", што отежава било ко други да постави питања о "превиђеним импликацијама овог ванредног стања".

Агамбеново неповерење у органе јавног здравља навело га је да одбаци званичне извештаје о озбиљности пандемије и да су вероватно ширили дезинформације. Као што је већ поменуто, у свом првом есеју о пандемији, написаном када је Италија патила од драматичног првог таласа COVID инфекција, Агамбен је тврдио да се нови коронавирус суштински не разликује од обичног грипа. Када га је интервјуер за Монд истог месеца натерао на ту тачку, он је одговорио: "Нећу да улазим у дискусије између научника о епидемији. Оно што ме занима су изузетно озбиљне етичке и политичке последице које из тога произилазе. Ипак, он се изнова и изнова враћао на идеју да је озбиљност пандемије преувеличана, тврдећи у априлу 2020. да су "подаци о епидемији достављени на генерички начин и без икаквог критеријума научности". Касније, у јулу 2021, наглас се запитао да ли нас масовна вакцинација, попут леминга, води ка масовном изумирању – на крају крајева, неосновано је тврдио, да може изазвати рак или друге болести.

Јасно је да овде постоји више од здравог скептицизма. Чини се да Агамбен не придаје никакво поверење медицинском естаблишменту. Француски филозоф Жан Лик Нанси понудио је запањујуће откриће у фебруару 2020. у одговору на ране пандемичке записе свог пријатеља Агамбена: "Пре скоро 30 година, доктори су одлучили да ми је потребна трансплантација срца. Њорђо је био један од ретких који ме је саветовао да их не слушам. Да сам послушао његов савет, вероватно бих убрзо умро.

Чињеница да би Агамбен понудио тако катастрофалне савете је сигурно изненађујућа из људске перспективе. Али за његове дугогодишње читаоце, скоро је једнако шокантно да би он уопште понудио било какав конкретан савет. Његов рад је историјски био дуг на критици и кратак на политичким рецептима. Кад год се упусти

у став о томе шта би требало да се уради, Агамбен постаје ноторно нејасан – по плану. Читаоци *Homo Sacera* и *State of Exception* вероватно су претпоставили да би решење за прекомерну употребу овлашћења за ванредне ситуације било повратак "нормалним" политичким структурама, али у тим књигама Агамбен тврди да ће те "нормалне" структуре увек, неумољиво, водити у Аушвиц. Потребно је радикалније решење, како је једном написао: распад целокупне структуре закона и моћи – могућност коју он обично евоцира користећи литерарне или теолошке слике, а не конкретне планове који се могу применити. монополизовао јавни дискурс", што отежава било ко други да постави питања о "превиђеним импликацијама овог ванредног стања".

Агамбенев скептицизам према медицинским ауторитетима је главна тема његових непрекидних размислања. Када је моја збуненост у овој позицији о пандемији подстакнула ме да погледам уназад на *Homo Sacera*, приметио сам да – на супрот политичким примерима који доминирају у "Ванредном стању" – већина његових примера о продукцији "голог живота" су по природи били медицински. Уз жртву концентрационог логора, Агамбен укључује фигуру заговорника који је подвргнут медицинском експериментисању, или пацијента у коми који је бесконачно одржаван уз подршку да преживи. Јасно је да је он дубоко скептичан у вези са било каквим савезом између медицине и државне моћи. "За Агамбена, то би деловало исто као што би здравље постало јавно здравље", као што Сантнер излаже, "ми смо за све намере и сврхе ухваћени у замку, ухваћени и заробљени, стање голог живота је постало норма."

Али сада, као што ми је Салзани указао, Агамбен нас позива да пружимо отпор "ванредним мерама", као врсти намерне и планиране шеме да се уништи "буржујска демократија" и ускрате индивидуалне слободе. У обраћању италијанском Сенату у октобру 2021. године, Агамбен се пожалио да се законодавна власт свела на радње извршне власти у жигосању. Ова забринутост за правилну законодавну процедуру је, благо речено, неочекивана од аутора који нас је

више пута позивао да радикално испитамо свој однос према праву, језику, па чак и сопственом телу. Тамо где сада позива Сенат да се супротстави извршној власти, поводом ванредног стања, он је незаборавно предложио да треба да одговоримо на деструктивну структуру закона предвиђањем будућности у којој ће се "човјечанство играти са законом баш као што се дјеца играју са напуштеним предметима, не да би их вратио у њихову канонску употребу, већ да би их заувек ослободио. То је нејасно како би ова разиграна нова корист за закон изгледала у пракси, али то је део његове поенте. Ми смо тако дубоко формирали нашу културну структуралну моћ да нам је радикална алтернатива ограничена да звучи небулозно и парадоксално али ако желимо то да избегнемо, морамо да се потрудимо. У његовим писањима о пандемији по контрасту, то је као да је одустао од тражења излаза.

Као што сам мислио ово поглавље о Агамбеновом интелектуалном животу, схватио сам тако да ако има иоле истине у његовим спорним личним записима о пандемији, то је онај који ми нисмо требали да чујемо од њега, и сигурно не у форми његових рефлексија – на име, постоји нешто дубље и богатије него чисто преживљавање. Исти увид је формулисала Симон де Бувоар, која је написала у "Етици двосмислености", "Неко је рекао младој инвалидној особи која је плакала због тога што је морала да напусти дом, њена занимања, и читав свој прошли живот, "Излечи се. Остало нема важности.", она је одговорила "шта је добро у томе излечити се?"

Проблем је што Агамбен није понудио одговор у филозофским терминима да формулише било какав колективни одговор на питање што нам је од највеће важности. Агамбен је одувек био човек левнице, чак необични антимарксистички анархиста, али његова очигледна покривеност десницом у његовим писањима о пандемији није случајност. Ако било каква акција према тренутном стању ствари, укључујући стање медицинских ауторитета, онда ми нећемо имати алтернативу него ћемо запасти у сопствену индивидуалност – прецизније у либерарну позицију коју је десница користила деценијама да би

унапред прекинула да изазива постојеће структуре моћи.

У Агамбеновом случају прекомерно неповерење према било ком државном ауторитету га је заслепило на начин индивидуалног приступања пандемији и ојачало корпоративну моћ погоршавајући пандемију. Такозвани кључни радници, заједно са многим другим, сведени су на голи живот за једнократну употребу, не директном државном интервенцијом, већ политиком која тврди да их ослобађа. Без обзира на изоловане увиде које бисмо могли да извучемо из Агамбенових списа о пандемији, политичком мислиоцу који не може да види начине на које нас западне структуре моћи виктимизирају кроз саму нашу слободу недостаје много – у ствари, скоро све. Чак и овде, међутим, можете тврдити да он не успева да живи у складу са сопственим увидима. Идеја да слобода може бити замка је једна од централних идеја мог сопственог рада – и иронично, то је идеја коју сам извучао великим делом из критичког читања Агамбенових списа након *Homo Sacera*.

Иако је Агамбен одбио да разговара са мном поводом овог чланка, наставили смо да размењујемо повремене емајлове. Приметио сам да се ниједан нови пост није појавио на његовом блогу неколико месеци, и најскорији уласци у вези са пандемијом су копије говора у италијанском сенату и студентској групи. Чак и кад су се многе државе у Европи увукле у протест због нових рестрикција да се ограничи повећање омикрона у скороје време, Агамбен је био тих. Вероватно је, напokon, престао да дискутује о својим грозним и свим – превише озбиљним интервенцијама о пандемији и повезивању са дечијом имажинацијом што нам је понављао да нам је то једина нада. Питање како су прошле две године измениле његово завештање и завештање његовог рада које му је променило живот остаје отворено.

*Превод са енглеског
Милица Дрндаревић*

Adam Kotsko, *časopis Getty Images*
<https://slate.com/human-interest/2022/02/giorgio-agamben-covid-holocaust-comparison-right-wing-protest.html>

Били Колинс

ДАНИ

Сваки од њих је дар, без сумње,
мистериозно спуштен на руку која се буди
или постављен на чело
на тренутак пре него што отвориш очи.

Данас почиње хладно и ведро
земља отежала од снега
и дебелих наслага леда,
сунце обасјава куполе облака.

Кроз смирено прозорско окно
све је на свом месту
али тако нестално
овај дан би могао бити, некако, дан за одмор.

На дан пре тога,
сви дани из прошлости високо су сложени
као немогућа кула посуђа
коју су забављачи градили на позорници.

Није ни чудо кад се нађеш
на врху високих мердевина
у нади да ћеш додати још једну стопу.
Још једна среда

шапућеш,
онда задржаваш дах
постави ову шољу на јучерашњу тацну
без и најмањег звекета.

УПУТСТВА

Да ли познајеш стазу од цигле иза куће,
ону коју видиш са кухињског прозора,
ону која је иза кривине далеког краја баште
где су зелене јагорчевине?
И знаш ако напустиш стазу
и одеш у шуме долазиш
до наслаганих каменова, вероватно
гурнутих током ужаса из Леденог доба,
и шумарке високих кукута, сада тамно зелених
насупротив светло-браон опалом лишћу?
И тако даље, ти знаш
мали пешачки мост са сломљеном заштитном оградом
и ако одеш даље да стигнеш
на дно брда Овчије главе?
Па, ако почнеш да се пењеш, и
можда мораш да брзо зграбиш младо дрво
када стаза постане стрма,
ти ћеш коначно доћи до камена из бронзаног доба
до гребена са оградом од борова

која је дугачка колико можеш доспети
и довољно добро место за заустављање.

Најбоље време је касно поподне
када сунце трепери кроз
дрвореде док пешачиш,
и када пронађеш одговарајући камен
да седнеш, моћи ћеш да видиш
светлост која се прелива у шуму
и слама се у облике и тонове
ствари и ти ништа нећеш чути
осим птичије песме на гранчици или опадања
лишћа шишарке или ораха са дрвећа,
и ако је ово твој дан можеш чак
да приметиш зеца или осетиш гуске како ударају крилима
и путују високо ка неком одредишту.

Али тешко је говорити о овим стварима
како гласови светлости улазе у тело
и почињу да рецитију своје приче
како нас земља болно држи на
својим грудима од хумуса и купине
како ми који ћемо ускоро отићи у облику
ентитета који настављају да се враћају
зеленији него икад, пролећни водопади
кроз утрину и сенке облака
што се мимоилазе са брдима и тлом
на коме стојимо у дрхтају мисли
узимајући безграничан простор у нас.

Још увек, обавести ме пре него што кренеш.
Дођи и покуцај ми на врата
и ја ћу ходати са тобом дуж баште
с руком на твојем рамену.
И ја ћу чак пазити на тебе и нећу се враћати
у кућу док не нестанеш
у масу јавора и пепела,
напредујући према брду,
штапом будући тло.

ГВОЗДЕНИ МОСТ

Стојим на напуштеном гвозденом мосту
 који је подигнут 1902.
 према металној плочи ушрафљеној у греду
 у години када је моја мајка навршила годину дана.
 Замисли мајку у њеном детињству,
 и она је била канадско дете и то,
 једно од велике деце из покрајине Онтарија.
 Али ту сам ослоњен на зарђалу ограду
 гледам на воду испод себе,
 која је мирна и прозачна овог јутра,
 небоплавна и прошарана високим облацима,
 и што више гледам у воду,
 што је као слика која говори
 све више размишљај о 1902.
 када су радници у кошуљама и капама
 закивали овај гвоздени мост
 преко танког канала спајајући два језера
 где дивљи цветови дувају обалом
 и парови лабудова плове по лиснатим увалама.
 1902. моја мајка је била тако мала
 да је могла да стане у оне овалне
 корпе за држање јабука,
 које је њена мајка прекривала меком тканином
 и стављала на кухињски сто
 како би држала на оку дете Кетрин
 док је рендала кромпире или комила грашак
 као што ја држим на оку корморана
 који је управо продро у стакласту површину
 и који се измиче од моста и мене,
 окреће радозналу главу,
 исклизава где сунце скупља воду
 и пречишћава је кроз дрвеће што закрчује обалу.
 И сада он рони,
 Нестаје испод површине,
 док га ја чекам да искочи,
 замишљај га како лети испод воде својим
 чудним крилима,
 као што замишљај тебе, моја мајчице
 која си нестала прошле године,
 летећи негде својим чудним крилима,
 својим широким погледом, и својом тешком,
 мокром хаљином
 продирући дубље у језеро
 без краја и имена, у неку безграничну покрајину воде.

НАВРШИТИ ДЕСЕТ ГОДИНА

Цела та идеја ме тера да се осећам
 као да сам се околио на нешто,
 нешто горе од било ког бола у стомаку
 или главобоље коју добијам при читању
 на лошој светлости
 као рубеоле духа,
 заушке психе,
 унаказујуће мале богиње душе.

Говориш ми да је прерано да се осврћем
 али то је зато што си заборавио

савршену једноставност у имању једне године
 и лепу комплексност упознати себе са две године.
 Али могу да лежим на кревету и сећам се сваког броја.

Са четири године био сам арапски чаробњак
 могао сам да учиним себе невидљивим
 тако што бих попио чашу млека на одређени начин.
 Са седам сам био војник, са девет принц.

Али сада ја сам углавном на прозору
 посматрам светло касног поподнева.
 Онда се то никад није представљало као свечано
 насупрот моје кућице на дрвету,
 и мој бицикл никад није био наслоњен о гаражу
 као што је сада,
 сва тамно плава брзина је исцрпљена из њега.

Ово је почетак туге, говорим себи,
 док шетам универзумом у патикама.
 Време је да се поздравим са својим измишљеним
 пријатељима,
 време је данапуним први велики број.

Делује као да је било јуче када сам веровао
 да нема ничега испод моје коже осим светлости.
 Ако ме посечеш могао бих да сијам.
 Али сада када паднем на плочник живота,
 раздерем своја колена. Крварим.

*

Били Колинс (1941) је амерички феномен. Ниједан песник од Роберта Фроста није успео да усагласи велико одушевљење критике са привлачењем широких народних маса. Његов рад се појавио у "Њујоркеру", "Парис Ривјуу" и "Американ Сколар". Он је човек гугенгајмске фондације, а у њујоршкој јавној библиотеци "Литерарни лав". Његове три последње збирке поезије су обориле рекорд продаје за поезију. Његова читања су обично за независне организације, а његова публика се масивно увећала његовом појавом на Националном радију – укључује људе из свих друштвених група и генерација. Песме саме по себи најбоље објашњавају овај феномен. Типична Колинсова песма даје јасну, пријатну ноту, али ускоро заузима неочекивани преокрет; песме које почињу иронијом могу да се заврше у тренутку лирског изненађења. Није ни чудо што Колинс види своју поезију као "форму путовања кроз писање" и сматра да је хумор "врата ка озбиљном". То су врата која су на хиљаде читалаца отворила са одушевљењем и усхићењем.

"Били Колинс пише дивне песме... чистим, једноставним стилем, нежно, хармонично, озбиљније него што делују, оне описују све светове који јесу и који су били и неки други заједно са њима." – Џон Апдајк.

Били Колинс је објавио неколико збирки песама, укључујући *Questions About Angels* "Питања о анђелима", *The Art of Drowning*, "Уметност дављења", *The Apple That Astonished Paris* "Јабука која је задивила Париз", *Picnic* "Пикник" и *Lightning* "Осветљење". У мају 2000, Пикадор у Уједињеном Краљевству објавио је збирку његових песама *Taking Off Emily Dickinson's Clothes* "Скидање одеће Емили Дикинсон". Он је, такође, снимио ЦД где говори поезију *The Best Cigarette* "Најбоља цигарета" (1997). У септембру 2001, Рендом Хаус је објавио његову збирку песама *Sailing Alone Around the Room: New & Selected Poems*. "Пловећи сам кроз простор: Нове и одабране песме". Колинс је професор енглеског језика на Лиман колеџу, на универзитету у Њујорку. Живи у Сомерсу, у Њујорку. У јуну 2001. Били Колинс је био одабран за Лауреата песника Сједињених Америчких Држава 2001 – 2003.

Превела са енглеског Милица Дрндаревић

Драган Р. Млађеновић

Тужна је недеља Szomorú vasárnap

Мађари важе за велике депресивце, а званична статистика је изнела податке да су између два светска рата Мађари по стопи самоубиства били први у Европи. Намеће се питање – зашто је то тако?

Мађарска је, као држава поражена у Првом великом рату, мировним споразумом, закљученим и потписаним у палати Тријанон у Версају крај Париза 4. јуна 1920. године изгубила чак око седамдесет процената своје дотадашње територије, а близу три и по милиона Мађара остало је да живи ван граница нове мађарске државе. Био је то за већину Мађара "Vége a világnak" (српски "Свршетак или смак света"), и тако је гласио првобитни наслов песме о којој ћемо говорити.

Мелодију и првобитни текст песме под насловом "Свршетак света" (мађ. *Vége a világnak*) написао је почетком тридесетих година прошлог века изузетно даровити самоуки песник, певач и пијаниста Реже Шереш (мађ. Seress Rezső, 1899–1968).¹

Било је то тужно и драматично време опште светске депресије настале после пада Њујоршке берзе 1929. године. Шереш је у то несрећно време своју композицију покушао да уновчи и објави, па је кренуо да тражи издавача. Они су га одбијали најчешће под изговором да су и стихови и мелодија сувише депресивни, што је била истина. Један од оних који су одбили Шереша образложио је то овим речима: "It is not that the song is sad, there is a sort of **terrible compelling despair** about it. I don't think it would do anyone any good to hear a song like that". ("Није само што је песма тужна, има у њој неког **ужасно убедљивог очајања**. Не мислим да би било коме било шта добро учинило слушајући такву песму.")

Шереш је ипак 1933. нашао издавача који је песму "Крај света" објавио као инструменталну композицију без текста (Немци би рекли "Песма без речи", *Lied ohne Worte*). И већ следеће, 1934. године, надахнут лепотом Шерешове мелодије, а под непосредним утиском смрти заручнице, мађарски песник **Ласло Јавор** (мађ. Jávör László, 1903–92) испевао је песму "Тужна је недеља", која гласи овако:

Szomorú vasárnap száz fehér virággal
Vártalak kedvesem templomi imával
Álmokat kergető vasárnap délelőtt
Bánatom hintaja nélkülöd visszajött
Azóta szomorú mindig a vasárnap
Könny csak az italom kenyerem a bánat...
Szomorú vasárnap

Реже Шереш (мађ. Seress Rezső, 1899–1968)

Utolsó vasárnap kedvesem gyere el
Pap is lesz, koporsó, ravatal, gyászlepel
Akkor is virág vár, virág és – koporsó
Virágos fák alatt utam az utolsó
Nyitva lesz szemem hogy még egyszer lássalak
Ne félj a szememtől holtan is áldalak...
Utolsó vasárnap

(Тужна (је) недеља са сто белих цветова,
Чекао сам драгану молећи се,
Разгоних сан недељног преподнева
Пошиљка моје туге се вратила без тебе;
Од тада тужна је свака недеља,
Сузе су моје једино пиће, а туга мој хлеб;
Тужна је недеља.

Последње недеље, драга, дођи ми,
Биће ту и поп, ковчег, одар, плаштаница;
Ту је и цвеће за тебе, цвет и ковчег;
Расцветано грање над мојом стазом последњом;
Моје очи ће бити отворене да те поново виде,
Не бој се мојих очију, мртав сам...
Последња недеља.)

Први извођач који је 1935. године снимиио песму Шереша и Јавора био је мађарски певач Пал Калмар (мађ. Kalmár Pál, 1900–88), који се током 30-их и 40-их година прошлог века прославио као Краљ танга (мађ. "A Tangoki-

¹ Према неким изворима право (јеврејско) име му је било Rudolf Rudi Spitzer.

raly"). Други извођач је исте 1935. била Каталин Каради (мађ. Karády Katalin, 1910–90), мађарска певачица и главна глумица у филмовима сниманим од 1939–45; Каради је тада ризиковала каријеру и живот спасавајући бројне мађарске Јевреје.

Преломна година за Шерешов хит била је 1936. година: тада је "Тужну недељу" амерички песник и певач Сем Луис (Sam M. Lewis, 1885–1959) препевао на енглески, а Хал Кемп (James Hal Kemp, 1904–1940), познати алт-саксофониста, композитор, аранжер и вођа оркестра, снимео и објавио на пластинки. Ево тог Луисовог доста слободног препева:

Sunday is gloomy
My hours are slumberless
Dearest the shadows
I live with are numberless.
Little white flowers
Will never awaken you
Not where the black coach
Of sorrow has taken you;
Angels have no thoughts
Of ever returning you
Would they be angry
If I thought of joining you
Gloomy Sunday.

Gloomy is Sunday
With shadows I spend it all
My heart and I have decided to end it all
Soon there'll be candles
And prayers that are said I know
Let them not weep
Let them know that I'm glad to go
Death is no dream
For in death I'm caressin' you
With the last breath...
The last Sunday.

Овај слободни енглески превод је донекле умањео општу слику "ужасно убедљивог очајања" које песма изазива, али је убацио јасну самоубилачку поруку: "My heart and I have decided to end it all" ("Моје срце и ја смо решили да све окончамо").

Одмах затим се на тржишту америчке популарне музике појавила "Gloomy Sunday" у извођењу популарног џез-бенда Пола Вајтмена (Paul Whiteman, 1890–1967) са певачем Џонијем Хаузером (Johnny Hauser). Вајтмен је носио ласкави надимак Краљ џеза ("King of Jazz"), јер је 1930. године са својим бендом снимео филм под овим насловом у коме је "глурио" самог себе.

Исте 1936. је настао и други енглески препев који је начинио британски песник Дезмонд Картер (Herbert Desmond Carter, 1895–1939), а који је послужио славном америчком певачу и глумцу Полу Робсону (Paul Robeson, 1898–1976) за његову убедљиву интерпретацију.

Освајачки "блиц-криг" и планетарни успех Шерешовог шлагера је започео 1936. године; током ове године "Тужна недеља" је објављена на винилним плочама широм света: на француском као "Sombre dimanche" (Мари Луиз Дамиен,

Marie-Louise Damien, 1889–1978, француска певачица и глумица позната као Damia); на јапанском као "Kurai Nichiyōbi, 暗い日曜日", снимила Норико Аваја, 淡谷のり子 1907–99, славна певачица у Јапану позната као Краљица блуза; на шпанском као "Triste domingo" (Августин Махалди, Agustín Magaldi, 1898–1938, познат као "сентиментални глас Буенос Ајреса" и певач најпопуларнијих жанрова аргентинске музике – танга и милонге); "Тужна недеља" на руском осваја публику Совјетског Савеза 1937. захваљујући огромној популарности Петра Константиновића Лешченка (Пётр Константинович Лещенко, 1898–1954), познатог по надимку Краљ руског танга.

Арти Шо (Artie Shaw, рођен као Arthur Jacob Arshawsky, 1910–2004), један од најбољих џез кларинетиста у историји овог жанра, и вођа сопственог биг-бенда, снимео је 1940. године "Gloomy Sunday" са изврсном џез-певачицом Полином Берн (Pauline Byrne или Burnes, 1917–1990).

Врхунац славе и популарности у Америци и у свету "Тужна недеља" (*Gloomy Sunday*) доживљава 1941. године, кад ју је у свој репертоар уврстила и свом стилу прилагодила славна џез и блуз певачица Били Холидеј, обрадивши је као џез стандард. Управо је ова верзија "Тужне недеље" наишла на оштру осуду и забрану Британског државног радија (*BBC*) са образложењем да штети моралу британских војника и цивила. Ипак, ни тада а ни касније, ништа није могло да се испречи између осетљивих слушаца и ове потресне песме.

Славна џез и блуз певачица Били Холидеј
(Billy Holiday, 1915–59)

Реже Шереш је својим хитом вртоглавом брзином стекао славу и популарност, али и неславну фаму како она подстиче читаве таласе самоубистава.

Први случај самоубиства уз ову песму забележен је у фебруару 1936. у Мађарској, када је неки Јозеф Келер (Joseph Keller), по занимању обућар, извршио самоубиство са опроштајном цедуљицом на којој је писало само две речи – "Szomogú vasárnap" ("Тужна недеља").

Келеров пут без повратка следило је више од сто (!) потресених слушаца песме. Двојица су се убила док су слушала песму у извођењу неког циганског састава. Не-

колико њих се после слушања песме удавило у Дунаву чврсто стежући у руци ноте "Тужне недеље". А један господин је себи пуцао у главу пошто је изашао из ресторана у коме је претходно поручио ову песму.

Штетан учинак је био тако велик да је полиција Будимпеште одлучила да песму строго забрани. Тада је та мера већ прилично окаснила, јер је широм света "Тужна недеља" односила своје жртве. У Берлину се због песме једна млада продавачица обесила. Испод њених ногу лежале су ноте "Самоубилачке песме".

У Њујорку се једна лепа дактилографкиња угушила гасом. Оставила је писмени захтев да се на њеној сахрани свира "Gloomy Sunday".

Многи су сматрали да су раскиди љубавних веза истински узрок ових бројних самоубиства. А шта рећи онда за осамдесетогодишњег господина који се бацио са седмог спрата праћен "посмртним маршом" самоубилачке песме. Као контраст овом податку је самоубиство једне четрнаестогодишњакиње, која се утопила држећи чврсто у руци ноте "Тужне недеље".

Можда је најчуднији и најдирљивији случај једног младог разносача робе у Риму. Он је с бицикла чуо просјака како певуши "Тужну недељу", одложио бицикл, извадио из џепа сав свој новац и дао га просјаку, отишао до оближњег моста и са њега скочио у реку.²

У току Другог светског рата Реже Шереш (тачније Руди Шпицер) је као Јеврејин у нацистичкој Мађарској био интерниран заједно са мајком у концентрациони "радни" логор у данашњој Украјини. Реже је неким чудом преживео, али не и његова мајка. После рата се вратио у циркус где је још пре рата био запослен као артиста на трапезу. После незгодне повреде, окончао је каријеру у циркусу, па се вратио у кафану да поново наступа као певач и сада као једноруки пијаниста.

Шереш је свако вече певао углавном сопствене песме и пратио се на клавиру у једном неугледном пештанском локалу који се звао "Кишпипа" (мађ. *Kispipa* "мала лула или лулица" која је била изложена на средини овог подрумског простора као нека врста заштитног знака "угоститељског објекта"). Био је то заправо боемски ђумез у који је, кажу, као у светилиште долазио читав мондени свет Европе, чак и персијски шах. Славни музичари су га слушали стојећи, јер није било места. А Шереш је био потпуно самоук, ни дана школе. Прича се да је компоновао звиждућући. На кухињском столу је цртао дирке, прелазио рукама преко њих и звиждао.

Гладне послератне године једва је преживљавао захваљујући својим кафанским шлагерима као што су *Fizetek főúr* ("Келнеру, да платим!"), *Én úgy szeretek részeg lenni* ("Е баш волим пијан бити"), и сличнима. Године 1949. нова комунистичка власт је отварао обновљени и реконструисани Ланчани мост (мађ. *Lánchíd*, чита се "Ланчид"), који су Немци оштетили приликом повлачења 1945, а који од 1849. године повезује Будим са Пештом и представља један од препознатљивих симбола престонице. Реже је био толико лојалан комунистичкој власти, да је, у спомен овог значајног догађаја компоновао песму "Újra a Lánchídon" ("Ево опет Ланчаног моста!").

Упркос његовој лојалности, нова комунистичка власт је Шерешово музичко стваралаштво оценила као "буржоаски сентиментализам", и тиме га као уметника дисквалификовала и лишила средстава за преживљавање. Иако је на основу ауторског права као композитор најпопуларнијег светског хита имао врло лепе приходе од продаје плоча и музикалија у Америци, Шерешу није било дозвољено да отпутује у САД и подигне новац неопходан за живот у гладној и осиромашеној Мађарској.

Стрљиви истраживачи су успели да попишу чак близу стотину солиста, малих састава и оркестара који су од 1935. до 2017. широм света на разним језицима снимили и објавили Мађарску самоубилачку песму. На немачком као "Einsamer Sonntag" 1941, на финском као "Surullinen sunnuntai" 1959 (снимила Eila Pellinen или Eila Reima, 1938–77) итд. После Арти Шоа и Били Холидеј "Самоубилачку песму" су снимила и на тзв. носачима звука објавила и нека од најславнијих имена џеза и популарне музике као што су: Рики Нелзон (Ricky Nelson, 1958), Мел Торме (Mel Tormé, 1958), Сара Вон (Sarah Vaughan, 1961), Кармен МекРеј (Carmen McRae, 1967), Стен Кентон (Stan Kenton, 1967), Реј Чарлс (Ray Charles, 1969), Биг Мејбел (Big Maybelle, 1969), Виктор Клименко на руском (1972), Елвис Костело (Elvis Costello, 1981), Серж Гинзбур на француском (Serge Gainsbourg, 1987), Еби Линколн (Abbey Lincoln, 1987), Мариен Фејтфул (Marianne Faithfull, 1987), Џон Вилијамс (John Williams, аутор музике у филму *Schindler's List*, 1994), Херби Мен (Herbie Mann, *Herbie Mann String Album*, 2005), Лажош Дудаш (Lajos Dudas, мађарски џез-кларинетиста и композитор, 2007), Емили Отум (Emilie Autumn, 2009), дванаестогодишња Норвежанка Ангелина Јордан (Angelina Jordan, победила на дејчџем певачком такмичењу 2014. певајући "Gloomy Sunday" у стилу Били Холидеј)...

И најзад, судбина самог музичког аутора светског шлагера, Реже Шереша, имала је расплет идентичан јунаку његове најпопуларније песме. У јануару 1968. Реже је скочио кроз прозор свог малог пештанског стана. Пад је преживео, али је у болници окончао живот тако што се удавио некаком жицом.

Вест о тужном одласку са овог света славног аутора хита "Gloomy Sunday" први је послао дописник листа "Њујорк тајмс" (*New York Times*) из Будимпеште. То је, заправо, био краћи некролог следеће садржине:

"Budapest, January 13, 1968

Rezsoe [sic] Seress, whose dirge-like song hit, "Gloomy Sunday" was blamed for touching off a wave of suicides during the nineteen-thirties, has ended his own life as a suicide it was learned today. Authorities disclosed today that Mr. Seress jumped from a window of his small apartment here last Sunday, shortly after his 69th birthday. The decade of the nineteen-thirties was marked by severe economic depression and the political upheaval that was to lead to World War II. The melancholy song written by Mr. Seress, with words by his friend, Ladislav Javor, a poet, declares at its climax, "My heart and I have decided to end it all." It was blamed for a sharp

³ У изворном тексту Ласла Јавора овог стиха нема, већ само у енглеском препеву Сема Луиса.

² D. P. MacDonald, *Gloomy Sunday Overture to Death*.

increase in suicides, and Hungarian officials finally prohibited it. In America, where Paul Robeson introduced an English version, some radio stations and nightclubs forbade its performance. Mr. Seress complained that the success of "Gloomy Sunday" actually increased his unhappiness, because he knew he would never be able to write a second hit." (*The New York Times*, January 13, 1968)

"Будимпешта, 13. јануар 1968.

Реже Шереш, чијој је погребној хит-песми "Тужна недеља" замерано да је покренула талас самоубистава између два светска рата, данас је јављено да је и он окончао свој живот самоубиством. Власт је објавила да је г. Шереш скочио кроз прозор свог малог овдашњег стана прошле недеље, недуго после 69-ог рођендана. Деценије између 1919. и тридесетих обележене су тешком економском депресијом и политичким потресима који су довели до Другог светског рата. Меланхолична песма коју је компоновао Г. Шереш, са речима његовог пријатеља, песника Ласла Јавора, изјављује на свом врхунцу: "Моје срце и ја смо решили да све окончамо".³ Песми је замерено да је изазвала много самоубистава, па су је мађарске власти коначно забраниле. У Америци, где је Пол Робсон лансирао верзију на енглеском, неке радио станице и клубови су забранили да се изводи. Г. Шереш се жалио да је успех "Тужне недеље" заправо увећао његову несрећу, јер је знао да никада неће бити кадар да напише још један такав хит." (*Њујорк тајмс*, 13. јануар 1968)

*

Драган Р. Млађеновић, диригент, композитор духовне музике, вокални и инструментални солиста ране музике, музички публициста

Рођен у Београду 17. јануара 1951. године. Као ученик средње музичке школе "Мокрањац" у Београду певао Мокрањчеву музику и заволео православно појање. Од 1970. студира дириговање на Музичкој Академији (данас Факултет музичке уметности) у класи проф. Душана Сковрана; од 1972. студирао је класичну филологију на Филозофском факултету у Београду, а од 1980. композицију на Академији уметности у Новом Саду у класи академика Душана Радића;

– У лето 1968. Д. М. је донео ноте ране музике из Прага и историјске инструменте из Беча и те школске 1968/69. године основао Ансамбл РЕНЕСАНС који је за више од пола века постојања извео око три хиљаде концерата широм СФР Југославије и Европе, а ван Европе гостовао је у Сирији (1982), у Алжиру (1986) и Ирану (2018);

– Од 1969. до 1972. Д. М. предаје теорију музике и води школски хор у Богословији Светог Саве у Београду;

– Године 1969. на иницијативу и подстицај академика др Димитрија Стефановића, Д. М. је основао ХОР МЛАДИХ Вазнесенске цркве у Београду, који је водио до 1992. године; овај први мешовити омладински хор СПЦ гостовао је у Мађарској и у Грчкој, а од 1987. до 1991. појао неколико духовних концерата српског појања у Сарајеву.

– Д. М. је од 1973–79. писао музичке коментаре и рецензије у *Омладинским новинама* и *Младости*, а од 1979–85 у рубрици културе и додатку *Култура* дневног листа *Политика*;

– Од 1977–86. Д. М. наступа широм Мађарске и Југославије са чувеним мађарским лаутистом Даниелом Бенкеом (1947–2019);

– Године 1987. у част ДВА ВЕКА ВУКА Д. М. је основао Певачку дружину РУКОВЕТ с којом је гостовао у Италији (1987), Холандији (1988), Мађарској (1990) и на Кипру (1992). Са Певачком дружином Руковет Д. М. је као диригент снимео следеће касете и дискове: *Света Литургија на Васкрс*, *Мир Божији – Христос се роди*,

Драган Р. Млађеновић (снимила Емилија Церовић Млађа)

Света Србија, *Из тмине појање*, *Свети Сава*, *Хиландарска слава*, *Музика старе Србије*, *Видовдан*, *Српска лира*, *Срећна слава* и друге;

– Године 1993. Д. М. је код издавачке куће *Музика viva* Јаниса Цамалиса у Атини објавио солистички диск *Gems of Medieval Music (Драгуљи средњовековне музике)*;

– Пет Млађеновићевих песама за Велики пост Дивна Љубојевић је снимила и објавила на првом диску хора *Мелоди* (1998);

– Године 2000. Д. М. је објавио две збирке за мешовити хор – *Васкрсо јутрење* и *Рождество Христово или Божић (Санба, Београд, 2000)*;

– У марту 2013. г. кућа *Бивеко* објавила је диск *Драган Млађеновић – певање српско*;

– У априлу 2013. л. Г. објављена је збирка Д. Млађеновића *Путевима духовним* коју чини пет дискова: *Српско божићно појање*, *Свети Сава*, *Српско православно појање*, *Света Литургија на Васкрс* и *Музика старе Србије (Бивеко, Београд)*;

– У септембру и у децембру 2013. Д. М. наступа као вок. солиста на два фестивала средњовековне музике у Сигет Мурмуреск и Алба Јулији (Румунија);

– Под покровитељством агенције за заштиту музичких права (СОКОЈ), Пев. дружина РУКОВЕТ са диригентом Милицом Радивојевић је у јан. 2017. у дворани Коларчеве задужбине певала БОЖИЋНИ КОНЦЕРТ са божићним песмама Д. М.;

– У марту 2017. кућа *Бивеко* објавила је диск *Песме из Србије*. Вокални солисти су Марчела Франческо (1972) и Д. М.;

– У августу 2017. Д. М. пева старе призренске песме на 2. међународном фестивалу средњовековне музике (МЕДИМУС) у Призрену (Стара Србија);

– У јануару 2018. на 33. међународном музичком фестивалу ФАЦР у Техерану (Иран), Ансамбла РЕНЕСАНС је извео програм *Песме и игре Старе Србије*. Вокалног солисту Д. М. пратило је пет инструменталних солиста овог Ансамбла;

– У октобру 2018. у дуету са Марчелом Франческо, Д. М. пева *Песме Косова и Метохије* у Културном центру Србије у Паризу;

– У јулу 2020. Издаваштво Радио Телевизије Србије објавило је књигу Д. М. *Огледи о српској музици*;

НАГРАДЕ: Октобру хододарје, Крагујевац (1981); Повеља Глазбене младине Словеније (1982); Златна значка КПЗ Србије (1990); Златни беочуг Београда за 1992; Повеља Карађорђевића за *Српски осмогласник* за дечји хор (1996); Плакета Бели анђео (1999); Златна плакета Медитеранског фестивала у Италији (2000); Вукова награда (2010); Награда града Београда (2011).

Јелена Маричевић Балаш

ТРАХИЊАНКА

Када си ми закопчао дугме на капуту
тог јануара који уједа за срце
рекао си кратко и јасно:
"Наоштри сабљу док си још сабља!"

Ја нисам настала од твог ребра
да будем вољена и да те волим;
ја сам од твога срца од сребра
да љубим те, а зубе не полозим.

"Наоштри сабљу!"

Ја нисам створена од твог срца
да ми судиш и будем ти судија,
док у мојој кошници врца
мед, из твоје сто јатагана клија.

"Док си још сабља!"

Ја бићу сабља док имам
на чему да оштрим зубе.
Ја сам трагедија у којој
хор гине пре хероја,
тужни корифеј твог перивоја.

"АНТИНОЈЕ ЈЕ УМРО"

Ако бих умрла сад за тебе,
Да би моје непроживеле године
И снага
Постале део твоје
Мишице и осмеха,
Да ли би могао да се насмејеш?

Да ли би твој лепо осмех
У којем пламте моје неме године
Могао да љуби и воли неке усне
Необојене свесно принетом крвљу?

Да ли би,
Живећи кроз тебе,
Моје године без тела
Осећале твоју љубав
И биле кадре да воле друге

Или би им певале
Само слатке тужбалице
На обали Нила,
Тамо где моја ћелава душа
Ставља перику, шкروпи се уљем
И потапа у слану врелину
Твог узбурканог тела?

"Антиноје је умро", рекао је цар,
А "бол садржи чудновате лавиринте".
Ни ти, ни ја нисмо Антиноје,
Обоје смо он и обоје смо цар.

Због тога стално сумњам да би
Мој живот принет на олтар твоје снаге
Искупила једна здрава мушка суза.

КАЛИНА ЈЕ ХАДРИЈАН

Песма је дошла као узвишени чин,
кишна епифанија и грчки мим.
А онда је жртвована без имало воље
изненадном плачу детета,
који свет чини приземним,
који тресне о земљу и поломи сваки сан.

Моја четворогодишња ћерка је мали Хадријан,
којој су жртвоване бројне моје песме,
утопљене у плачеве због глади,
због ноше, из хира и страха од мрака.

Као свака жртвована животиња,
чије непроживљене године
јачају римског императора,
а њихове душе се као делта уливају
у велико море његовог духа,
моје мртве песме и узлети увиру
у душу малог Хадријана.

Као мумифицирано крило сокола,
које би да буде Хорус,
песма нестаје у тренутку
који постаје само њено сећање.
Сва та крила умотана у завоје,
откидана од мог сокола,
постају Калинина капија и зид,
који показују где је излаз и
где су границе између њене
тираније и прелепог хеленизма.

Оља Рајић Пајин

Велушић, био је свет

Завно је било. Ова прича је лична, ниско-комуникативна.

Велико небо, бескрајно и ноћу пуно звезда падалица. Гледала сам ту чаролију са тараце, где смо у летње време, сва деца породица Рајић лежали на биљцу, чаврљали, гуркали се и уображавали различите приказе у ноћном тајанству. И нису само те летње ноћи биле чаролија, него свет људи, биље и мириси винограда, смиља и борова. Јутарње сунце се помањало изнад Промине и полако освајало и помицало сенку пољем све до мора. У тој ведрини, видео би се шибенски залив.

Тако давно, путовали смо сплитским брзим преко Босне и ноћу преседали за Дрниш или Книн Мама Бојана, пратила је мене и секу Мишу, а дочекивао бата Нико. "Стричеве мале из Београда" довикивао је успут радостан и поносан. Упрегао би парипа и каром смо се труцкали до Села.

Цело Село, били су Раичи (тако су говорили), а нас су у школи убедили да то не може, да је предак био Раја па мора бити Ј и меко Ћ, Рајић. Све једно, цело Село су били стричевићи, ближи или даљи. Наша кућа је била у улици, Звали су Доњани, где су нам били најближи стричеви Шпиро, звали су га Пиља, Симеун, Марко Марелја, Никола Нина, Жугоња Илија и

мој дида Петар Пејо. Ту је улици крај где нас јаруга дели од села Бибића. У ствари, није нас делила него зближавала, помагали су се и међусобно женили и удавали. А село Рајића је скретало јаком каменитом стазом горе, ка Промини, Лукетићи су их звали. Памтим да су ту живели глувонеми брат и сестра, Дув и Паулица. Били су увек насмејани и огласили би се неартикулисано, што смо сматрали поздравом. Ту је била жила ледене воде са Точка, са Промине и дебели хлад од високих јабланова. У валовима, где је вода непрекидно текла, жене су испирале ланцуне и другу робу. А више њих, били су Горњани, највиши део Села и већ стаза ка врху Промине. Ту је живела моја тетка Стака са фамилијом.

КУЋА

Стара кућа где се родио мој отац Шпиро, а и многи други касније. Бабица у Селу, која је породила сваку мајку, била је храбра Симеунова жена Мара. Мајужна, као дете и лака као крило. Неустрашива, и сама је родила осморо деце. У старој кући било је огњиште и ту су коначили парип и крава, а чељад, неколико дрвених лестви изнад њих. Овце и друго благо су били иза куће. Била је коноба, хладна и мрачна а испред ње, на сунцу седела су два дида, мој стриц Бојо и дид Вујић из Кањана, отац наше снајке Боје. Било је давно, али они су запамћени као лепо старци, увек у некој причи и лепо расположени. У коноби је било брашно и наћве где је Снајка месила крув и погаче које смо сви волели и пекла у старој кући, испод сача. Висиле су пршуте, плећке и остало димљено. И бурад са вином у коноби. Изнад конобе, била је нова кућа а звали су је Таван, али то су биле лепе три собе, једна велика за стрица и госте и две мале за домаће. На прозорима су биле "карте", тамно плаве круте хартије пакпапира да замраче од јаког сунца. На таван се ишло скалинима, где су Бојана и

Снајка увече седеле и шапутале. Кујина је прво била у дворишту, а после на тараци, права и модена.

ЖИВОТ

Било нас је множина..четворо деце бата Нике и Боје, Сава, Миле, Жељко и Рајка, (Јаворка) близанци и нас две стричеве и два дида и родитељи... Варенике је било мало, једна крава, по пола ћикаре са цигуром беле кафе, дробљено крувом. Нико и Боја поране у поље да жању или у виноград. Било је три винограда, Долац, Шикуље и Бибуша. Божи је прирасао за срце онај у Доцу. Највише је око њега мозгао и помињао га. Виногради, сви су били далеко, низ поље. Нарочито за дечји корак, где нас Снајка стано вукла са собом. А по ободима винограда, била су дрвета слатких смокава. Њих сам, чини ми се, још више волела. Наш бата Нико, из поште у Дрнишу слао је Стрицу Шпири за Београд у картонској кутији и смокава и грождја. Што појели, одмах подавали комшилуку. А кад сазри слао је и вино. Моја мама Бојана, одмах би спремила проју или питу за комшије, кумове и пријатеље, да попију и да понесу. Оставила би само литру, две, за квасину, укусно винско сирће за салате.

Око подне, скоро онесвешћени од сунца, враћали су се а Снајка спрема-ла манистру. Ја сам највише волела вару, а то је јечам са сувим, димљеним. Сланине и јаја, било је, а пршут се чувао за посебне прилике. Боцун беванде на столу, увек. Недељом, муншкарци би се обријали, средили, обучили беле кошуље и ишли на балоте, код школе. Та игра је била такмичарска, у вино. Учитељи у Селу, били су Шпиро и Катица, и ту, проживели радни век.

ПРОМИНА

Село Велушић почивало је на првом камењару, подножју планине Промина. Скоро голе, и сиве стене, понеки жбун лешника и козја стаза на успону до Точка. Точак је био извор живе воде, један огромни млаз који силином тутњи. Та вода спроведена је са Точка у Село и све до Дрниша, и

у сам град. Друга села и засеоци у равном пољу, звали су га Подворнице, нису имали ни ту а ни воду уопште, нарочито лети, кад је суша. Долазиле би жене са вучијама на магарцима и точиле воду са Точка у Рајићима и гониле кућама. У брду, мало бочно је сеоско гробље, где почивају сви наши преци и две црквице. Св. Илије, лепа грађевина, а види се из далека. Кад год би Душко и ја са мора ишли у Велушић, већ са пута угледала сам ту црквицу. Одмах у близини је и црквица Св. Ђурђа. Била је на нижем тлу и са пута је нисмо могли видети. Била сам на гробљу и у предворју. Ту влада мир сени преминулих рођака који су у нама, и хлад вечитих бора.

Промина је планина која на крају успињања завршава зеленим ливадама. Зелено обасјава и сјаји а коњи се слободно играју, поскакују и грицкају траву. То је њихово летње боравиште. На ливадама, у Доцу, како га зову, моја тетка Стака и тетак Јово су имали јару са овцама које тумарају и правили сир у мјешини. И они су лето проводили горе, седећи на прагу, ћутећи у миру, док не падне ноћ.

Већ сам студирала а Велушић ме вукао као једини дом. И тога лета сви из друштва су ишли на море, а ја, зна се. И она дечурлија са којом сам се некад играла учитељице, поодрасла. Кренули смо у Промину, требало је отпратити парипа на ливаде. Мене су ставили на коња а около мене сва та млађарија и Теткин унук Горе. Нисам дуго издржала на коњу, али пентрала сам се вешто и са лакоћом 1450 м. На Точку смо пили Ледене, док се нисмо замрзли. Памтим тај излетнички дан као авантуру, јер сам се осећала посебно. То је било једном и никад више. Било је давно, деца.

Милка, најближа стричевићка, била је девојка. Сва плава и обрве плаве и необично бела. Таква јој била и мајка Бика, како су је звали. Свако поподне Милка је пошла за овцама и носила преслицу, а ми смо ишле за њом. У огради овце су брстиле и бјежале, а ја сам тражила вретено и одмах могла левом да чупкам вуну и трљај међу прстима, а десном руком окрећем вретено и намотавам. Била сам задовољна, усхићена. Чини ми се и данас бих могла.

Те вечери у Селу су биле и девојке, и оне су се уписале на факултет, наша

Рајка и Мирјана Симеунова. У ноћи, само звезде и тишина. Сви су позаспали а зријавци се оре својом свирком. У кухини нас три тихо шапућемо и смејемо се. Рајка је вешто умутила и испекла Мраморни колач. Мирисали су ванила и какао. Уморни свет од рада на пољу, мирно је спавао а ми смо се сладиле.

ЈАРУГА

Већ поменута, Јаруга је била посебно интересантна и права атракција за децу. Тек мало воде капало је низ камење и са висине а ми смо се гурали испред и ко ће се наћи баш испод тог "млаза". На летњој врелини значила је освежење, а у дружењу, радост. Прскали смо се, ко је кога стигао, оног ко је најближи, са смехом и усхићењем. Камене плоче Јаруге блистале су на сунцу као углачане и некако розе боје. Рекла бих да је та вода пролазила кроз неку руду. Уморни, мокри и весели, разилазили смо се кућамана на маренду.

За Ђурђевдан, село Бибићи, преко јаруге, ишло је Раичима у госте а за Св. Јована, Раичи се, преко јаруге пресељавали у Бибиће. На оба та Свеца, окретали су се јањци али, и лешо на јуху. Као да се целе године штедело да на те Свете дане, буде.

СЛИКАР

У Бибића селу живели су и Лучићи. Милан Лучић, сликар. Био је леп и заљубљен. Шетали су пољем и виноградом. У септембру, назад у Бео-

град, Миша у четврти а ја у први разред ВИ београдске гимназије. У дворишту Расинске 32, играли смо "Јелчкиње Барјачкиње" са лоптом. Појавио се Сликар. Кроз гвоздену капију дворишта, дотурио ми је блок. Били су то изврсни цртежи, веристички, скоро фотографски. Никад га више нисмо видели. Живи у Канади са породицом.

ДИДА ПЕЈО

Моји, дида Пејо и баба Анђелија имали су шесторо деце. Најстарија сестра била је Марта, па Божо, Стака, Милица, Јово и најмлађи Шпиро. Милица и Јово су млади преминули. Марта је имала четири кћери све удаде у Митровици. Божо је имао Нику, Милана и Секу Стану. Она се удала у Бибиће. Нико је остао у Селу на имању и својих четворо. Тетка Стака је имала три сина и ћерку Боју. Они су Рајићи, Петар, Никола и Јован. Милица је имала Србу и Смиљу Рајиће и мој отац Шпиро нас две кћери.

ШПИРО РАЈИЋ

Село Велушић, Завичај, тамо рођених, био је свет, за мене дете, као и данас. Прошла су стара и пролазе нова времена. Питам се, ко то тако силан и грозан може стати човеку на пут, да узгаја мржњу. И, како то, да јесте стварно?

Завичај је појам за свест о себи. Сва та деца из Далмације пролазила су кроз нашу кућу, на занате или факултете. Спавали су у фотељама, из-

међу маркиза. Мој отац Шпиро из Велушића, био је геније.

Неуморни градитељ, увек на послу. Време живота вредновао је постигнућем.

Прадила га мајка, моја баба Анђа са 14 година у Београд. Изучио је столарски занат, радио као бригадир у предузећу *Тодор Дукин*, оженио мајку, Бојану Стојков из Вел. Кикинде.

Она и моје тетке ишле су у школу и певале у црквеном хору. Мој деда Мита, по Мамаи био је занатлија, колар, и имао кућу на лакат. Звали су их колареви или црногорчеви. Мама Бојана била је лепа... плаве очи.

Кад су се оженили, 1941. уселили су се у Расинску 32. и плаћали кирију. Газда Никола Цопић, Далматинац... волео је бродет и вино.

Тата је био илегалцац, неспреман да носи пушку. Мама је говорила да су ноћу ходале "тројке" а "другови" код нас и сви, умирали од страха. И, кад је то прошло, родила се моја сестра Слободанка, 1944. сићушна... и звали су је Миша.

На балкону, Тата је успоставио тегу и потребни алат, опремио је наш стан меблом, док су комшије спавале на гвозденим креветима. Неуморно је радио, а Мама је политирала ораховину да сија и блиста.

Живели смо од зелениша и теста. Пола плате од предузећа *Тодор Дукин* ишло је за дрво, ексер, фарбе, туткало. Говорио је... види, за остало, то је до првог и нове плате. Кад би недељом, Мама ставила мало меса на сто, Тата би говорио... "Ајте децо, кева решила да нас трује".

Мршав и слабог здравља побољвао је. Изврстан мајстор, убрзо је радио у *Арт дрво*, како сада кажу да се зове та школа, у Душановој. Зими, кад смо у кући остајали "шворц", за Тату је морало бити да иде на Хвар.

ЈЕДРИЛИЦА ВИДРА

Колском запрегом низ Димитрија Туцовића, стигли смо и поринули ВИДРУ, морски тип чамца у Дунав, у марину, у Француској улици. Био је то један и јединствен чамац, на обе београдске реке.

Отац мој, Шпиро, купио је у Шибенику скицу, план за изградњу брода и у соби 5x5, распростра план, ски-

цирао ребра за чамац, кобилицу, јарбол и крму.

Изградио је белу једрилицу, и црвеним Дурлин лаком исписао, ВИДРА. Била је то атракција на реци, 1955. године, кад сам пошла у први разред.

Веслима, прелазили смо на другу обалу Дунава. Отац је био млад и брисали смо му зној са лица. У Видри породица, шерпа ђувеча, хлеба и масти са алевом.

Колико би нас Дунав низводно однео, излазили смо из Видре, мама, сестра и ја и путељком пешке ишли, а тата је и даље узводно веслао, било му је лакше.

Ту су били Бриони, тако их је тата крстио, беше плажа, баш пешчана, а иза, путељак и поља кукуруза.

Била сам дете, али се сећам лепих момака и девојака из краја, из Топличке, Славујевог венца, долазили су на Брионе, купали се, играли лоптом и уживали.

Онда, мама Бојана, спретна и за ђувеч и погаче, сашила је једру! Заједрила је бела Видра, отац сав срећан и као у трансу, виче, децо, чувајте се Бума, који се пребацује, како ветар дува. Тада, био је срећан, као да је постигао животни циљ.

Једрила сам и ја, као дете. Сама. Уз поверење, запловила сам, истина, на Сави. Све сам знала, да окренем бум, да напуним једру, да држим шкоту и крму, променим правац. Тако је било. Али, Стари мој, трчао је обалом између два моста и довикивао упутства. Мајка, цвукотала је од страха да ме не однесе река.

Памтим грдне олује, каткад од Панчева, или од Земуна, грдне олује под једрима, тата је викао... не бој се сине и спуштао једру... безбедни, преживели смо храбро, тата и ја!

У међувремену, селили смо колибу на Аду Хују, па нас отераше на Белу Стену. Већ сам била на Филолошком факултету и сваки јунски и септембарски рок спремала баш ту, поред Дунава. Хрлила сам на аутобус "панчевац", 12 километара и у башти моје маме, пуној ружа "бугарки", у лигештулу уживала у учењу. Посматрала сам и небо и лишће и све боје које су се мењале, а велике воде Дунава, ту крај мене, протичале.

Бела Стена је била царство моје младости. Бели бродови, руски, ма-

ђарски, Дунавом су светлели у ноћи, а ми смо им из мрака махали. Сваке ноћи, блистале су звезде, а у даљини, сјајио Београд. Палили смо на шпицу, пешчаном плићаку, мале вагрице, пекали кукурузе и удварали се, ко коме. Уз батерије, враћали смо се и пратили нису бранили.

Једрилица ВИДРА, за нас, била је усхићење и посебна чар, нема буке, ни мотора, ни смрад бензина. Само шушањ воде бескрајне и моћне, а и тај ветар, тај неописив и заносан шушањ, за оног ко може да га чује.

Отац стваралац, надаље је имао ново искушење... и од авионске шперплоче изградио је глисер. Купио је јаке моторе – Будан, мађарски и Москва, руски. Нису се баш показали, али глисирани смо, док је на палуби, наш малтезер Бики, поздрављао предњим шапама и био омиљен. Волела сам да веслам. А мој тата, знао је то, изградио је за мене сандолину.

О, како сам у томе уживала и како је сандолина била лепа, као и сваки предмет који су руке мога оца створиле. Како бих се наживала, да заграбим узводно и савладам снажни Дунав све до шпица, а Коља, Вања и Миша журе тамо да виде Бикија... и мене.

Изабрала сам га, а и он мене. Удала сам се за Душка, сликара у души. Волео је и он Белу стену, осликао је, кинеским стилем, велике перде на тераси које су нас штитиле од кише. На тој тераси је седео и писао своје књиге, а ја сам се башкарчила. Био је то сплав на два бурета, два са два. Душко је сплав офарбао тиркизно плаво са великим круговима црвене и беле. Уживала сам као царица, поливала се кофицом, водом из Дунава, срећивала се и излежавала. Глисеру су застајали да виде лепу жену, али то је било давно и то су били тренуци.

Дунав је сваког пролећа плавио Белу стену, а велики таласи, кад прођу бродови, одваљивали су обалу. Ентузијаста, Стари мој, са комшијом Жарком, ортаком – како су се међусобно звали – одлуче да заштите и зазидају обалу. Тог лета, можда 1978. неуморно су радили, слагали тешке блокове и цементирали. На сунцу, лили су зној, обала је постала кеј. Ујесен, седео је Шпиро и гледао воду, угашеним погледом, равнодушан.

Не могу рећи да ли срећа постоји, или, шта доноси срећу људском бићу. Овде, могла бих да тврдим да је испод једра и заједно са мном, сав озарен, држећи ветар у руци, мој Стари био најсрећнији човек на свету.

ОЛУЈА ПРОГОН

Десила се та страшна, насилничка и злочиначка навала на наш народ, протеривање Срба из Хрватске. Све куће су попалиле усташе у селу Велушић, па и нашу. У Митрковици, у дворишту куће мога брата Милана и Милкице, било је цело наше Село. Туга је страшна била да их видиш. Али, јак је то свет, издржи, сваку тугу одболи. У то време сам често ишла код Милана у Митрковицу.

Наша Сека из Бибића, спрема је Пуру, то је далматински качамак, како се у Срему каже. А као прелив, био је гулаш од ђжигерице, зачињен свим травама и лорбером, доминирао је. Никад нисам јела тако пикантну пуру. И мој ћаћа Шпиро, "радио" би понекад пуру, и звао телефоном на посао, дођите сине, има пура! Као да је у том делићу давно прохујалог велушког живота био сретан. Али, то је било давно.

Мало помало, дан по дан или који месец, разилазили су се наши, јер је из сваке куће неко био "горе", тако кажу за Београд, Србију. Старији нису поднели и убрзо су дочекали свој тужни крај у равном Срему. Остала је само наша снајка тетка Стакиног Нике удовица, Славка где јој је бата Милан опремио малу гарсоњеру у дво-

ришту. Била је сама. Терка и троје унучади у Америци. Вредна и увек од помоћи, и данас гледа нашу Милкицу у дубокој старости.

Одважили су се и отишли назад у село Сека и Јово у Бибиће. Инсистирали и успело је да им поправе кров и све шта треба. Док су радови текли, били су у нашој кући Раича. И би, ал, само за њих. Нико више није се вратио. Вредна Сека успоставила је вртал и крув месила, све сређивала и поживели су они још неколико година. Били су срећни што су ту, у Селу.

Бибиће, Секину децу, Милан Мишо, Мирјана и Чедо нико није могао наговорити да се врате. Мишо се ипак вратио са Анђом Колунђић, грађ. трхничар из Дрниша. Ето, осталоше тамо већ пар година. Све им је по вољи. Анђа је била изврсна у сваком смислу.

У Београду, снашла се да шије и зимски капут и балске, матурске халјине од тила и свиле. Умела је да спреми банкет прославу од ђаконија сланих и слатких. Мишо је мајстор да реже прштут, као флиспапир танко, да спрема рибу или већ шта, да сервира, нашли су се. Мишо је возио за Аутомобилско у Београду, а онда тешке камионе крстарице, у Либији. У некад великој Југопластици у Сплиту, завршио је каријеру, отеран.

МИЛАН РАЈИЋ

Милан Рајић је један од синова стирка Боже и мој омиљени брат по стрицу. Кад сам се родила дошао је код нас, на занат у Расинску 32. Било

је давно, 1948. Милан је мене држао у руци као малу бебу, а касније у животу увек говорио да сам била најлепша беба.

У Митровици је нашао посао и упознао Милку Пречаницу, девојку са Баније. И њена породица је доживела прогон. Оженили су се а на златним бурмама, писало је Миле.. Милкица. Иако снајка, Милкица је за нас родбину била и остала наша, рођена.

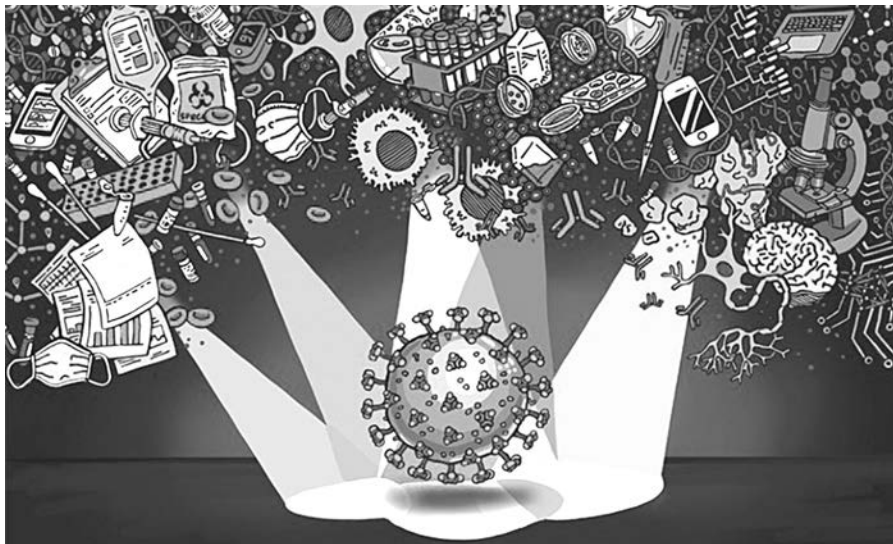
Родио се син, Бранилав Рајић, са талентима и способностима за учење. Као и Милан мене, тако сам и ја Банета држала као бебу. Имала сам 14 година и често гостовала у Митровици. Пуно је родбине било, Смиља и њени синови Боро и Ђорђе, Онда Србо и син Јовица и кћер Споменка, па Милка од тетке Марте, удата за богатог Радукића и синови Радован, Рада су га звали и Миленко, млађи. Све деца мога узраста. Рада је свирао хармонику, и био леп на мајку, нашу Милку.

Омиљени брат био је Милан. И они су долазили код нас за празнике, 29. новембар или 1. мај. Остављали би Банета, давно, док ни у школу није ишао а он је био пробирљив на храну и обожавао нашег пса Бикија.

БРАНИСЛАВ РАЈИЋ

Био је дете весело и друштвено. Често сам ишла код њих. Шетали смо по Митровици граду, и поред Саве и у парку, у центру. Ишли смо у Општину, где је Милкица била службеник. Код куће, у Деканске баште, баш близу Саве, играли смо се, а највише певали. Једном, у пролеће, дошли смо са Фићом. Узела сам кључ од аута, а у Митровици мир, нема гужве... и са Банетом, све у круг. Ногу са гаса, нисам скидала. Са предњег седишта, пао је Бане и тетурало се у Фићи. Смејали смо се обоје, као у игри. Ја сам тада била несмотрена лепа девојка.

У Деканске баште, имала сам другарицу, на спрату, звала се Гоца. У летње време ишле смо на терасу крова ВИ спрат, у купаћим, да се сунчимо. Био је широки симс, седеле смо и клатиле ногама напољу. Кад ми је Милан, касније у животу, испричао како се пресекао, кад ме је видео на симсу, није ми било добро. Давно је било, клинке...

Бане је после гимназије студирао и магистрирао архитектуру. У студентско доба, живео је у "комуни" са друштвом. Родитељи су, кад који, са цегерима недељног ручка ишли у Београд и носили сину. Имао је девојку, Ида Крањац се зове, фармацеуткиња и мени омиљена. Оженили. Бане је имао каријеру у Енергопројекту и убрзо терен у Замбији и Зимбабвеу. Родила се наша изврсна и сада чувена позоришна редитељка Нина Рајић Крањац. Београђанка. Убрзо, све је пошло лоше, отишли су у Марибор, где је Ида била код куће.

НИНА РАЈИЋ КРАЊАЦ

Нина, наша Нинке како је зовемо, била је често и волела наше дечје проводе по Граду. Као дете била је авантурист, и волела адреналин, да. Кад се аутићем залетела низбрдицом, на Калишу, од страха сам умрла. Тако је, после летела на тротинету, а коса виорила. И касније, у студентске дане, долазила је и Душко јој је одмах телслимио две, три књиге. Све је у миру прочитала. Промисљала је и паковала своје будуће представе.

Нина Рајић Крањац је каријерна позоришна редитељка. Врло млада, са премијерним позоришним представама гостовала је широм Европе. Волели смо њено друштво, присуство, често се веселили, и уз разне музике ђускали. Нина воли свог великог енгл. хрта Ђорђа.

Тине Рајић је син Бранислава Рајића, матурант, а Емилија је нова ћерка. Наши Рајићи, у срцу су ми

ЈАВОРКА РАЈКА РАЈИЋ

И као дете, волела сам да будем учитељица, педагог. И децу из наше куће а и остале из села, постројила бих у врсту, па одмах тражила да се умју. Сви су то радо прихватили, осим нашег Саве, који је јогунаст био, посебна прича. А потом би рачунали... 2+2 или нешто певали.

Касније, Миле и Жељко завршили су дрнишку гимназију и дошли код нас да студирају. Један, па други. Али обоје су врло брзо зујали код Дома омладине и нашли начина да оду у Америку, а после у Канаду.

Отац је говорио да им је дида Божо нахвалио Америку, где је пре Другог рата радио у руднику и разболео се. Рајка је завршила текстилну школу и исто дошла у Београд да студира. Она је била у Студењаку, и убрзо се заљубила и удала. Момак је био Милан Балабан, из Босанског Новог, где је, као свуда где је Срба било, кренуло по лошем. Родили су Вању и Ирину и породично отишли у Канаду. Оне су студирале а њихов отац, поред осталог, писао је приче и новеле, сећања на Босну и објавио две лепе збирке. Врло талентован и речит.

Једини од четворо Никиних који је остао је Сава.

САВО РАЈИЋ

Сава је био емотивно дете и непокоран, својевољан. Није трпео ауторитет и мене је као учитељицу игнорисао или се жестоко бунио. У тој гужви од деце, истеривао је правду, јер је неправду видео где год да погледа. Увек је видео да други прође боље од њега. Ако би се нашао у казни због непослушности, драо се и жалио из свег гласа. Као на мукама. Никад срећан и никад довољан.

Питам се увек каква се то промена догодила. Отишао је у Војну школу у Краљеву и био успешан и касније у каријери официра, све до овог рата и пензије. Зна се да Војска захтева дисциплину и поштовање наређења и остало по правилима. Да ли је то требало, па, ваљда јесте.

Кад је овде почео рат, Сава је био на задатку у Бихаћу, на аеродрому. Опасност за Војску и за сваког појединца, ударала је са свих страна. И за породице и децу. Своје синове Игора и Нина, одвео је код свог стрица Милана у Митровицу да заврше, Игор средњетехничку информатичку а Нина осмогодишњу. Потом, горко грцајући, испратио је своју децу у Канаду, код стричева а његове браће Миле и Жељка. После свега и Сава је отишао у Канаду код породице. И тако, и да је остао у Србији, никада више не би могао да оде у своје и наше Село, да обиђе кућу где је рођен, а опет, у усташкој Хрватској. Ни Он, ни његови синови.

У Канади, бави се дрворезом. Из-радио је изванредне и оригиналне

експонате са мотивима далматинског села. Призори из живота људи и околне, девојке са карактеристичном торбицом од тканице, магарац са вучијама, овце наоколо. Исказао је вештину, креативност и таленат за примењену уметност.

ЈОВАН ЈОЈА РАЈИЋ

У горњанима уврх Села код моје тетке Стаке, била су три сина Пељега, Никола и Јован, Јоја су га звали и ћерка Боја, што се удала у Развође. Тетку Стаку су звали Стакурина, у селу је увек била љута и врагала је. Нико је није волео, а била је прелепа и највише личила са мојим оцем Шпиром.

И Јован, Јоја наш, био је код нас на занату. Радио је у Београду, живео самачки, долазио поподне да прочита "Експрес Политику". Тих и нечујан, али, по договору, исецао и доносио ми слике омиљеног Арсена Дедића.

Јоју сам јако волела. Сметало ми је што је био тако ћутљив и неприступачан. Некад сам га боцкала и зачињавала, мало би се засмејао, па, бар то. Носио је у путној торби кошуље у сервис на прање, па враћао. Ја ћу, да перем, рекла сам и сад се сећам посебног и пријатног мириса тих кошуља од једног дана ношења. Мама ми показала, како да перем и како се глају кошуље.

Онда, на одмору у Улцињу, упознао је девојку Елен из Франкфурта и довео код нас, код Ујне. Оженили се и родио се син Никола Рајић. Отишли су у Франкфурт и убрзо се разболео са крајњим исходом. Већ сам радила, била је зима, купила сам бунду и ишла на испраћај.

У Селу је остао Пељега, до прогона, а Никола је у Африци имао срчани удар.

Сви наши Рајићи и моји рођени, разминуше наоколо. Отишли и као да су нестали, живе негде по грозном белом свету. И, као да смо без њих у Београду остале саме нас две, моја сестра Миша и ја, Рајићке, Шпирове.

И, као да је живот био само маја, пролазност, измаглица. У овом грозном налету кошаве из Баната, што прети мојој лози, шареном цвећу што му певам и мирисној лаванди да процвета, помолим се Господу.

Бојан Јовановић

ХОД КРОЗ СНОВЕ

Чувам напуштени друм
до фабрике за спајање
сродних душа.

До размене њихових усхићења
жуљевит ме довео корак.

Без учења се зна
како да се запеваној на столу
залепи на чело нова мера света.

Празно место где сам био
насељавају нови привиди
израсли из таблета да се издржи
и гаса који изазива смех.

У чекању самозаборава
не завршава се скупоцено бдење.

Неугодне и болне ципеле нове,
дао сам смрти да их разгази.

Чекајући да ми их врати
босоног ходам кроз снове.

ВАРКА

Гладна стопала
гутају пут.

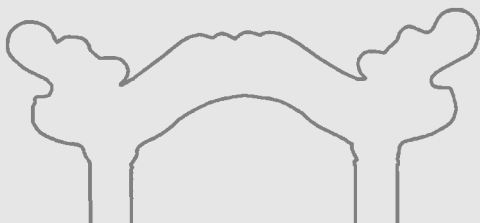
Ко ће застати да помогне ногама
које носе остатке живота
сабране у кошуљи закопчаној на леђа?

Ишао сам право
а тврдили су да сам скренуо.

Вукли ме за нос, уши, језик
и заривали оштрице у плећа.

Разапет на укрштеним ветровима
сазнао оно што нисам смео.

Бол је само варка душе
да би остала у телу.

ИЗА

Не куцам на врата
иза којих долазе пољупци,
уздаси и крици.

Зашкрипала су
као и свака друга
казујући своје име.

Отворила су се
и изнели преосталу реч.

Поверовао
да иза још нечег има.

И лакше
ушао унутра.

ПРОГЛАС

Пред одлазак међу оне
који се не враћају
застао да погледам
шта носе.

Да су и они застали
а ја под истим био теретом
другачије бих га видео кад паде
и не остави за собом
никакв траг.

Одскочи од земље
и надвиси нас.

Погледа одозго и нестане
у јутарњим звонима
и пробуђеним сећањима
на проглас скројен
унутрашњим криком
да се више не походе цркве
него да се у жену улази као у храм.

ТАЈНА ПАДА

Отпадају слова
са назива радњи.

У свакој се може
купити све.

Чим је постала тело
реч га је напустила.

У застарелом писму
одзвања тишина.

И времену отежава
да о нама искрено посведочи.

Неослоњено на црте и резе,
залобдело екраном.

Последњи листови
спречавају да се потпуно
оголи доба.

Један би пре другог
да мудрости нас својој приведе.

Пред мразом напуштају гране
и на земљи чувају тајну нашег пада.

ТВОРЕВИНА

Не одлазе
умашћени влашћу.

Над њима клизе звезде
што мењајући правац
остављају нам почетни
укрштај кула.

Под другим називима
постају прихватљиви
сабласни чиновни.

Доносио их је редовно,
с неба солио ребра.

Да га не бих срео, видео у сну
и препознао по лакој земљи
залепљеној за прсте
коју ће бацити за мнош.

Умивајући претходно
ватром руке.

Оставља ми
пепео свог страха.
и примамљиву
спасоносну петљу.

Да ухватим ли је
његов ћу повићи реп.

И опарати
званично плетиво.

ТИЊАЈУЋИ ОБЛИЦИ

Због најтежих питања
одустао сам од испита
и престао веровати у тебе.

Не постојиш више за мене
када си допустио
да испред центра за примењену поезију
лако покретљива маса
са неверицом прати како пламен гута
храмовно звоно које је ширило вест
о нашој поразној победи.

Сада се црква оглашава
да станујеш на неугаслом згаришту.

Непрекидно се агитује
да останемо у диму.

Да сам те назвао другим именом
можда би те претворио у тачку
докрајчене жеље да завршим школу
за водича кроз маглу.

У њој су
сва надања.

Од којих се као и преци
обликују твоји потомци.

ЕГЗОДУС

Тражећи земљу земље
налазим светло света.

Прикуцан за ваздух
поломљен постајем прозор.

Кроз њега је ушла
да се склони и преноћи
вест о погрому.

Смањену и избледелу
односе је до места
нашег изгнанства.

Где укрштају се светови
и небеским путем
понавља сеоба.

Пред плаветнилом
очврслим од гордости
застаје јато.

Губи линију,
криви се свети клин.

Врхом
пробија сан и извири
зарђао с друге стране.

Страшнији од
најмаштовитијих облака.

Радован Влаховић

Шта Бог да и паори кад се смилују

Зима се одужила. У рано јутро пробудио ју је плач детета. Прозори су били залеђени, а из зидова је избијала мекла. Извадила је синоћ цвиковану цигару, креснула шибицу и запалила. Био је петак, а тек у понедељак ће делити социјалну помоћ. Последњу окрајку хлеба је поделила синоћ дечурлији. Није било сна. Чим сване кренуће у село код газда да узајми за две киле хлеба. Звала се Радојка. Вратиће кад стигне социјала. Ако даду даду, ако не даду ништа. Испушила је, бацила пикавац на земљани под, спрам спољашње ноћне белине погледала на децу како спавају, смирила су се. Сва срећа што је нашла на депонији јоргана летос. Једва их је отела од ватре. Није волела да иде код газда и паора да узаима новац за лебац. Иму, мислила је, па су погани. Зајебаву је, а кад је била млађа искали су пичке од ње. Некад је и пристајала, па давала понеком. А некад је и надеру па је привару, па је изјебу на редаљку, онако успут нуз еведру. Тако је још девојком занела и нисе ни чистила. Родила је, а шта би друго. Имала је петнајет година. Сама се порађала, ко овца дивзарка кад се јагни у атар, у бразду између изђикалог кукуруза. Стигло је, није имала куд. Враћала се са Јароша. Није знала шта ће са пупком дечијим, откинула га је ноктима. Изгледа није било добро. И док је стигла до села пешке, све једнако носећи увијено дете у комбинезон, ту негде код Весковог бунара, видила је да је дете млитаво. Није га ни одојила, а млеко јој је кренуло тек сутрадан. Није знала шта ће са обамрлим дететом, и данас верује да је било мртво. Бацила га је у копов. А онда је извадила воде из бунара и спрала се. Сећа се, и овог јутра док смишља како леба да набави и како да се данас израни са децом, да је било мушко. Зима се одужила. Завукала се још мало, онако обучена, и прекрила главу изројтаним јорганом и испод њега шћућурила да надува да се загрије. Још мало да одспава, ако не то, оно бар да се загрије још мало, па у село. Мало узаимање, а мало прошња, па шта бог да и паори кад се смилују.

О вођи и подземном позоришту

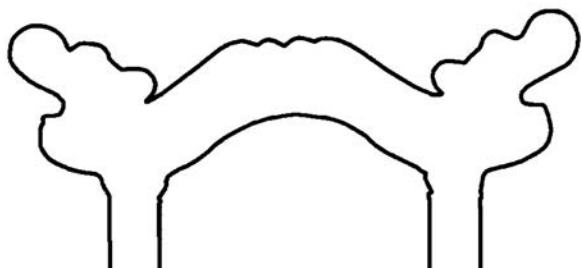
Било је то време кад је држава забранила позориште. Није се смело глумити, а ни глуматати јер се на то није имало право, већ је једино било важно да се ми роботизирано крећемо улицама и да преносимо кипове вољеног вође са једног на други крај града и то главном улицом која

је била толико дуга да кад изјутра кренемо са кипом који је примерен нашој тежини са једног краја, увече стижемо на други крај. Тамо се мало одморимо, дају нам по једну таблету који смо користили место хране и воде и у раним јутарњим сатима смо се кретали назад. Обичну храну са традиционалним укусима нисмо смели користити да не би правили много отпада и да не би прљали околину. И тако смо живели у тој срећној будућности у још срећнијој држави свакодневно носећи са краја на крај града бисте нашег вољеног вође. Нисмо смели да говоримо и помало нам је моћ говора почела закржљавати. То и није било толико лоше. Вођи су требали прави и добро издресирани поданици који не говоре пуно и немају нападе и изливе непотребних емоција. А онда једног дана пронесе се вест, додуше мало муцаво и уњкаво, мало успорено кезаво, да се појавило једно катакомбно позориште. А представе су без знања државе преношене са човека на човека додиром и мислима. Било је невероватно очаравајуће кад је кренуло. Почели смо спуштати кипове које смо годинама носили у наручју и додиривали смо се ћутећи. Десило се чудо. Зграде су олистале, сунце је јаче засијало, а трава је почела да избија испод асвалта, ми смо одједном огладнели и почели говорити.

Летећи кревет или једна сасвим измишљена прича

Јуче сам купио гомилу ствари што лете. Једноставно сам ушао у продавницу и спуцао читаву кредитну картицу. Око мене је видевши да трошим паре немилице главни менаџер супермаркета играо ћурков плес. Додво-раво ми се и смешкао да ми је дошло да наредим мом телохранитељу да га кресне онако с гуза у кабинџи за пресвлачење. Али нисам, једноставно сам пустио да ми се увлачи, а и пријало ми је да ме неко драшка испод јаја. Новац даје човеку посебну моћ, а ја је ево трошим на куповину ствари што лете. Било је ту свега што сам накуповао, а највише ми се допадо летећи кревет за мог цукца, који је додуше племените расе, али је цукела. Серегде стигне, плаћам му две берби ситерке. Оне само носе крпу и спреј да по читавој кући где он запиша коју ствар одмах очисте. Волим моћ и новац, а људе мало мање. Они су ту само да ми служе, а понекад им нешто и платим, али не пуно да се не осиле, да којим случајем не помисле да много вреде. Летећи кревет сам ставио у летећу кућицу за псе која је повремено била везивана за плафон моје виле као лустер. О осталим стварима да вам не набрајам и нема се шта говорити, то можете видети у моме за интерну употребу споту. А, нисам вам рекао, ја сам иначе уметник, сликам, сликам слике од прилике. Моја дела купују у последње време само владе земаља у транзицији и чувају их у мизејима, који нису доступни јавности. Једном сам насликао летећу владу. Имали су бестежинско стање. Лебдели су као надувани балони. Та им се поза свидела и на слици и у стварности. Иначе у поверењу ја купујем, ја све купујем, јер имам новац, а он је моћ, моја моћ. А како успевам, па сликам слике са хипнотичким формулама за срећу. И сами знате да је срећа свима потребна, а поготову онима који располажу са туђим парама. Што скупље плате моју слику више ће им се среће десити у животу. Најлакше се троши туђе, а мене можете звати и продавцем летеће среће, или једноставно сликарем, чији је мото, што више платиш више делимо. А сада не желим више о послу, и о сликама то ми је досадно, а једно ме весели новац који је моћ, моја моћ. Ја иначе не волим да причам, више волим да се љуљушкаам у летећем љуљушкалу за које сам наредио да се посебно за мене измисли.

Сања Петровић

ХИТНО

Треба да попричамо да бисмо разјаснили где смо осмехе затурили, како смо видике сузили, у ком моменту кичме савили, интересовање изгубили што за своје животе што за животе своје деце.

Треба да попричамо док још језик матерњи умемо да говоримо, док знамо где леже кости наших предака, док још историју имамо, док нисмо интегритет изгубили.

Треба да попричамо јер ако не будемо попричали не само да децу нећемо моћи у очи да погледамо, неће ни она моћи да погледају нас.

МАКАР ДЕО ПУТА

Понесена мирисом диња између жутих цветова сањиво погледах у даљину и видех те у дугиним бојама са Икаровим крилима како крстариш небом. Замолих ветар да дуне и понесе ме к теби. Не, не знам летети али пратићу те газећи по крпџама облака. Ако заостанем... нека. Бар знам да сам део пута с тобом провела.

*

Сања Петровић је рођена 1972. у Новом Саду. Члан је Женске хаику групе, Друштва књижевника Војводине, Удружења књижевника Србије и Путуюћег хаику друштва.

Објављене књиге: "Децо, шта мислите о...", играчки за децу 2008; "Сјај равнице", коаутор, хаику поезија 2008; "Од случаја до случаја", збирка прича 2009; "Опроштај", новела 2010. на македонском језику; "Под туђом чизмом", збирка прича 2010; "На климавој клупици", збирка прича 2011; "Писма – под кожом времена", збирка писама 2011.

"А да, стварно, одемо на кафу", коаутор, збирка песама 2011; "Стабло спознаје добра и зла", збирка прича 2016; "Трула јабука", збирка прича 2020; "Запис напрслих успомена", поема 2021.

Марко Милеуснић

ЈА НЕМАМ БРАТА

Ја немам брата, као што су некада имали Диоскури. Да му пружим руку, кад леђима о тло удари, макар и не био вешт кротитељ коња. Овако, ни раздвојен не могу бити, па ни удаљен, чак ни изгубљен међу непознатим светом, залутао у шуми телеса; ако ми кућу сруше, чему се вратити? Да поделим нешто не могу, ни трунку славе, ни вишак беса. Кад ми дођу вроне у мисли, и сви моји другови од стакла побегну, остаћу сам. Док ме ловци по шуми прогоне, схватам да бојим се смрти; али ја само тражим брата, нека му је кожа прозрачна као сенка, нека му је отац и лабуд баш. До тада, само сам прогоњена звер, или чак мала животиња, мања него шакал, можда само хрчак, или ваш.

ДВАДЕСЕТОГ МАРТА

Двадесетог марта, опет ће доћи. Довешће нам кртице, Биће собе пуне буба. Надирући *Алмагест*, то знамење власти. Прво зелено, а затим бело, са ситним честицама чађи; и нико, заиста, неће бити млађи него што јесте, кад се казальке поклопе са законима света, и пресеку га, на равне части. Добри Клаудије, веровао је својим очима. Птичице цвркућу, земља се обнавља, кише нас спирају, и све се понавља. "Али мама, ја сам се заљубила у умрлог човека". "Е, дете, буди бог с тобом. Обрни се око своје осе, четири пута пљуни на три стране, почешљај се прстима, уторком и средом; и док Сунце поново улази у Овна, јешћемо свиње, и колаче са медом".

ВЕЋ ОД РАНОГ ЈУТРА

Већ од раног јутра, руке ми нису чисте. Мораћу у шуму, да пронађем извор, врело неко, зденац бистар. Можда, ипак, да прво славину пробам, близу је, а и хлорисана вода има своја својства. Сешћу на под, и замолити драгу да ми четку од кобиље длаке пружи, да ми пепела принесе, и овчијег лоја. Можда ипак сапун, што је купила у Лидлу, нова је то ствар, вероватно боља. Стружем, ево, већ пола сата, никако да спадне штроке. Који сам ја баксуз, ако је то успело Понтију Пилату, а и многим

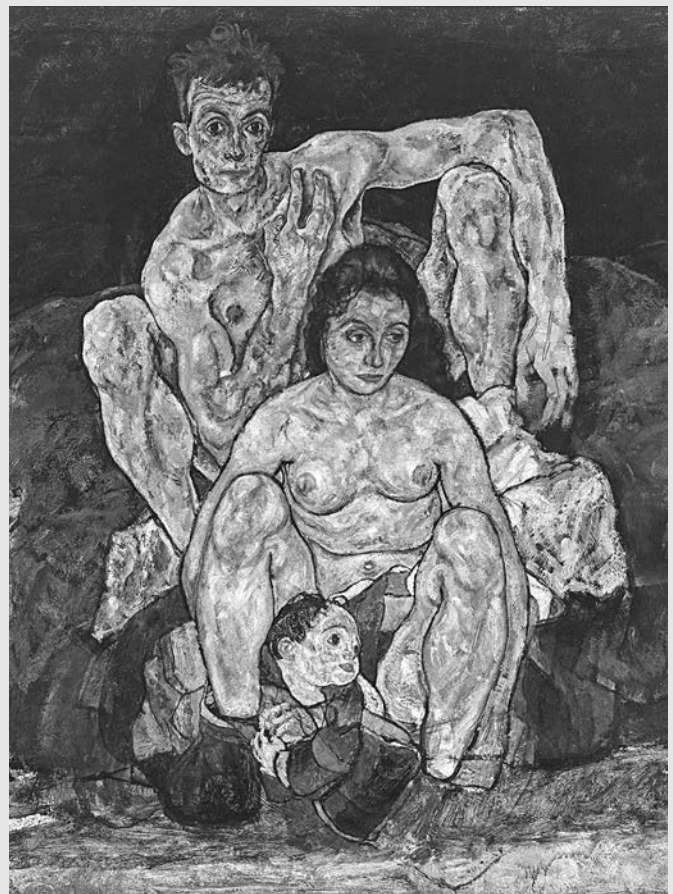
кољачима стоке, зашто мени тако тешко иде. Умрем ли, а останем прљав, остаћу и непогребен, да хладан лежим у прашини, и ноктом дланове гребем.

БУКА

Каква је то бука? Док ступају у простор, заборављају који дан је одређен као залог спокоја. Мужјаци, нимало пријатног гласа, надувени од сопствених испарења. Краденца, здружени поход на смисао живота. Да би постигли висину тона, отимају ваздух, којег ионако има премало. Да није време парења? У пару? Тад се јурцају и гоне, ко мачке у фебруару. Морам што пре да се затворим, и увећам своје – Ја. О! О! *pupa libera*. Тако ће моје зрно да постане зид небески, и моја длака амазонска шума, празан простор што од љуте мудрости јечи. Док чекам да се то догоди бубрим, јер сам и пупољак, а срдите женке марширају без речи.

*

Марко Милеуснић, рођен 1979. у Сомбору. Пише поезију и прозу. Књиге песама: Шума и цвет, Нолит, 2000; Персонификација месеца, Народна књига, 2004; *Eco solutions*, КОВ, 2023.

Душан Пајин

Постмодерна и религија – од деконструкције до денегације

ДЕКОНСТРУКЦИЈА – РЕЛИГИЈА
КАО "ВЕЛИКА ПРИЧА"

Постмодерна деконструкција религије тиче се четири основне теме, или идеје.

1) Најпре се односи на религијски мит као велику причу. У случају хришћанства, та велика прича је цела хришћанска концепција откровења, којим Бог открива човеку своју велику причу – од стварања света, до судњег дана и спасења.

2) Друго, постмодеран став да је сваки дискурс (па тиме и религијски) социјални (и лингвистички) конструкт, значи релативизовање религијског учења, што је супротно учењу сваке религије, укључујући ту и хришћанство. Ово постмодерно релативизовање се – заправо – надовезује на модерно (историјско) релативизовање које је истицало историчност религије (да митови и религије настају и смењују се у током историје).

3) Треће, постмодерно одбацивање логоцентризма, односи се у овом контексту на Бога као логос света (логосно устројство света) и на трансфер Бог–човек (тј. од логоса, логосу – путем откровења).

4) Четврто, постмодерно одбацивање тзв. јаког субјекта односи се на хришћанску концепцију човека као бића надређеног живој природи по вољи Божјој и привилегованог у односу на природу, као изабраника спасења. То се – посебно – односи на хришћане као супер–јаке субјекте, који су у односу на остале људе посебно одабрани да понесу мучеништво и светло вере и спасења светом (а посебно на Христа, као мега–супер јаког субјекта).

У свом делу *Постмодерно стање* (Lyotard, 1984) одређује постмодерну као неверицу, или неповерење према метанарацијама – или, "великим причама" – које имају тотализујућу амбицију свеобухватних, систематских објашњења, са амбицијом да дају одређену перспективу човеку и историји (у хришћанству та перспектива је одређена божјим планом спасења, а у секуларној историји, доминантним смером историје).

У велике приче спадају како садржаји модерне, тако и премодерне нарације, тј. водеће религије. Дакле, то су и велики системи филозофије, науке, историје, велике теорије уметности, али и велике религије.

Лиотар доводи у контраст модерну и постмодерну, па каже да су за модерну карактеристични:

- 1) амбиција да се постигне синтеза и обухватност,
- 2) уверење да је остварива аутентична, интегрисана и одговорна личност,
- 3) тежња ка дубоком и фундаменталном,
- 4) уверење да је могуће открити објективне, обавезујуће истине света, историје и човека.

У Лиотаровом фокусу је модерна, јер се један део постмодерне критике мало освртао на религију, пошто полази од тога да је хришћанство сишло са историјске позорнице (Бог је мртав), тако да се окреће модерни као историјски релевантном партнеру и противнику.

Међутим, по одређењима која су узета у обзир, видимо да – имплицитно, или експлицитно – у кош са модерном, улази и пре-модерна, тј. религије које са модерном деле нека важна обележја, као што су:

- 1) претензија на обухватност, целовитост,
- 2) захватање у фундаментално, у дубину,
- 3) интегрисани и одговорни субјект – аутентично сопство,
- 4) уверење да постоји једна истина и
- 5) историја света, коју хришћанство сматра откривеном (од стране Бога човеку), а модерна сматра да је човеку могуће да открије ту историју властитим сазнањем и да је изложи на универзално прихватљив начин.

Насупрот томе, постмодерна сматра:

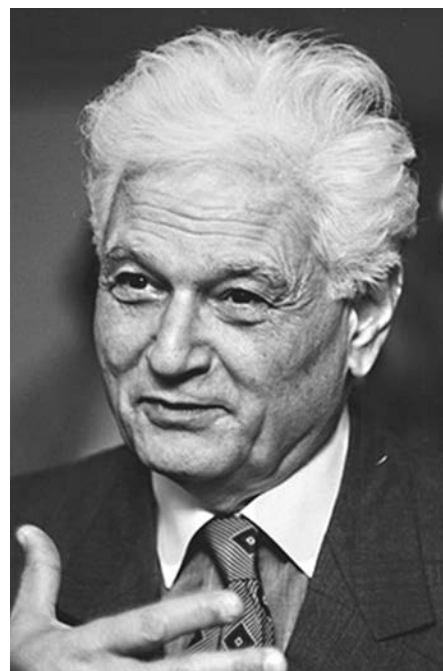
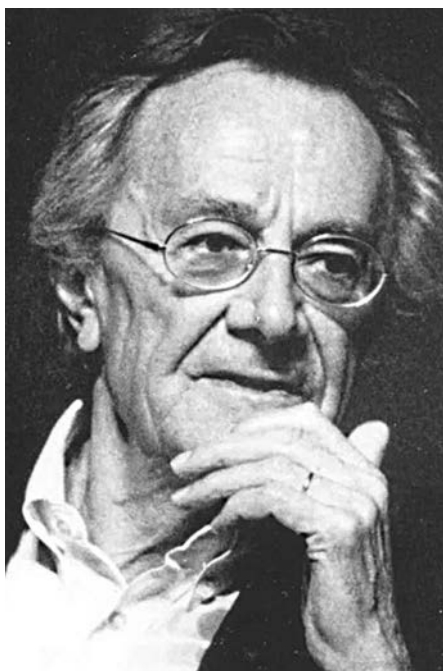
- 1) да је све подложно деконструкцији и фрагментацији,
- 2) да је аутентично сопство (личност) илузија – тј. (само) покушај да се постваре или супстанцијализују обични склопови, или ансамбли друштвених улога које чине неког појединца,
- 3) да су тзв. "истине" (историјске, умске) социјални конструкти друштвених група и њихових језика,
- 4) да је историја (само) мрежа језичких игара,
- 5) да је језик самореферентни систем који није у стању да укључи истине изван себе самог, јер ствара значења и истине на основу самог себе,
- 6) да отуда и нема трансцендентног, обухватног, објективног логоса (тј. нити таквог језика, истине, или обухватног објективног ума – схваћеног било на антрополошки, метафизички, или теолошки начин),¹
- 7) да је једина реалност "виртуелна реалност" (овде је технички термин из света компјутера метафора за велике, обухватне приче које претендују да буду истина и само истина, тј. умно објашњење света и историје).

ПОСТМОДЕРНА РЕВИЗИЈА

Постмодерна ревизија богословије значи – између осталог – и окретање од традиције и историје, јер по постмодерном тумачењу традиција и историја су велика прича, или конструкт победника. Постмодерна се окреће ревизији у садашњости и будућности.

Идеје које су некад биле сматране објективним и рационалним, у постмодерни се сматрају логоцентричним (разум белог мушкарца који претендује да буде мериторан и универзалан), сексистичким, хомофобичним, или патријархалним (патерналистичким). Отуда се тражи ревизија свих категорија у религији – од представа о божанству, до верске службе, ставова према полности и друштвеној правди.

Дебате укључују питања и дилеме да ли треба концепт бога заменити, или допунити богињом, да ли дати пред-

ност интелектуалном, или духовном; да ли постмодерна религиозност треба да ревидира опозицију паганизма и религиозности, место хомосексуалности и лезбијских склоности, и сл.

Једна од упадљивих разлика традиционалне богословије и постмодерне ревизије је и укидање идеје хијерархије у сваком погледу и домену, због тога што се сматра да хијерархија значи репресију. Постмодерна ревизија афирмише **хетерархију**, флексибилне границе и плурализам.

Надовезујући се на неке идеје и ставове New Age-а, постмодерна одбацује доминацију разума и логоцентризам, а афирмише интуицију, логику тела и типове сазнања који долазе из мита, обреда, драме и уметности.

ФЕМИНИСТИЧКИ РЕВИЗИОНИЗАМ

"Постмодерна религиозност" се позива и на старе матријархалне, или паганске (индијанске) обреде и религијске идеје, повезујући то са феминистичким захтевима.

Феминистички ревизионизам богословије спада у постмодерну, јер деконструира западну (хришћанску) традицију, указујући на њену патријархалну једностраност и пристрасност. Према феминистичком тумачењу, патријархалност аутоматски искључује женско искуство из религијског дискурса и онемогућује женама да остваре потенцијале властите психе у религији. На тој основи феминистичка ревизија иде до става да је женама потребна богиња и да је потребно легализовати и вратити ритуале матријархалних култура.

Овај став је (делом, или у већој мери) у противречности са историјским искуством, с обзиром да су многи истраживачи историје хришћанства установили да су у појединим периодима, а нарочито на његовом почетку, кад се хришћанство ширило у римској империји, жене биле ватрени поборници и носиоци хришћанских идеја и вере.²

Феминистички ревизионизам јавља се данас у различитим конгрегацијама на Западу (католичким, протестант-

ским, унитаристичким, православним) и некад се повезује са враћањем паганизму, или неопаганизмом, истицањем да је западна, хришћанска традиција не само потиснула ове традиције, него и спровела геноцид над људима (племенима) који су носили ту традицију. У том контексту се истовремено артикулише захтев за враћањем свих права (укључујући и духовна) домороцима, женама и земљи – јер су они делили заједничку судбину, као жртве репресије, експлоатације и пустошења.

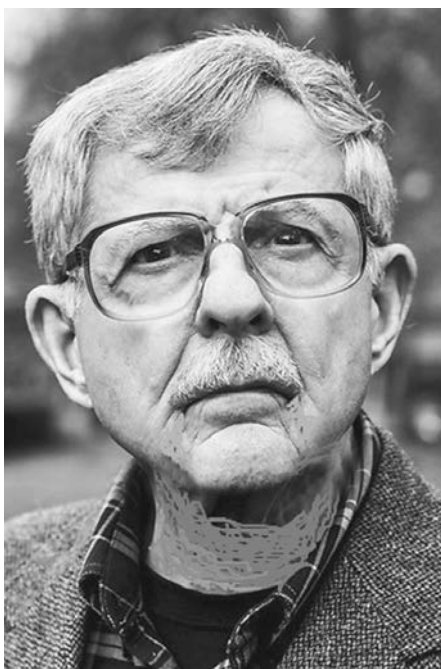
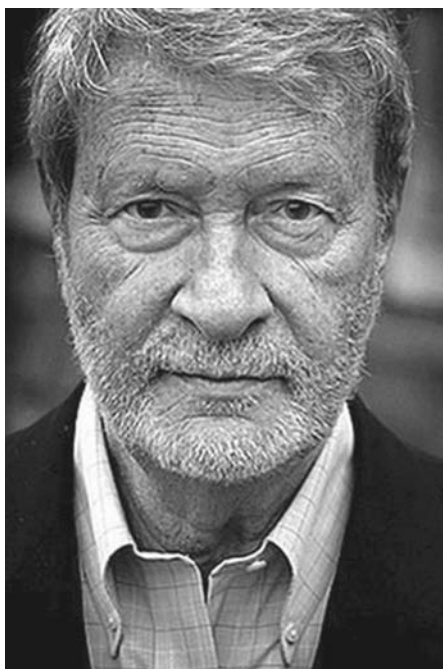
Феминистичка ревизија религиозности је некад умерена (кад захтева само ревизију идеје Бога и допуну идејом Богиње, или женског начела у идеји Бога), а некад радикална. У радикалном виду је то или

успостављање неопаганства, или ревизија и враћање вештичарењу, као позитивној активности. У том контексту се вештице из Средњег века не само ревалоризују као аутентичан израз феминизма који је проглашен за зло и прогањан у шовинистичкој мушкој култури, него се и обнавља њихов култ и пракса (која сада није ни окренута бацању злих чини – што по феминистичком тумачењу вештице и нису радиле), али у новим околностима и новим садржајима. Вештичарење је сад редефинисано као нова терапијска пракса, или као ширење свести у духу једне нове, неспутане женствености, како то описује једна од заступница овог покрета, Маргот Адлер (Adler, 1986: 37).

ПОЛИТЕИЗАМ И ПЛУРАЛИЗАМ

Други аутори, блиски неопаганизму, стављају нагласак на политеизам (види Miller, 1974), сматрајући да је за плуралистичко друштво политеизам (или паганизам) адекватнији тип религиозности од монотеизма. За то постоје три разлога.

Прво, монотеизам је представљао покушај да се сви системи мишљења – било да је реч о политици, историји, филозофији, схватању природе, или психологији – подреде једном принципу, или логосу. То је непримерено и за-

старело у друштву које је радикално плуралистичко и релативистичко.

Друго, у савременом друштву еколошки проблеми постају све тежи и важнији, а политеизам је сматрао да су божанства повезана са природом, да повезују човека са природом и упућују га на њу, док монотеизам обећава изабављење из природе и материје, као стања палости.

Треће, политеизам више одговара људској природи и свести. Отуда потиче и стална борба са јересима у монотеизму, док политеизам то прихвата као део плурализма човека и друштва.

Милер сматра да нови политеизам почива на открићу политеизма психе, тј. на увиду у различите потенције, значења и постојања, који су нам дати у реалности свакодневног живота (Miller, 1974: 65).

ПОСТМОДЕРНИ ПОВРАТАК РЕЛИГИЈИ

Тенденција да се јаз између постмодернизма и религиозности ублажи, или замагли, може се запазити како код неких постмодерних богослова, тако и код неких постмодерниста, као што су Жак Дерида и Ђани Ватимо.

ВЕРА И ЉУБАВ

У свом зборнику под насловом *Религија*, Дерида и Ватимо (1996) су окупили низ живих филозофа који се баве питањем религије и њене обнове у различитим деловима света и код различитих друштвених слојева, посебно филозофа.

Ватимо (о коме говори и Рорти, 2002) се последњих година у луку враћа религиозности своје младости, тј. католичанству, истина са извесним "ревизионизмом" – прво, тако што Христа не поистовећује ни са истином, ни са моћи, него једино са љубављу и вером и друго, тако што "за-

обилази" давнашње сукобе религије са филозофијом и науком и закључује: "зато што су се разводиле метафизичке мета-приче, филозофија је поново открила плаузибилност религије, те услед тога религиозну потребу опште свести може да посматра изван схеме просветитељске критике" (Рорти, 2002, стр. 9).

Ако један постмодерниста може да раскрсти са метафизиком, а онда да се врати миту, онда је могућа свака мета-прича, а не само метафизичка – па и она коју су довели у питање грчки филозофи (критичари хришћанства): да девица роди дете и да мртав човек васкрсне трећег дана.

У својој књизи *Вера*, Ватимо (Vattimo, 2000) је критичан према институционализованој религији и цркви, али се враћа вери. По њему, ослобођена постмодерном од субординације знању, вера се открива као кључни чинилац културног и личног живота.

Када је Ватимо његов негдашњи учитељ питао – да ли још верујеш у Бога, овај је одговорио: "Па, верујем да верујем". То му је била полазна тачка да у књизи "Након хришћанства" (*After Christianity*, 2002) објасни како је своју веру обновио након периода бављења Ничеом и Хајдегером. У првом делу књиге он доказује да је секуларизација била испуњење средишње хришћанске поруке и да је припремила људе за нову фазу хришћанства (отуда наслов "након хришћанства" – што би требало да сугерише и неки остатак постмодернизма у свему, тј. пост-хришћанство). У другом делу он показује да су постмодерна фрагментација и постколонијализам припрема за "духовно раздобље" – према давнашњој подели историје, код Ђоакина да Фјореа.³

На крају, Ватимо долази до закључка да је "мека мисао" – до које је филозофија дошла кроз постмодерну критику метафизике и увид да је све само интерпретација, да је "стварно" релативна категорија, те да нема чврсте и тврде истине, како је веровало просветитељство, у својој критици религије и сујеверја – омогућила да религија поново постане озбиљно питање за филозофију.

Дакле, видимо да размекшана мисао омогућује Ватиму да се врати вери и љубави. Спиноза би вероватно узвратио: *Amor Dei intellectualis*.

На скупу посвећеном теми *Религија и постмодерна* одржаном на католичком Универзитету Виланова (у САД), септембра 1997, Жак Дерида је говорио о повратку вери у нешто немогуће, а радови са скупа су објављени у зборнику под насловом *Бог, дар и постмодерна* (Caputo, 1998).

А/ТЕОЛОГИЈА – ДЕНЕГАЦИЈА И СВЕТО

Нешто другачије томе приступа Марк Тејлор (Taylor, 1984), који пихвата постмодерну тезу о језичким играма и цео однос постмодерне и религије решава у равни језичке игре.

У свом делу посвећеном постмодерној **а/теологији** (Taylor, 1984), он полази од двојства теизам – атеизам и из тога гради своју деконструктивну кованицу **а/теологија**, која би требало да надиђе двојство **теологија–атеологија**. Она треба да означи и крај теолошког двојства Бог–човек и просветитељског двојства човек–Бог.

А/теологија је нова нарација спасења у времену након смрти Бога, која надилази како причу о слабом и грешном човеку коме је потребан опроштај да би задобио живот вечни, тако и просветитељску причу о моћном човеку, који својим снагама себе спасава кроз историју прогреса. Кроз апофатичко "нити ово/нити оно" **а/теологија** треба да ослободи човека двојства успостављеног паром "веровање у Бога–неверовање у Бога".

Дакле, то становиште претендује да надиђе супротност између онтолошког теизма и хуманистичког атеизма кроз реторику постмодерне – да врати интерес и однос према светом, након "смрти Бога". Наиме, "смрт Бога" је одсуство које води поновном рађању интереса за свето. "Свето није Бог, него оно што преостаје и што прилази након што су богови заказали" (Taylor, 1990: стр. 231).

Тејлор нуди своју а/теологију за постмодерну епоху, пост–атеистичког друштва.

У својој новијој књизи *После Бога* (After God, 2007) он истиче да његово становиште није резултат негације негације, него денегације. По њему, парадокс денегације не сме се побркати са негацијом негације. Ту разлику он тумачи овако. У негацији негације супротности су реципрочно успостављене кроз процес у коме је разлика успостављена, док је идентитет сачуван. Стога је негација негирана тако да виша афирмација представља измирење, или синтезу супротности. Насупрот томе, денегација је негација која негира саму себе и тиме понавља негацију коју привидно негира. Стога у денегацији супротности нису измирене у вишој синтези, него се држе заједно у својој одвојености.

Религија је компликованија него што то мисле – како њени заступници, тако и критичари, а утицајнија је него што то ико мисли. Наш свет је артикулисан религијом и кад то није очигледно. Вера и вредност су повезани – како за вернике, тако и за невернике.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Adler, Margot (1986): *Drawing Down the Moon: Witches, Druids, Goddess-Worshippers, and other Pagans in America Today*, Boston: Beacon Press
- Berry Ph. and Wernick, A. (eds), (1992): *Shadow of Spirit: Post-modernism and Religion*, London: Routledge
- Caputo, John D. & Scanlon, Michael (1998): *God, the Gift, and Post-modernism*, Indiana University Press, Bloomington
- Derrida, Jacques & Vattimo, Gianni, eds. (1996): *Religion*, Stanford Univ. Press, Redwood City, California
- Dibi, Žorž (1976): *Vreme Katedrala*, Nolit, Beograd
- Hampson, Daphne (1990): *Theology and Feminism*, Oxford: Blackwell
- Lovmjanjski, Henrik (1996): *Religija Slovena*, Beograd: XX V.
- Lyotard, Jean-Francoise (1984): *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*, Minneapolis: Un. of Minnesota Pr. (srpsko izd. *Postmoderno stanje*, Svetovi; N. Sad)
- Miller, David L. (1974): *The New Polytheism: Rebirth of the Gods and Goddesses*, New York: Harper & Row
- Nielsen, Niels, Jr. (1993): *Fundamentalism, Mythos, and World Religions*, New York: SUNY
- Rjenkur, Amori de, (1998): *Žena i moć kroz istoriju* (I–II), Beograd: Verzal press
- Rorti, R. (2002): "Istina i znanje su pitanja socijalne kooperacije", *Zlatna greda*, broj 3, jan. 2002, N. Sad
- Taylor, Mark C. (1984): *Erring: A Postmodern A/theology*, Chicago Un. Press
- Taylor, Mark C. (1990): *Tears*, SUNY, N. York
- Taylor, Mark C. (2007): *After God*, University of Chicago
- Vattimo, Gianni (2000): *Belief*, Polity Press, London (*Vjerovati da vjeruješ*, Beograd: Fedon, 2009)
- Vattimo, Gianni (2002): *After Christianity*, Columbia University Press, N. York

НАПОМЕНЕ

- 1 Антрополошко схватање ума (умска спознаја) се развија код Канта, или Фојербаха, метафизичко схватање код Платона, или Хегела (светски ум), а теолошко у хришћанској филозофији (Логос = Бог). Са становишта постмодерне и Бог (религије) и светски дух, или ум (метафизике) су као диносауруси у историји културе – изумрли; од њих су остали само скелети, или "испражњени означитељи."
- 2 Тако Рјенкур указује – "Мушкарци су се преобраћали у хришћанство поглавито под утицајем жена. Жене на високом друштвеном положају и припаднице владарских кућа, често су биле хришћанске преобраћенице, које су без разлике покушавале да своје супруге, очеве, браћу и синове приволе да им се придруже у новој вери..." (Рјенкур, 1998: I, 238). То се понавља и више векова касније (између X–XII век), у процесу покрштавања средње-европских словенских и руских кнезова. "Покрштавање је преобраћеним кнежевима отварало тако значајан пут за средњевековну политику, женидбене везе у кругу хришћанства: византијска кнегиња Ана удала се Владимира I, тек када је овај, захваљујући њој примио хришћанство, вероватно се и Добрава удала за Мјешка I, када је овај одлучио да се покрсти. И Готшалк, хришћански кнез пагански Ободрита из истог разлога се оженио данском кнегињицом Сигридом итд." (Ловмјањски, 1996: 202).
- 3 Ђоакино да Фјоре (Gioacchino da Fiore, 1130–1201), италијански мистик, који је развио хришћанску филозофију историје, са три "прогресивна" периода–раздобља: Оца, Сина и Светог духа. За Ватима (Vattimo, Gianni) он је значајан и као један од оних који су се трудили да иза "писама" проникну у "дух" Светог писма. Ако умни дух ниче из писма Старог завета (Оца) и Новог завета (Сина), онда значи да ће се и историја саобразити томе, те ће ново духовно доба настати надовезивањем на претходна два.

Светозар Савковић

МИР

Мир свемогућим
Зверима и мраву
Сваком' ко је рођен
Да сачува главу.

Пуж што кућу вуче
Човек што је гради
Мир у име деце
Будућности младих.

Скакавац док скаче
Другом жртва бива...

Човече у којем си свету
Јес ли у свемиру
Успостави мир
У своје немиру...

СИМЕТРИЈА

Симетрија се повукла
Нестала из накривљеног
Света...
Троуглови и елипсиде
Навучени сајлама
Трепере, намигују
Уздигнутим огледалима
Будућем асиметричном.

Помпеја из удаљене
Укочености
Свира ветровима југа
Аларм природе
Могућег, ко опомена.

НЕСТАЈУ ЕСЕЈИ

Кваре есеје
Узимају их
Подводе под своје...
Вештачка интилигенција
Понуђена преимућства
Стварности...
Под лажним именима
Отвара се *разум срца*
Које тоне нестаје
И залази ка трајном
Гаси се
И тиме брише
сваки сан и будућност
гле замире есеј...

КРШТЕН

Крстио сам се
Не знајући ни зашто
Ни коме ни с' ким...

Крстио сам се чему...?
Нисам спознао...!
Они су ме крстили
Нисам ни знао
Када, како, ни где!

Кад' сам се то
О некоме рачуну и питао?

На исто ми намакну
И ово ко прошло
А ту је и будуће...
...не знам чије...

✧

Хајде састави нешто
Из лажи или
Састави лаж
Да буде корисна
Да буде колико за тебе
Толико и за друге
Као узвишена истина
Из ничега
Осим мене и ње
Да у лажи буде
Неколицина туђег
А између Тебе и
Мене нејасног
Да се гомилају
Лажи ко истине...

Недовршена песма
 Преправљао сам песме
 Како бих докучио време
 Са догађајима...
 Ништа се није дало
 У изнемогломе телу
 Свирала је Орфејева сфера
 Расточеног те ме одводи
 На рагове и ђубришта
 Ка гомилању неједнакости
 Исцеђене старе лажи
 Још увек се продају
 По новој цени
 Изван погодби...
 Само сам преправљао
 Недовршену песму...

О ЛЈУБАВИ

О љубави што
 Што ковитлац ствараш
 Теретом се са
 Нејасним стапаш.
 Из оног трена
 Пустиньом се
 Шириш...
 И тамо негде
 Сасвим непознато
 Нестаће свега
 Што ти беше дато.

ЗАМАХ

Зло капитала
 Које се ваља светом
 Мршти брижна чела
 Брежуљци поткопаног
 Поткопачева снага
 Моћно мрви громаде...
 Уситњено се ломи

Ситно млевено
 Тајно раздељује
 Подземни замах
 И удари недоступни
 За светлост и стварност
 Обзнањену...

ПЕСМО МОЈА

Песмо моја тешка
 Јесил' песма
 Ил' си само грешка.
 Наобручје невидљивога стеже

Па ме боли и тело ми реже
 Брат ми прича
 Да и њега стеже
 Комшија се жали
 Да га гуши
 Песмо мила
 Ако си у души
 Ил' нас спаси
 Или нас погуши.

ПОТРЕБА

Откако је престала
 Потреба
 Нит шта боли
 Нити ме шта вреба
 У чекању да се
 сврака врати
 ту где беше
 некад курузиште...
 Престаде ми потреба
 прејака
 за месином кое
 тело тражи...
 Ситне ствари
 као мали мрави
 целог света сад
 у мојој глави...

Ништа мање у
 шуми нисам од
 Хандкеа
 Али јасам
 Светозар а
 Он је Хандке и
 мој језик је мали
 у односу на његов
 те мој глас не допире
 спрам његовог и
 слух је другачији
 народа наших...

*

Светозар Савковић, рођен 1955 године у селу Кремна код бањалучког Прњавора у којем завршава средњу школу. У Новом Саду завршава студије.

Објављене књиге: група аутора, "Топлији део неба", Београд, 1981. Самосталне књиге, збирке песама: "Да се живи да се траје", Нови Сад, 1999; "Шумске сестре", Нови Сад, 2001. које су преведене на руски језик 2015; "Путем до звезда", КЗЈ, Београд; "Растојања – или дисхармонија опаког", Српска књига, Рума, 2006; књиге прича: "Необичне приче", Нови Сад, 2009. и "Незгодна деца", 2015; "Ковачица река", 2017. Бистрица Нови Сад.

Члан је Друштва књижевника Војводине (ДКВ). Пише и живи у Буковцу код Новог Сада.

ТАЈНЕ ЧИСТЕ ДУШЕ

Ранко Крстајић: *Господар среће*, Српска књижевна задруга; Београд, 2023.

Дело *Господар среће* Ранка Крстајића (1952, Жабљак) је мозаик од седамнаест уланчаних прозних целина "избављених" из мучног сећања на свој, али и на живот с другима, са оним у себи или поред себе у нечем и нераскидивим. Махом заумне, удесне приче о злој коби, о несрећи која, као по неком неписаном правилу, никад не иде, нити је икад и била посве сама. Збивају се увек у тајанством испуњеном простору и у времену којим хара зло, тамо и тада где и кад свим тим удесностима нема иоле поузданог граничника између оног што јавом увек и есте, и оног што ни сном никад довољно није. Почев од зачетне именом "Господар среће", којом је, с разлогом, дакако, именована и цела књига, па све до завршне (и најзагонетније) "Скице за портрет Новице Тадића", свим причама бива изазвана мисао о недостатку среће у животима централних ликова. Све су ово приче из сна, или из полујаве, чешће из избунила, из подсвести, доживљене при магновењу, приче из коме, из лудила, а највише из невидног и нечујног, из света фантазме. Има их које су настале као непосредни одбол или су ехо незаборава при мучном повратку у свет детињ-

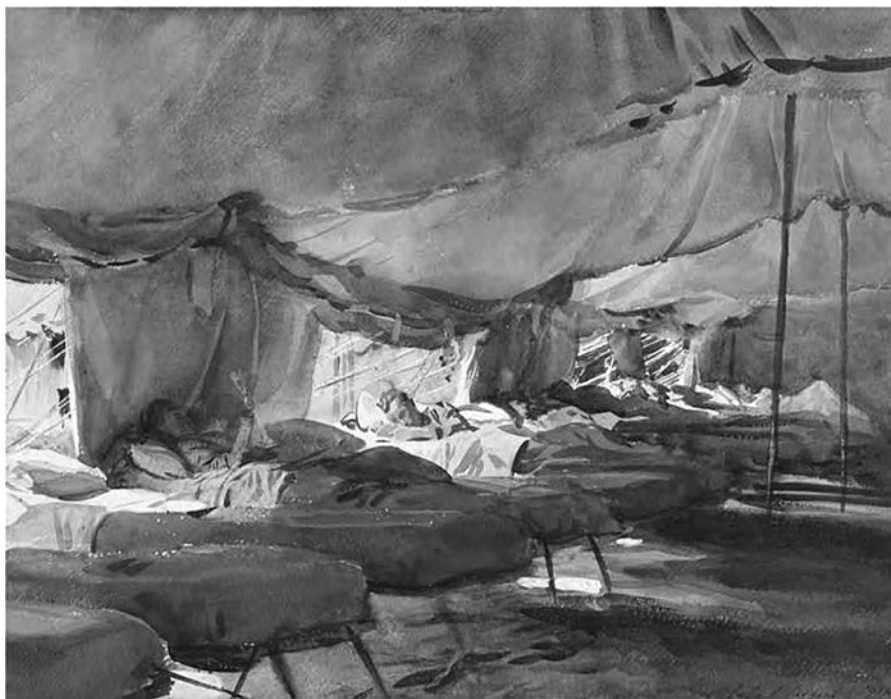
ства, или младости, Догађа се да су и стварносно доживљавање позног, па и предсмртног трена, пред измак из живота, или дуго, дуго после тога избављења, да у причи уследи и приказ који је сав у у знаку озарења, изласка у "вечну светлост", кад и развалине у простору и у времену у којима су живели "јунаци" ових прича бивају какви-такви, али ипак орјентири у закоровљеном бескрају, у недођији. У понеким причама је душевно збивање какво настаје ломним, суицидним треном, очајничким поступком, казивање у фотми у монолога, или као у дуо-драма о бескомпромисном обрачуна са самим собом, са својим двојником, донкихотски двобој ега и алтер ега... Човек каквог срећемо у овој прози напосто је осуђен да ходи ивицом амбиса, да стрепи од трена када ће се догодити сунуврат, или је са свим ожиљцима, незацељивим ранама насталих падом од којег му је и тај вечни несан, тај вертиго, мучна а незаустављива вртлоглавица, мрак у души, магла пред очима... Написане с таквом животношћу каква може бити једино уколико је оно изговорено или написано непосредни одраз "пресне јаве", свих седамнаест, никад и предугих прича, одају утисак како су то истините приче оног који их се писањем ослобађа. И листом су то интроспективне приче оног који је казује, о коме је то "слово истине", а средишње место, тачка златног пресека, са значењем је печатности која је обележје/знак за цео живот.

Занимљиво је такође да су и збирци "Господар среће" најчешће приче о љу-

дима и женама из света уметности, музике, сликарства и књижевности ("Последња соната", "Стара виолина", "Херман"), "У поткровљу"): о злосрећницима, губитницима, судболомницима који ходе ивицом амбиса (сугестија и насловом приче "На ивици"); о хазардерима свих боја, играчима на срећу, коцкарима, не само с новцем него са душом ("Последња партија покера"); о пролазницима (као у истоименој краткој прози Франца Кафке); о људима који у правом а непоновљивом трену нису умели или нису хтели да застану, да се како би могли да предупреду несрећу која им је усудношћу задата. Удесност тим пре већа што не успевају да препознају оно парченце од живота које ће и промашено, изгубљено некад, у позном животном часу, зрачити срећом. О томе је и прича "На крају пута", најкраћа а снажно лиричношћу проткана, засигурно и међу најлепшим Крстајићевим прозним остварењима, у целини, не само у овој књизи...

Највише је приповедања о анонимним, у нечем увек недовршеним, скрајнутим од сваке среће, пред оком самопроглашеног Господара и без кривице криви. И углавном су то крхка, нејака, преосетљива бића из оног света који је Крстајићу не само као писцу фантастике и egzистенцијалне, психолошке прозе, него и као врсно сликару, срцу и стваралачком (зајуму најближи). Слика је и у прозним делима, с том разликом што је то сада казивање "бојом речи", као што је и слика, по Микаланђелу, "лепа слика исто што и лепа песма само остварена речима боје". Тако је и спољашњи/физички лик трагичног свирача Еде М. у причи "Последња свирала" осенчен са свих страна, без јасног је идентитета (коса му при свирању на улици прекрива лице), кроки, само скица, а потпунији идентитет бива тек казивањем о његовом дару и осећању према музици, уметности, према лепоти и суптилним казивањем о начину како све то у виртуозности достиже.

Својствено Крстајићевом прозном концепту једна се Wegova прича који се заснива на преплитању реалног и ирационалног. Догађање је увек негде на ивици (најочитије у причама "На ивици", "Бело светло"), између стварносног и привидног, само наратору видљивог. П приповедачком поступку намерно изостаје свако разграничење. Покаткад се догађа и бајковитост, бива приметан и романтични тон (у причама о љубави), али ни тада никад потпуна блискост са недовољно логичним, са апсурдним. Напротив! При слову о трагичном, о неповратно изгубљеном, о

оном са значењем "Никад више", покаткад посебно у погледу мучног невидног збивања, догађања "само" у души, током конфузног збивања, у подсвести, у простору понорне таме где се све то у свој жестини неком догађа, приметна је и блискост са Едгаром Аланом Поом, а при слову туге и меланхолије, белином, између редака, могућ је и "блиски сусрет" са сетним осмехом Антона Павловича Чехова, каквав настаје при ходу под теретним бременом на коме је невидљивим мастилом написан: "Незацељиво!", или: "Промашен од среће!"

Било о чему да је реч, наративни ток Ранка Крстајића иде ка томе да се са оним за причу неизоставним стигне до истине о чистоти нечије вечне душе. Вечне бивају тек проласком кроз паклену теснац, онај што је од свих и најтежнији и најгушћим навилницама таме прекривен. Пакао у себи самом! И стога је у овим причама из истоветног пакленог вртложника, јистоветно место и време збивања. Без оног уобичајеног значења како их, да ли стварним или иреалним, поимамо. Ранку Крстајићу, писцу – сликару најважнија је целовитост слике-приче, портрета или духовног пејзажа, заокружење истине о неком ко се својим делом или неделом, својим трагом, последицама бар делићем од свог живота, "уписао" у Незаборава. Тамо где је скривено за тајне свих чистих душа.

Давид Кеџман Дако

ДОСЛУХ СА ИРАЦИОНАЛНИМ

Давид Кеџман Дако: *Записи из заумља*, Банатски културни центар; Ново Милошево, 2022.

У Записима из заумља, као и многим ранијим својим дјелима, **Давид Кеџман Дако** је и надаље у свијету ирационалног. Пише у свом препознатљивом стилу. У ствари, аутор је са сопственим двојником и како каже у свом пролошком слову "Човек који пише никада није потпуно сам. Увек је са Оним који му из даљине шапуће све оно што до трена писања би му тајна и ни сам не знајући да је управо та истина, до датог трена све време од њега скривена, истом тајном одавно већ у њему и с њим."

Слуша, дакле, тај тајанствени унутарњи глас, и биљежи. Додаје понеки

коментар, помаже свом двојнику (и он њему!) да се присјети, да призове прошлост, да је са садашњости премости до будућности е да би од тога тројства створио чврсту слику човјека, живота, да од апстрактних појмова, каква је и срећа, коначно створи реалност. А реалност је петрифицирана апстракција. Тако је и онај коктел у почетној причи "Дока" са горчином, са кисјелом, опорочку, али и са чврстином дрењине. Горчину и слат живота, његову опорост, али и јачину, централни лик именован Дока је смјестио у један већи и сложенији, тиме и загонетнији коктел, сачињен од бројних воћака, али и од трајног присуства сунчане светлости. Дрен је окосница, постамент коктела. То дрво прво, у вријеме зиме цвјета, а плод му посљедње, с јесени сазријева. Читавог љета упија сунце а сунца му никад доста као ни човјеку.

Збивање приче "Дока" (с поднасловом "О тајни именованом срећа") којим отвара књигу "Записа из заумља", аутор је "смјестио" у познату крчму волшебника Теодора Дока, у чудну грађевину са кровом на седамнаест вода, са огромним колским точком – лустером са пет свјетилки, колом које се окреће попут сунца и испод кога се воде Докини разговори са гостима, а прије свега са такође тајанственим градоначелником (у приче безименог), кога лукаво обасипа похвалама како би га што је могуће ближе примакао истини о себи и до самооткривања оног најбитнијег при посве необичном вербалном дуелу у којем по сваку цијену жели да га надвиси. Тако ће у једном тренутку рећи да је сва тајна у капљици од дрена, да је, у ствари, он ДРЕН. Тиме је пришповједач ову опору воћку увео као стожерну ријеч у метафоричном осликавању, одгонетању оног суштинског при тежном осећању тежобности, опорости живота.

Дело "Записи из заумља" је сатављено из три засебне и посве заокружене цјелине: "Заувекна тајна", "Трактат с пута до Голготе" и "Недогледно". Јасно, ту су Пролог и Епилог. Циклус "Заувекна тајна" обухвата тринаест казивања / прича и све су ланчано повезане, као што су повезани и догађаји у човјекском животу. Точак из Докине крчме се убрзо причом "Као да ме нигде нема" (Испод тошка Витрувијев човек) повезује са ликовним свијетом Леонарда да Винчија. Имагинације. Снови или реалност. Аутор је у ликовној имагинацији фокусиран на око. Људско око, јер је вид главни орган човјеков, прозор у свијет. Ту је и точак који се окреће у орбити и који на том свом путу кретања

формира пентаграм кроз који се протеже приповједачев лик из дјетињства, младости, зрелог доба. Казивање из свијета фантастике постепено прелази у реалност а страх је пратња и једног и другог проживљавања. Надасве страх од висина. Поетског субјекте од тога страха ослобађа отац када га је посео на столицу рингишипила. И ту, на вртшци, као и на точку у крчми "Дока", такође је кружница, симболика свјих у круг кретања у животу. И заумни контакт са упокојенима (прича Понорник", закође о оцу), и случајни сусрети, са чежњом, или без ње, какав је случај и са женом и са путником који тражи преноћиште ("Заноћник / Пред освет и кад више нема сумње"), Клице љубави. Вишња промисао... Снови нас понекад подстичу на самоодрицање, на спремност да све напустимо и да кроз живот кренемо без ичега, да осјетимо љепоте простора на које ћемо наићи (прича "То ветрови знају и то гнезда чекају").

Истина, илузорно је очекивати сазнања о свијету који нас окружује. Тајна! Све је тајна у животу, но постоје и могућности да с времена на вријеме пониремо у прошлост, у дјетињство, да је "видимо" на фотографијама. Да за тренутак "чујемо" савјет родитеља, преваходно оца, ријечи о небризи, нераду, о запуштености имања. (прича "У гнезду од сунчевих зрака / Тајна спона између сба и јаве").

У том низу је прича "Љуљашка за млади мјесец", трактат о срећној многочланој породици и кући у којој је дјечији смијех и раздраганост, али и тренутак сјете, туге због одласка једног анђела чије окице још нијесу видјеле свијет у који је дошао.

Карактеристична је такође прича "Заувекна тајна / Пут до Оног места". Ријеч је о располућености људи, о недолучности какав корак направити у животу. Сви имамо циљеве, имамо и одређене путање којима треба кренути, али смо увијек пред раскрсницом, њоме и пред упитношћу: Куда даље? Циљ је, ипак, познат – Оно мјесто. Но, да ли смо довољно сигурни, довољно моћни да сами, без ичијег савјета и помоћи, кренемо ка свом науму? Смијемо ли се удаљити од претка који је, такође, имао свој циљ?

Аутор је ове и сродне дилеме ситуирао у дијалог двојника. Плановима кроз живот супротставља се наш невидљиви двојник и у тишини, у немиру нас пропитује да ли смо сасвим спремни за тај пут до "Оног места", да ли смо преуранили, или каснимо. Посредно искрсава и таква мисао да је нужан баланс изме-

ђу ових супротности/недоречености. Предност ваља дати чврстој одлуци да се кроз живот иде храбро, али разумно. Излази из животних катакомби увијек постоје. Морамо их изнаћи. Тајне живота су ипак недокучиве. Ваљда у томе и јесте љепота живљења, докучивати нешто недокучиво.

Тридесет и тр, али веиома кратка и у мисаоности језгровита лирско-медитативна записа, који се подударају са бројем година које је Христос провео на земљи, укомпоновани су у нисци под насловом "Трактату с пута до Голготе". То су својеврсни трептаји у животу, тренуци присјећања на неке значењем посебне, судбинске дане или догађаје. Покаткад и изливи чежњи, одблесци радосних тренутака, скривања у ирационалности, у пропламсаје сунчеве свјетлости (и радости) над расцвјеталим ливадама, распјеваним поточићима, поринутости у пој птица, све до завршне слике/призора под насловом "Христов брат" (Наспрам свога у води лика), када казује: "Дуго путовање старим континентом с пртљагом од чисте хартије за препис пламеном/крвљу преплављене тишине, са кором хлеба, груменом соли, удицом, пером и бочицом невидљивог мастила, фотографијама, портретима, без ожилјака, свих целата и свих њиних жртви, овековечених у часу првог купања... Повратак са свежњем о тисовом штапу на рамену. С круном од трња и сазвежђем од неистачених рана, ходим све за следом настајиве избегле из кавеза Нојевог ковчега. У подножју велике планине, тамо где из стене шикља вода те настаје река Босна, која се у долини рачва и отиче на све стране света, тамо где задуго тињају старе и наизмично настају нове ватре, ја, Христов брат по Голготи, изно ва станиште подижем."

Све ове својеврсне животно-поетске напојнице подсјећају нас на импресионистичке слике и на пјесме у прози а што је, иначе, својствено Кецмановом прозном концепту. Кратке, поетичне, са порукама изниклим или из животног искуства, или из чежње за нечим. Можда за враћањима у неко љепше доба. Јасно, седоче о томе и "Записи из зауља", неминовна су при том враћања и (под)сјећања на родитељски дом, на оца, мајку, на другаре (куда ли их је живот разбацао!?). Међутим, већина ових ликовно-лирских записа је метафорична, уплетена у густу мрежу ирационалног, животно расположеног. Реченице су често фрагментарне; дјелују као констатација. Чудне су и бројне мијене кроз које пролазимо, "путовање

душе" кроз разна митарства, својеврсно путовање нашег унутарњег "Ја" које се неријетко судара са реалношћу. Ирационално и рационално.

Завршно поглавље књиге, циклус "Недогледно" од седамнаест порозних записа су медитације о животу, о пређеном путу. Већина је у знаку преиспитивања да ли смо дошли до жељеног циља, да ли би и поновљени живот протекао тако, јер кроз живот се прошло као кроз шуму (приче "У сумрачју, пред невреме" / Ишчезнуће трагом капље/, "При изласку из шуме" /, "Раздел" / Часком иза глувог Непровида/, "Замишљај при успутном застанку" / Под маглом од свега још преослатлог), све са огреботинама, са посрнућима и устајањима, испод градоносних облака и сунчаних пропламсаја...

Ове приче су монолошки осврти на пређено. Морамо, ипак, констатовати да лирски моменти покушавају да се надреду епским. Није ријеткост да поједини пасуси, а посебно речеице, неодољиво подсјећају на стихове. Ево само неколика примјера: "Сав би видик пред сумрачје, још за дана, пре времена да ми склони. Жар сунчани у трепету с мог би лица да уклони." Или : "Ја бих зрака, тог шапата и топлине из даљине, с дна мрклине где тихују многе сене, многе моје успомене." ("При сутону / Неповратно").

Ови и овакви лирски сегменти највише говоре о поезици Давида Кецмана Дака. Јасно, уз наглашену метафоричност и рефлексивност, уз изразито богату лексику, уз бројне неологизме које аутор смјело и значачки уводи у своје дјело.

Момчило Голијанин

У МИСЛИМА ЖИВО ВРЕМЕ

Станка Ђаласан: Судари вјетрова, Прометеј, Нови Сад, 2022.

Књига прича ауторке **Станке Ђаласан** (1947, Жабљак, Црна Гора) је штиво написано из пера професорице српскохрватског језика и југословенске књижевности, која је 36 генерација учила и уводила у свет књижевности. Станка је објавила девет књига поезије и прозе. Издавач свих објављених дела је реномирана и уважена Издавачка кућа Прометеј, Нови Сад.

Књига се састоји из два дела: ВУЧЈА ВРЕМЕНА (9 прича) и ЈЕЊАВАЊЕ

ВЈЕТРОВА (19 прича). Проза у првом делу, започиње поезијом:

"Ходом по урвинама живота,
урлик сам, и арлаук изгубила.
По муку, сада ходам видом.
Док... и невидим временом."

Ови стихови су мото књиге.

У првом делу књиге, мотивска доминантна прича су ликови, догађаји, сећања ауторке из детињства. Истинити ликови и догађаји. Не производ имагинације и измаштани. Описи са дескриптивним елементима поднебља и на неколико места филозофским промишљањем. Као што, набрајајући топониме имена градова, села, река, потока, планина... ауторка смешта читаоце у реалан простор, такође не скрива имена својим јунацима и описује мотиве периода педесетих и деведесетих година прошлог века, водећи читаоце кроз време које је још увек живо у њеним мислима.

Друга прича у књизи је насловљена као и сама књига и као да на неки свој посебан начин чини окосницу овог дела. Описује почетак ратног августа 1943. године и дешавања у једном селу, подно Дурмитора. Врло дирљива и потресна прича, исписана на двадесет страна, која има облик романеског карактера. Акценат у причи је на страховтама које је преживела једна породица. У причи су главни ликови, трудна мајка Радојка и петогодишња кћерка Миљана, које су после свих мука и злопаћења срећно се, поново, нашле у загрљају.

Књига говори о избеглицама и безумљу рата, у двадесетом веку, започетог априла 1992. и бестијалног НАТО бомбардовања Савезне Републике Југославије марта 1999. О запитаности списатељице: "Чему рат, коме рат, зашто рат?" Самосвојни записи, карактеристичног стила писања, су дирљиви, емотивни, мудри и поучни, гледани из потоњег времена живота Станке Ђаласан.

Увод у други део књиге:

"Трагови од росе, кад се пред зору на прозорима осуше.
Од ноћних бдјења. Залудних сања.
Трагови, стаза праметених.
На лицу годови.
Од кала живота... иње у коси."

Приче из другог дела рукописа "Јењавање вјетрова", се наслањају на први део књиге. Приче су кратке, сажете. Као да су намах и нагло прекинуте, са реченицом констатације, што чини изазов за читаоца да о причи још размишља и машта. Приче: "Он", "Буре", "Туњ", "Прича потока", итд.

Списатељица Дина Заварко за ову књигу каже: „Књига је збирка прича из живота о времену урушеном под немилојрдним ветровима, о животу што није из пепела, о запитаности где ја крај ветрометини на овом широком балканском друму.”

Мирјана Штефаницки Антонић

ПРИ ПОГЛЕДУ У ПРИПЕКЛО СУНЦЕ

Љубинка Перинац Станков: *Опруге*, Нове и изабране песме, двојезично издање, на српском и румунском језику; Савез Срба у Румунији, Темишвар, 2022.

Јасном, прозачном, песмом сасвим отвореног, разумљивог, наоко једноставног исказа, песникиња **Љубинка Перинац Станков** (Темишвар, 1969) доспева и до срца и до ума читаоца овага доба из простог разлога што у њеној поезији има сасвим довољно и оног енигматичног што најпре садржајем, потом и начином казивања изазива и дуже промишљање о оном тек песмом дознајем. Зато и не изненађује чињеница да је у књизи метафоричног назива *Опруге* бројношћу највише песама у којима је реч "срце", најучесталија и у првом плану, са посебним значењем честа у зачетку али и при заокружењу исказа, на крају песме. Са таквим је својством и зачетна песма, прошлоске функције, посве необичног наслова "Да записаш окрњене делове сунца". Сва у знаку директне, ничим спутане жеље, али и налога, готово аманета, великог очекивања од неког (посвета Саши) ко је животом судбински, удесно задешен у трену када је као космичким поремећајем начето, окрњено, као такво и пред опасношћу да згасне и само Сунце, центар галаксије, извор свег живота: "Да записаш окрњене делове сунца/ Да ти је све глатко под прстима./ Да иступиш из реда али не пореметиш слику./ Да ти на ум падне нешто од вајкада./ Да се осмехнеш. //".

Лирским записом мини драма, најчешће у форми монолога, а дешава се и дијалог, сугестивно, дубинско, беспопштедно преиспитивање о преживљеном, о смислу живљења и трпљења зла, о смрти, као и о позицији човека који је преживео обе стране живота, и рајску (у миру) и паклену (у времену буре),

посебно при трену суочења са истином, признајем да *смрт није страшна, патња је ђавоља*". – како казује у песми "Голубије папарје". Патње, несношљивија од свих отворених, незацељивих рана, јер са њом, као иса Сизифовим каменом увек испред себе, ваља живети. Живети, значи увек је изнова преживљавати.

Песмом Љзбинке Перинац Станков, уз утисак да увек настаје у самотном трену, учесталије промишљање о трошности, окрњености оног у чему је предуслов свим животним радостима, што је предуслов опстанку и човеку и космосу. При изражавању таквог тежног осећања "поретка ствари" у микро и макро космосу, уочљива је њена блискост са егзистенцијалистичким ставом **Емила Сиорана** о незауостављивом процесу урушавања и нестајања хармоније, о осипању, распадању... Додуше, не сасвим на начин како то предочава овај знаменити румунско-француски филозоф у свом култном делу "Кратак преглед распадања", иначе, заговорник

мисли да нашу прошлост и наше биће не одређује чудо већ празнина света у коме је згуснуо жар, света који се заглибио у сопственим недостацима и то је вечити горки залагај који преживљавамо; самотни свет пред самотном душом, а обоје предодређени да се разиђу и да се раздиру у антитези. Сиоран о човеку у Хаосу, а Љубинка Перинац Станков промишља о стању душе, о самоћи, о нестајању делића у космосу и у микрокосмосу, о изгубљеним илузијама без којих је ствар-

ност још тежобнија, али је од сиорановске катастрофичности у погледу на живот као "масовну појаву" удаљави и и брани вера у *Оног* који *Свету* даје *Светлост* а њеном путањом стиже *Истина*. Такве су бројношћу мање али метафоричношћу снажније песме о самоћи ("Још ме Бог заборавио није"), о љубави и о нежности међу ближњим, о далеком и неповратном, о прецима, родитељима и о потомку ("Дрво", "Живот трепери у будућности", "На гробљу", "Очева рука", "Чинија"...), те тако оном верујућем у чежњи и у незгаслој нади бива најсигурније и све то долажење до утехе и до тоpline. Нада све до уверења да уинат свим поразима, губицима, изгубљеним илузијама, човек који има чега лепог да се сети, чему да се радује, ипак, није безнадежно сам на овом свету. Иако је са осећањем самотности, или загубљености у свету алијенације, њеном песмом посредно, као зрачак кроз веком згомилану таму, стиже бар симболични наговештај, упозорење, да је увек могућ исход из егзистенцијалног теснаца. Предуслов томе је проналажење одговора на "неодговорено питање" смисла оног ка чему човек тежи. Смисла или сврхе оног до чега ваља најпре стићи а потом и наставити пут ка увек неизвесном, јер неизоставно је истовремено трагање за одговором на питање о томе шта и како после достигнутог, оствареног, шта ако успем.

Поимање смисаоности у поезији Љубинке Перинац Станков је тесно везано и за њен начин мишљења а томе је примереног и начин певања. Учесталије је ксплицитна у изношењу и предочавању посве рационалног става према свету у коме је много тога што уверава да човек човеку и није довољно човек, па је и самом себи попут оне лутке "бабушке", зверчица у зверчици: *Као бабушка кад се отвори/ звер у себи носи још једну/ и још једну зверчицу/ и кад помислиш – нема више/ ишчили мањи од маковог зрна/ ваздушни мехур/ у ком стоји твоја сенка/ и у њој једна друга/ и још једна/ и још једна//*. ("Зверчица").

Двојезичном збирком "Опруге" (Темишвар, 2022), на српском и румунском језику, која је сачињена избором од педесет и једне песме, Љубинка Перинац Станков се потврђује и као песник са критичким погледом на суровост, беспопштедно стварносног света. Дешава се да је начином на који све то остварује на самој ивици оштријег, посве отвореног друштвеног ангажмана. Са уверењем је да живимо од систе-

ма посве маргинализовани, одбачени, као на ђубришту (асоцијација на истоимену слику **Леонида Шејке**), у простору којим влада свеprisутна *Буба нека, инсект ита ли...* Такво је и алегорично слово у песми "Мува у служби народа", у самој завршници књиге. Мува? Власт? Сила? Систем? Добро или зло? Енигма, дакако, али засигурно је све то од човека, од света заувек нераскидиво: *Мува је корисна животиња, / Буба нека, инсект ита ли, / која једе смрдљиву гомилицу / у служби народа. / Она после седа са нама за сто, / дели са нама главе шећера (које одавно нису главе, него коцке), / пушта наше корењ у наше парче земље, / улази у наше млеко, / и пада у пепелару да догори на опушку цигарете / овлажене туђим устима. //*

Снажном критичношћу прожете су песме о људима и о времену у коме влада зло. Таква је и песма "Опруге" којом је насловљена књига. Некад чврсти и увек поуздани амортизери, корисни све док по њима не попуца и сама историја, сад су на сметлишту. Одбачене опруге које су попут жила и костију некад биле скелет железничким вагонима, стоје и асоцирају на обмане. Погледом у њих мисао да су директна асоцијација на употребљене и одбачене људе: *Негде у неком другом животу били су млади/пунили обрасце напетостима, / осећањима, љубавима, / и плен и терет бацали преко рамена. / Препознајеш их, / Кажеш, ето их – ћуте свој живот / с мишоловком у грудима. //* ("Опруге").

Недвојбено и у већем броју нове и изабране песме у овој књизи делују као сновиди настали у процепу између сна и јаве, или таквим у зебњи сневањем када је под једним очним капком привид из сна, а под другим оно што ни изласком из мучног сна, при судару са реалним, ипак, не ишчезава.

Чест је и тај иронични подсмех који понекад, а најчешће лапидарношћу у форми колаж-песме, асоцира на поетику пољске нобеловке **Виславе Шимборске** чије песме такође одликује јасност, довољност (без сувишног) у исказивању "поретка ствари", али и њиховог одраза у души оног који, који, попут Љубинке Перинац Станков, гледа, мисли и бележи све оно што је у знаку трепета треном кад је сам(а) са собом. Кад при погледу у припекло сунце *крвави сноп пресеца трен. / Свет је опет скамењен / и пепео у зраку ољуштен / као голубије паперје / које се лагано спушта на земљу. //*

Давид Кеџман Дако

НЕУХРАЊЕНА МЕТАФОРА

Жарко Миленковић: Свакодневно убијање живота, Архипелаг, Београд 2022.

У "Говору на крају школске године" Јосиф Бродски је испричао причу о сцени "у једном од бројних затворских дворишта северне Русије". Чувар је позвао затворенике на "социјалистичко такмичење у сечењу дрва разбацаних" по дворишту. "У тим крајевима не постоји централно грејање, и локална милиција на извешан начин наплаћује порез у свим околним компанијама за дрва у висини од десет посто од њихове укупне производње. У време које ја описујем, затворско двориште је изгледало као право стовариште дрва: гомиле су биле високе по два-три спрата, надвисујући једносратни квадрат самог затвора. Очигледно је постојала потреба да се дрва секу, иако су се одиграла и раније социјалистичка такмичења те врсте. 'А шта ако ја одбијем да учествујем у тако нечему?' упита један од затвореника. 'Е па, у том случају, за тебе неће бити хране', одговори му стражар." Сви су отпочели са радом, а посебно "неухрањени затвореник", који је наставио и за време паузе, без обзира на шале, посматрања осталих, подругливост, изненађење и ужасавање, јер уопште није престајао са цепањем дрва. "Човек престаде око седам и тридесет, одвуче се у своју ћелију и заспа. За преостало време свог боравка у том затвору, више није било позива на социјалистичко такмичење између чувара и

стражара, иако су се дрва опет гомила-ла. Претпостављам да је тип могао то да уради – дванаест сати да непрекидно сече дрва – зато што је у то време био доста млад. Заправо, у то време имао је двадесет и четири године [...] Врло је могуће да се млади човек – управо зато што је и био млад – сетио текста *Беседе на гори*, још боље од Толстоја и Гандија. Јер је Човеков Син имао навику да говори у тријадама, млади човек је могао да се подсети да тај стих не престаје са 'А ја вам кажем да се браните од зла, / него ако те ко удари по десноме твом образу, / обрни му и други;' већ наставља у једном даху: 'И који хоће да се суди с тобом и кошуљу твоју да узме / подај му и хаљину. И ако те потјера ко један сахат, / иди с њиме два'. [...] Значење ових стихова је све осим пасивно, јер оно наговештава да зло претеривањем може постати апсурдно; наговештава да се зло може направити апсурдним ако наткриљујеш његове захтеве снагом свог удољовавања, чиме обезвређујеш повреду. Оваква ствар ставља жртву у веома активан положај, у положај менталног нападача. Овде више није могућа морална већ егзистенцијална победа. Други образ овде не покреће непријатељево осећање кривице (које је он свим спреман да савлада) већ излаже своја чула и способности бесмислености целог подухвата: као што то чини сваки облик масовне производње."

Чини се да се управо овом причом руског песника, есејисте и нобеловца јеврејског порекла, може одредити, описати, па и схватити песничка књига

Свакодневно убијање живота Жарка Миленковића, јер његов живот у енкалави и песничко, али и истинско, а једино то истинско кроз поезију може да се потврди, наликује на свакодневно бесмучно цепање дрва без смисла и паузе младог човека из приче. Српски песник пише са свешћу о нареченој "масовној производњи", супротстављајући јој се минималистичком поезијом елипси, метафоричке и језичке сведености, као да и на том формалном и садржинском плану жели да скучи имагинацијски простор самог читаоца, не би ли се отворило емпатичко поље и схватање егзистенцијалне скучености. Ова збирка не садржи много песама, тек 24, дакле, чита се брзо само на први поглед, јер о сваку песму запиње око, свест и могућа интерпретација, као на бодљикаву жицу. Песме су директна суочавања лирског субјекта са квинтесенцијом осећаја унутар којих се креира смеша смрти са бесмислом. Као да смрт по себи није довољна, она се свакодневно бекетовски понавља као у *Дану мрмота*, безизлазном точку историје и осуђености на замку.

Збирка је компонована у три циклуса ("Плаво небо, празно", "Мало светлости" и "Ништа се неће променити"), уз прошлску песму "Суштина" и епилошку "циклус"-песму "Дани доколице". Из поезије Жарка Миленковића проговара сва дисидентска поезија песника попут не само Бродског, већ и Чеслава Милоша и Адама Загајевског, што се сугерише или тек наговештава посредством тихих и ненаметљивих гестова, какав је, примера ради, мотив ласти у песми "Као цвркулт ласти у логору": "Тамо где нас нема / Дошле су ласти / Отишле и опет се вратиле / Вратиле и опет отишле / А ми смо и даље ту / Ограђени / Између неба и земље / Универзум усред универзума / Долазимо и одлазимо / Умиремо жељни веселог цвркулта ласти". Као да је ограђени простор, попут "проклето авлије" у коме живи и свакодневно се буди, рађа и убија човек, место лишено неба и пролећа и милости птице ластавице, иначе синонима за Богородицу, али и промену времена. Немогућност да се било шта промени, исказана насловом трећег циклуса, а контекстуализована са овом песмом, потврђује да изостанак ласти у логору значи управо немоћ да се ствари као у колу среће преокрену, јер ластавице, како се и у нашим народним баладама подвлачи – *преврћу*, тј. када полете наопачке указују на нарушавање или успостављање другачијег природног поретка.

Цео први циклус песама у знаку је логорске тематике и обесмишљавања сваког смисла, посебно лепоте: "Када пада пролећни снег у логору / Помислимо / да није све тако црно / ... / А заправо је и / Црње и тамније / ... / Да је живот овде / Ишчекивање веселе смрти". Слобода би била смисао неопходан субјекту да сузбије свакодневно искушење пред којим се налази, а то јесте мисао о суициду, отуда и наслов песничке књиге *Свакодневно убијање живота*, јер иако је жив, он сваки дан по мало чили, пошто не проналази ништа што би га чврсто утемељило. У експлицитном називању енкалаве логором постаје сагледив понор пред којим се субјект налази. У фотографији Александра Стојаковића *Покрај Сребрног језера* (2020) на којој су изумене летње платнене патике садржана је субјектова потреба да нестане, направи било каква, макар симболички искорак, барем у виду скока у језеро.

"Мало светлости" проналази се у "обичним стварима", сливању случајних блесака у којима се спознаје да су "наше молитве" заправо "сећања / На људе које волимо / Оне које не волимо али их не мрзимо / Сећање на нас саме у будућем веку". На то се наставља и песма "Берат, прозори сећања" са индикативним стиховима: "Купујеш сувенир као успомену на место из сећања / Иако од сећања нема већег сувенира". Места која посећује субјект и утискује у себе као оазе слободног кретања и паузе од "свакодневног убијања живота" његова су молитва и оно "мало светлости", нешто чему се враћа, не би ли се изборио са понорним Танатосом без противтеже. Међутим, иако постоји светла страна сећања, оно је амбивалентно и нужно изазива тугу, функционисао као својеврсна болест "без последица" и у неким тренуцима, као у песми "Старе фотографије" живот чини апсурднијим: "Јер лепота у мени изазива велику тугу / Ону исконску / Ону која подсети да смо овде само привремене / Да многих лица са фотографија сада нема".

Прва два циклуса повезује лајтмотив нихилистички конотираног снега. Пролећни снег само је привремена лепота, након које се тоне дубље у црне мисли, док у песми "Снег" из другог циклуса кулминира и универзализује се дихотомија између сећања и заборав: "Падај / Само падај / Прикривај крваве трагове сећања", који творе "Злочинима Страдањима / Исписану историју човечанства". Трећи циклус, на том трагу, обликован је четвороделном иронично интонираном песмом "Зимска идила", "Ти-

хом ноћи" и "Крајем зиме". Проблема-тизована је ситуација самоубиства у новогодишњој ноћи, услед губитка вере да је ново уопште могуће, нови дан или година, свеједно. Празнична сахрана, изобличена слика Деда Мраза као облика "масовне производње" који се сваке године понавља, ефектан је знак свеопштег бесмисла и истинског десакарлизовања времена, које више није уплив у вечност и обнову, већ је буквално празно и профано. Четврта песма "Зимске идиле" може се рећи да је антологијска, посвећена јануару, који се "заврши 15. а траје још 16 дана" и који упорно "убија" "бројем празника, / Дужином, / Чекањима и надањима / Добрим жељама и кичем". Јануарска атмосфера последњег циклуса изокреће смисао римског божанства Јануса, бога почетка и краја, јер је оптика лирског субјекта лишена свега онога што он репрезентује, рачунајући врата, улаз, излаз и постојање кључа. Свет постаје закључан колико и хоризонт на који је сведен субјект. Ни крај године, ни "крај зиме" нису излаз у промену. С пролећем долазе алергије и то је "Време када младићи одлазе у рат".

Последња песма "Дани доколице" издвојена је у посебну истоимену целину и делује као да треба да подразумева читав циклус песама, али управо то што су "дани доколице" сведени на једну песму, сведочи да тих дана заправо нема, а да у доколици бујају из двосеклости сећања "стихови треш песама". На концу песме извире један курзивом обележен стих попут аждаје која се по маља из језера са корица књиге: "*Ево души, ево тело*". У тексту песме "Црно на бело" налазе се стихови у којима парадоксално субјект препознаје свој безизлаз, а то је можда управо отуда што "узвишена" уметност о стањима и осећањима лирског субјекта ћути. Ако се "треш песма" лиши љубавног подтекста она скицира апсурд понављања истих скучених дана "опседнуте свакодневице" (Гојко Божовић), у којој се "главом удара у зид", а "ласте одлазе / године стоје / а минути пролазе".

У минутима који ипак пролазе је живот упркос свему, па и поезија без обзира на оскудицу у свим равнима постојања. Како песник уопште да грана језик, тешке тропе и семантичко обиље када је то реторика *врата и кључа*. Поезија без обзира на "свакодневно убијање живота", апсурд који се прелива на све, јесте храбар покушај да се управо зло учини апсурдним, како је писао Бродски.

Јелена Марићевић Балаћ

ДРУШТВО КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ
DRUŠTVO KNJIŽEVNIKA VOJVODINE
VAJDASÁGI ÍRÓK EGYESÜLETE
SPOŁOK SPISOWATEL'OV VOJVODINY
ASOCIAȚIA SCRĂITORILOR DIN VOIVODINA
ДРУЖТВО ПИСАТЕЉОХ ВОЈВОДИНИ
ASSOCIATION DES ÉCRIVAINS DE VOIVODINE
21000 Нови Сад, Браће Рибникар 5
Тел: 021-6542-432
E mail: zlatnagreda@neobee.net

Број: 42-1/2023
Датум: 18. 03. 2023.

ЗАПИСНИК

Са 1. седнице Управног одбора Друштва књижевника Војводине одржане дана, 18. марта 2023. године у Новом Саду у ул. Браће Рибникара бр. 5 са почетком у 14,00 часова (у даљем тексту – Друштво).

Седници присуствују:

ПРЕДСЕДНИК УПРАВНОГ ОДБОРА:

1. Јован Зивлак

ЧЛАНОВИ УПРАВНОГ ОДБОРА:

Присутни: Владимир Кочиш; Вирђинија Поповић; Дамир Смиљанић; Бранислав Живановић; Мирјана Марковић; Мирослав Николић; Дако Кеџман; Стеван Брадић; Светозар Савковић; Бранислав Зубовић и Дана Радуловић.

Одсутни: Корнелија Фараго; Габор Вираг; Михаљ Ђуга.

Седницу Управног одбора отворио је Јован Зивлак, председник, констатовао да седници присуствује довољан број чланова за пуноважно одлучивање и предложио дневни ред као у позиву.

Записник води Дана Радуловић.

Уводничар по свим тачкама дневног реда је Јован Зивлак, председник Управног одбора.

За рад седнице предложен је следећи,

ДНЕВНИ РЕД

1. Конституисање Управног одбора;
2. Доношење Правилника о заштити података о личности;
3. Одређивање лица за заштиту података о личности; и
4. Текућа питања.

ТАЧКА 1.

ПРЕДМЕТ:

Конституисање Управног одбора

Председник је упознао присутне да је на седници Скупштине Друштва књижевника Војводине потврђен избор Управног одбора у постојећем сазиву са мандатом од две године. Он је прочитао Одлуку Скупштине и саопштио да су у Управни одбор у постојећем сазиву верификовани:

1. Јован Зивлак, за председника;

И за чланове:

1. Корнелија Фараго;
2. Габор Вираг;
3. Владимир Кочиш;
4. Вирђинија Поповић;
5. Дамир Смиљанић;
6. Бранислав Живановић;
7. Мирјана Марковић;
8. Мирослав Николић;
9. Дако Кеџман;
10. Михаљ Ђуга;
11. Стеван Брадић;
12. Светозар Савковић;
13. Бранислав Зубовић; и
14. Дана Радуловић.

Упознавањем са Одлуком Скупштине о избору Управног одбора у постојећем сазиву, констатовано је да је Управни одбор конституисан.

ТАЧКА 2

ПРЕДМЕТ:

Доношење Правилника о заштити података о личности

Председник је упознао чланове Управног одбора да је 2019. донет Закон о заштити података о личности, да је ступио на снагу после 9 месеци од дана доношења и да овај закон уређује право на заштиту физичких лица у вези са обрадом података о личности. Истакао је да је основни циљ овог закона да се обезбеди заштита основних права и слобода физичких лица, а посебно њиховог права на заштиту података о личности. Из тога произилази да се одредбе овог закона примењују и на наше Друштво, те смо у складу са тим предузели активности на изради Општег акта који регулише ову област и одређивање лица за заштиту података личности – рекао је.

Он је назначио да су одредбе овог Предлога правилника засноване на законским решењима и прилагођене делатности коју обавља Друштво. Такође је упознао присутне о процедури коју треба поштовати у обради података.

Отворио је расправу. Није било дискусије.
Јадногласно је донета

ОДЛУКА

I

Доноси се Правилник о заштити података о личности као у предложеном тексту.

ТАЧКА 3

ПРЕДМЕТ:

Одређивање лица за заштиту података о личности

Председник је упознао чланове Управног одбора да је једна од обавеза Друштва у примени Закона о заштити података о личности да одреди Лице за заштиту података о личности, и предложио Вирђинију Поповић.

Отворио је расправу. Није било дискусије.
Јадногласно је донета

ОДЛУКА

I

За Лице за заштиту података о личности у Друштву књижевника Војводине, именује се Вирђинија Поповић.

II

Вирђинија Поповић, као Лице за заштиту података о личности, обавезна је да:

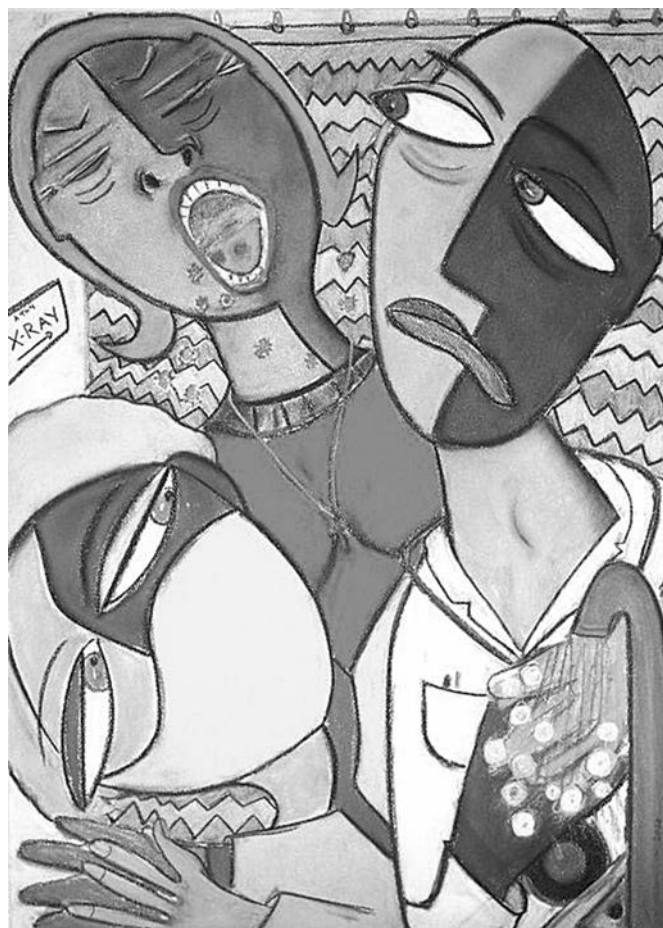
1) информисе и даје мишљење руковоцу или обрађивачу, као и запосленима који врше радње обраде о њиховим законским обавезама у вези са заштитом података о личности;

2) прати примену одредби закона, који се односе на заштиту података о личности, укључујући и питања поделе одговорности, подизања свести и обуке запослених који учествују у радњама обраде, као и контроле;

3) даје мишљење, када се то затражи, о процени утицаја обраде на заштиту података о личности и прати поступање по тој процени, у складу са чланом 54 закона;

ДРУШТВО КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ

4) сарађује са Повереником, представља контакт тачку за сарадњу са Повереником и саветује се са њим у вези са питањима која се односе на обраду, укључујући и обавештавање и прибављање мишљења из члана 55. закона.

Обавезе из претходног става спроводе се кроз следеће активности:

1) учествује у припреми општег акта о заштити података о личности, предлаже његове измене и допуне и одговорна је за његову примену;

2) предлаже и предузима мере за посебно обележавање, заштиту и спречавање неовлашћеног приступа подацима о личности, а нарочито посебним врстама података о личности;

3) предлаже покретање дисциплинског поступка у случају кршења одредби које се односе на управљање подацима о личности;

4) обезбеђује спровођење одређене политике о заштити података о личности међу члановима Друштва;

5) промовише заштиту података о личности међу члановима Друштва ради разумевања њихове улоге у заштити података; организује едукативне активности из области заштите података о личности за чланове Друштва;

6) прати регулативу из области заштите података о личности;

7) извештава руководство о нивоу заштите података и предлаже мере за подизање нивоа заштите;

8) обавља друге послове који се односе на заштиту података о личности, у складу са законом.

III

Вирђинија Поповић, као Лице за заштиту података о личности, дужна је да чува тајност, односно поверљивост података до којих је дошла у извршавању обавеза из става 2) и 3) ове одлуке све у складу са законом.

IV

За извршавање обавеза из ове Одлуке, Вирђинија Поповић непосредно је одговорна председнику Друштва.

ТАЧКА 4

ПРЕДМЕТ:
Текућа питања

Председник је предложио да Међународну награду Друштва за поезију – Милан Ненадић, установи Друштво књижевника Војводине, у складу са Статутом Друштва. Програмски одбор Међународног новосадског књижевног фестивала као предлагач покреће иницијативу да УО ДКВ донесе Одлуку о оснивању награде. Предлаже и да се оснује Савет награде сачињен од културних и јавних радника из Новог Сада, Зрењанина, Бања Луке, Кикинде, Београда и Грахова. Улога Савета би требало да буде допринос бољом материјалном статусу награде, њеној афирмацији и унапређењу њених организационих и функционалних аспеката. Савет би деловао у складу са Правилником награде, и сарадњи са УО и Програмским одбором МНКФ без извршних компетенција. Савет именује УО ДКВ без ограничења мандата. УО ДКВ би требало да усвоји на предлог Програмског одбора Међународног новосадског књижевног фестивала Правилник о награди и сва остала акта битна за функционисање награде.

Једногласно је донет

ЗАКЉУЧАК

I

Управни одбор је сагласан да се установи Међународна награда Милан Ненадић за поезију коју ће Друштво додељивати истакнутим песницима на Међународном новосадском књижевном фестивалу.

II

Управни одбор је сагласан да се оснује Савет награде сачињен од културних и јавних радника из Новог Сада, Зрењанина, Бања Луке, Кикинде, Београда и Грахова, који ће допринети бољем матери-

јалном статусу награде, њеној афирмацији и унапређењу њених организационих и функционалних аспеката.

III

Савет награде се именује без ограничења мандата.

IV

Све активности на унапређењу Међународне награде Милан Ненадић за књижевност, Савет награде ће предузимати у сарадњи са Управним одбором и Програмским одбором Међународног новосадског књижевног фестивала, у складу са Статутом Друштва, Правилником о награди Милан Ненадић за

Књижевност и другим општим актима Друштва.

.....

Пошто је дискусија по предложеном дневном реду исцрпена, седница Управног одбора је завршена у 14,45 часова.

Записник водила,
Дана Радуловић

Председник Управног одбора,
Јован Зивлак

Прилог овој седници чине:

1. Писани материјали о којима се водила расправа на овој седници.

ДРУШТВО КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ
 DRUŠTVO KNJIŽEVNIKA VOJVODINE
 VAJDASÁGI ÍRÓK EGYESÜLETE
 SPOŁOK SPISOWATEL'OV VOJVODINY
 ASOCIAȚIA SCRĂTORILOR DIN VOIVODINA
 ДРУЖТВО ПИСАТЕЉОХ ВОЈВОДИНИ
 ASSOCIATION DES ÉCRIVAINS DE VOIVODINE
 21000 Нови Сад, Браће Рибникар 5
 Тел: 021-6542-432
 E mail: zlatnagreda@neobee.net

ЗАПИСНИК

Са 2. седнице Управног одбора Друштва књижевника Војводине репрезентативног удружења у култури одржане дана, 11. јула 2023. године у Новом Саду у ул. Браће Рибникара бр. 5 са почетком у 19,00 часова (у даљем тексту – Друштво).

Седници присуствују:

ПРЕДСЕДНИК УПРАВНОГ ОДБОРА:

1. Јован Зивлак

ЧЛАНОВИ УПРАВНОГ ОДБОРА:

1. Корнелија Фараго;
2. Владимир Кочиш;
3. Вирђинија Поповић;
4. Дамир Смиљанић;
5. Бранислав Живановић;
6. Мирјана Марковић;
7. Михаљ Ђуга;
8. Стеван Брадић;
9. Бранислав Зубовић; и
10. Дана Радуловић.

Седници не присуствују: Светозар Савковић, Мирослав Николић, Дако Кеџман и Габор Вираг, чланови Управног одбора.

Седници присуствује Ласло Ремели, известилац по 3. тачки дневног реда.

Записник води Дана Радуловић.

Седницу Управног одбора отворио је Јован Зивлак, председник, констатовао да седници присуствује довољан број чланова за пуноважно одлучивање и предложио дневни ред као у позиву.

Уводничар по свим тачкама дневног реда је Јован Зивлак, председник Управног одбора.

Пре преласка на дневни ред председник је обавестио Управни одбор да је Проф. др Никола Страјнић, бивши председник Друштва преминуо и позвао присутне чланове да му минутом ћутања одају пошту. Председник је истакао да се Друштво према својим члановима мора односити да пуним уважавањем и поштовањем и предложио да се у име Друштва објави In memoriam у дневном листу

"Дневник", да се купи венац и да представник Управног одбора Друштва присуствује сахрани.

За рад седнице предложен је следећи,

ДНЕВНИ РЕД

1. Усвајање Записника са 1. седнице Управног одбора;
2. Активности између две седнице;
3. Предлог Финансијски плана за 2023. годину и резултати о одобреним средствима по расписаним конкурсима Републике, Покрајине и Града;
4. Чланарина;
5. Програм 18. међународног новосадског књижевног фестивала;
6. Избор чланова у састав жирија за доделу награде Нови Сад и награде Милан Ненадић;
7. Правилник награди Милан Ненадић за књижевност;
8. Правилник о раду жирија за доделу Међународне награде Милан Ненадић – за поезију;
9. Средства за награду Милан Ненадић (двојезична књига, средства за рад жирија, средства за награду);
10. Предлог да се имена улица и насеља назову по истакнутим чланова Друштва;
11. Текућа питања.

Предложени дневни ред је једногласно усвојен након чега се прешло на разматрање појединих тачки дневног реда.

ТАЧКА 1.

ПРЕДМЕТ:

Усвајање Записника са 1. седнице Управног одбора

Председник је истакао да су Одлуке са прве седнице Управног одбора реализоване и прослеђене надлежним органима у складу са тематиком коју обрађују, и отворио расправу. Није било дискусије.

Једногласно је донет

ЗАКЉУЧАК

Усваја се Записник са 1. седнице Управног одбора без примедби.

ТАЧКА 2

ПРЕДМЕТ:

Активности између две седнице

Председник је истакао да је Друштво имало низ активности између две седнице као што су: Светски дан поезије 21. марта, изложбе у Салону ДКВ, књижевне вечери и обавезе око отварања подрачуна за средства која су опредељена за делатност Друштва од стране Града, Покрајине и Републике и информисао Управни одбор да је извршена промена лица овлашћеног за потписивање, тако да је уместо Дака Кеџмана овлашћено лице Вирђинија Поповић.

Није било дискусије.

Једногласно је донет

ЗАКЉУЧАК

Прихвата се информација председника Управног одбора о предузетим и реализованим активностима Друштва између две седнице.

ТАЧКА 3

ПРЕДМЕТ:

Предлог Финансијски плана за 2023. годину и резултати о одобреним средствима по расписаним конкурсима Републике, Покрајине и Града

Председник је информисао Управни одбор да је Друштво добило наменска средства за програмску делатност по конкурсима: Града Новог Сада, Аутономне покрајине Војводине и Републике Србије и истакао да је Ласло Ремели припремио извештај о резултатима конкурса, и израдио Предлог финансијског плана за 2023. годину, и позвао га да поднесе извештај.

Ласло Ремели је образложио Предлог Финансијског плана за 2023. годину и поднео информацију о одобреним средствима која су додељена Друштву по расписаним конкурсима, и истакао да укупна средства одобрена по свим конкурсима, и из других извора прихода износе 3.419.000,00 динара.

Друштво има трошкове закупа просторија, грејања, струје, режијске трошкове... и др. Такође је истакао да по конкурсима нису добијена средства ни за једну преводилачку књигу, јер се не подржава преводилачка књижевност и да су ове године смањени трошкови за међународни фестивал за две трећине. Нагласио је да су добијена средства за Бранкову награду и да Друштво треба да добије средства за награду Милан Ненадић.

Истиче да Друштво ради у складу са законом и да је урађено све за чега су постављени задаци. – Позитиван моменат је то што што је пре четири године плаћен дуг за закуп.

Он је отворио расправу. Није било дискусије.

Једногласно је донет

ЗАКЉУЧАК

I

Усваја се Финансијски план Друштва за 2023. годину као у предложеном тексту.

II

Прихвата се извештај о средствима додељеним за програмску активност Друштва по конкурсима расписаним од стране Градске управе за културу Нови Сад, Покрајинског секретаријата за културу и Министарства културе Републике Србије.

ТАЧКА 4

ПРЕДМЕТ:

Чланарина

Председник је истакао да је сваки члан дужан да плаћа чланарину, да имамо активне и пасивне чланове Друштва, да не плаћају сви чланарину, и да имамо и чланове Друштва који су ослобођени плаћања чланарине, као што су чланови изабрани у органе Друштва и чланови који имају преко 75 година. Подсетио је да Друштво има 600 до 700 чланова и предложио да се путем сајта и фејсбук странице подсети чланови да треба уредно да плаћају чланарину. Председник је даље рекао да је правило да свако ко је примљен у Друштво има оверен пријем кад плати чланарину и да чланови редовним плаћањем чланарине могу допринети Друштву.

Председник је отворио расправу. Није било дискусије.

Једногласно је донет

ЗАКЉУЧАК

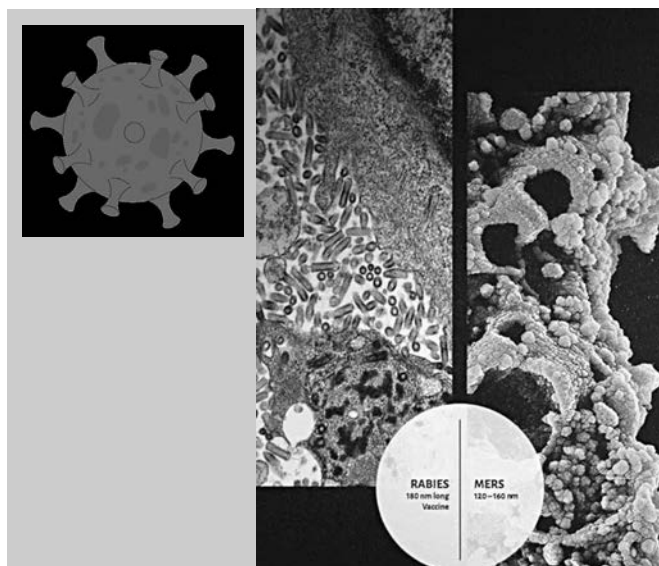
Управни одбор констатује да велики број чланова не плаћа чланарину и прихвата предлог председника Управног одбора да се путем сајта и фејсбук странице Друштва, чланови подсети на обавезу плаћања чланарине.

ТАЧКА 5

ПРЕДМЕТ:

Програм 18. међународног новосадског књижевног фестивала

Председник је истакао да је све за 18. Међународни новосадски књижевни фестивал припремљено, да ће фестивал трајати три дана и да је формиран Програм фестивала. – Осмислили смо три типа програма: читање на балкону, вечерње читање, симпозијум, разговори у кафеу "Абсолют". Одредили смо правила за поделу награда. Ове године имамо само пет странаца. Избор учесника је врло квалитетан. Урађено је озвучење. Обезбеђена је сала Ди-

гиталног центра са видео бимом. Потребно је да се одштампа каталог. Пројекција трошкова је око 1.000.000,00 динара.

Председник је отворио расправу. Није било дискусије.

Једногласно је донет

ЗАКЉУЧАК

Прихвата се информација председника Друштва о предузетим и реализованим активностима на организацији 18. Међународног новосадског књижевног фестивала.

ТАЧКА 6

ПРЕДМЕТ:

Избор чланова у састав жирија за доделу награде Нови Сад и награде Милан Ненадић

Председник је истакао да је у складу установљеним наградама и наредним активностима Друштва потребно да Управни одбор изврши избор чланова за састав жирија за награду Нови Сад и награду Милан Ненадић.

Он је отворио расправу.

Предложени су чланови жирија за награду Нови Сад: Јован Зивлак, Стеван Брадић и Весна Савић и за доделу награде Милан Ненадић: Јован Зивлак, Дако Кеџман и Бранислав Живановић.

Једногласно је донета

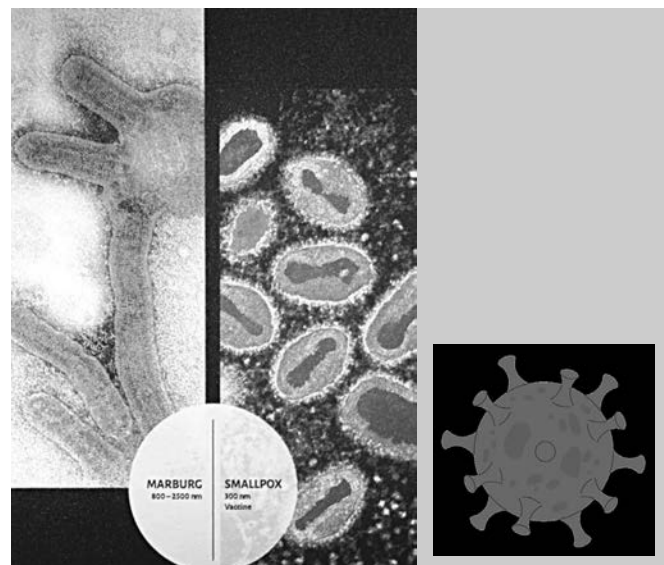
ОДЛУКА

I

У састав жирија за доделу награде Нови Сад изабрани су: Јован Зивлак, Стеван Брадић и Весна Савић.

II

У састав жирија за доделу награде Милан Ненадић изабрани су: Јован Зивлак, Дако Кеџман и Бранислав Живановић.

III

У избору књижевних дела за награде: Нови Сад и Милан Ненадић, жири ће у свему поштовати одредбе Статута и донетих општих аката и програмских садржаја Друштва, на основу Статута.

ТАЧКА 7

ПРЕДМЕТ:

Правилник о награди Милан Ненадић за књижевност

Председник је истакао да је израђен Предлог правилника Међународној награди Милан Ненадић за књижевност, и отворио расправу.

Председник је истакао да је предложено од стране Програмског одбора Међународног новосадског књижевног фестивала да се ова награда установи. – Саветодавну улогу има Савет за награде сачињен од културних и јавних радника из Новог Сада, Зрењанина, Бања Луке, Кикинде, Београда и Грахова. Улога Савета је да допринесе бољом материјалном статусу награде, њеној афирмацији и унапређењу њених организационих и функционалних аспеката. Савет делује у складу са Правилником о додели награде, у сарадњи са Управним одбором и Програмским одбором Међународног новосадског књижевног фестивала.

Он је отворио расправу. Није било дискусије.

Једногласно је донета

ОДЛУКА

Доноси се Правилник о међународној награди Милан Ненадић за књижевност, као у предложеном тексту.

Награду Милан Ненадић додељује Друштво на Међународном новосадском књижевном фестивалу,

ТАЧКА 8

ПРЕДМЕТ:

Правилник о раду жирија за доделу Међународне награде Милан Ненадић за поезију

Председник је истакао да је израђен Предлог правилника о раду жирија за доделу Међународне награде Милан Ненадић за поезију. Међународну награду – Милан Ненадић додељује Друштво књижевника Војводине, у оквиру Међународног новосадског књижевног фестивала, који се одржава сваке године крајем августа и почетком септембра.

Он је отворио расправу. Није било дискусије.

Једногласно је донета

ОДЛУКА

Доноси се Правилник о раду жирија за доделу Међународне награде Милан Ненадић за поезију, као у предложеном тексту.

ТАЧКА 9**ПРЕДМЕТ:**

**Средства за награду Милан Ненадић
(двојезична књига, средства за рад жирија,
средства за награду)**

Председник је истакао да награда Милан Ненадић буде међународна. Истакнуто је да треба обезбедити средства за награду и средства за рад чланова жирија. Такође је истакао да ова награда треба да заживи у свакој средини: српској, мађарској, односно вишенационалној и да ће дела ове награде заживети кад се обезбеде средства.

Он је отворио расправу. Није било дискусије.

Једногласно је донет

ЗАКЉУЧАК

Прихвата се предлог и образложење председника Управног одбора да награда Милан Ненадић буде међународна за истакнуте доприносе савременој поезији и да је потребно обезбедити средства за награду и средства за рад чланова жирија.

ТАЧКА 10**ПРЕДМЕТ:**

**Предлог да се имена улица и насеља назову
по истакнутим чланова Друштва**

Председник је истакао да су одувек познати људи који су давали допринос у некој области бележени и памћени. Управни одбор у складу са чланом 7, 8, и 18. Статута Друштва треба да предложи Комисији за називе делова насељених места, Града Новог Сада имена истакнутих чланова Друштва књижевника Војводине.

То су пре свега: Милан Ненадић, Илеана Урсу, Вујица Решин Туцић, Јанош Бањаи, Војислав Деспотов, Петко Војнић Пурчар, Јудита Шалго и Рале Нишавић и додао да су за све њих урађени биографски подаци и образложења. Он је отворио расправу. Није било дискусије.

Једногласно је донет

ЗАКЉУЧАК**I**

Прихвата се иницијатива са датим образложењем председника Друштва да се у складу са члановима 7. и 8, а на основу члан 18. Статута Друштва књижевника Војводине, упути предлог Граду Новом Саду – Комисији за називе делова насељених места. УО предлаже да делови насељених места и улица носе имена истакнутих чланова Друштва, и то:

- 1) Милан Ненадић,
- 2) Илеана Урсу Ненадић,
- 3) Вујица Решин Туцић,
- 4) Јанош Бањаи,
- 5) Војислав Деспотов,

- 6) Петко Војнић Пурчар,
- 7) Стеван Тонтић,
- 8) Пал Бендер,
- 9) Милица Мићић Димовска,
- 10) Рале Нишавић
- 11) Јудита Шалго

II

Управни одбор одбор закључује да су ови књижевни ствараоци дали велики допринос савременој књижевности, и свом Граду Новом Саду.

III

Очекује се да општа служба предлог достави Скупштинама, Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине, Града Новог Сада – Комисији за називе делова насељених места – са биографским подацима и образложењима предложених чланова Друштва.

ТАЧКА 11**ПРЕДМЕТ:**

Текућа питања

Није било питања.

Пошто је дискусија по предложеном дневном реду исцрпена, седница Управног одбора је завршена у 20,15 часова.

Записник водила,
Дана Радуловић

Председник Управног одбора,
Јован Зивлак

Прилог овој седници чине:

1. Писани материјали о којима се водила расправа на овој седници.

ИСПРАВКА

Превод текста Digital Religion – Blessed are the heretics, аутора Џона Болдвина, у часопису Златна греда број 255/256/267 на 11. страни, није потписан.

Преводиоци су *Јован Зивлак* и *Милица Дрндаревић*

СР – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

82+008

ЗЛАТНА греда : лист за књижевност, уметност, културу и мишљење / главни и одговорни уредник Јован Зивлак. – 2001, 1- . – Нови Сад : Друштво књижевника Војводине, 2001-. – Илустр. ; 29 цм

месечно.

ISSN 1451-0715

COBISS.SR-ID 173615879